

K U B B E A L T I .

AKADEMİ

M E C M U A S I

ISSN 1301-157X

NİSAN 2002

YIL: 31 SAYI: 2

SÂMİHA AYVERDİ . SAFİYE EROL

AYSEL YÜKSEL . MUHİTTİN SERİN

HALÛK DURSUN . ZEYNEP ULUANT

MUSTAFA TAHRALI . KENAN GÜRSOY

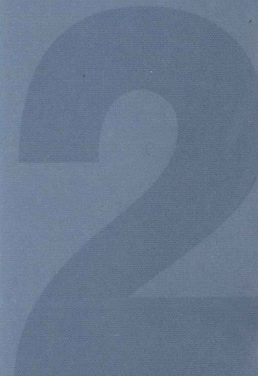
BELKIS GÜRSOY . SELİM İLERİ

BEŞİR AYVAZOĞLU . MUSTAFA ERKAN

KÂZIM YETİŞ . SEMÂ UĞURCAN

MUHTEREM YÜCEYILMAZ . M. ALİ EŞMELİ

SABAHAHAT EMİR . KEMÂL Y. AREN

KUBBEALTI
AKADEMİ
MECMUASI

Yıl: 31 NİSAN 2002 SAYI: 2

KUBBEALTI AKADEMİ MECMUASI

-Üç ayda bir çıkar.-

*

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi Adına Sâhibi

Sinan Uluant

*

Yazı İşleri Müdürü

Mehmet Nuri Yardım

*

Yayın Danışmanları

Prof. Dr. Mustafa Fayda, Prof. Dr. Mustafa Tahralı, Prof. Dr. Sema Uğurcan,
Prof. Dr. Kâzım Yetiş, Dr. İbrahim Aydın Yüksel.

*

Haberleşme Adresi

Peykhâne Sokağı No. 3 34400 Çemberlitaş / İstanbul

Tel: (0212) 516 23 56 - 518 92 09 Faks: (0212) 638 02 72

*

info@kubbealti.org.tr

kubbealti@superonline.com

www.kubbealti.org.tr

*

Postaçekli No. 337056

*

Abone Bedeli

Yurtiçi: 15.000.000.-TL. Kurumlar: 20.000.000.-TL. Yurtdışı: 25 USD - 25 EURO

*

Temsilcilerimiz

T. Diyanet Vakfı Ankara Yayınevi Necatibey Cad. Ankara İşhanı No. 8/32-33
Sıhhiye-Ankara

Bilge Kitabevi Atatürk Cad. Osmanlı İşhanı No. 105 Bursa

Beyoğlu Kitapçılık Ltd. Şti. Sofyalı Sokak No. 32/4 Tünel-İstanbul

Bulak Bilgi Hizmet. Neşr. ve Tic. A.Ş. Konur Sokak No. 27/6 Kızılay-Ankara

Akademi Kitabevi Kâzım Dirik Mah. 159. Sokak 6/A Bornova-İzmir

*

Kapak ve İç Tasarım

Fikri Cumhur

*

Baskı

Özal Matbaası

*

Mecmuamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

Değerli Kubbealtı Dostları	KUBBEALTI	5
Mülâkat	SÂMIHA AYVERDİ	6
Aleksandra Filipovna	SAFİYE EROL	8
Râtibe	AYSEL YÜKSEL	14
Kemal Batanay	PROF. DR. MUHİTTİN SERİN	20
İlâhî	MUSTAFA TAHRALI	27
Silistre'den Plevne'den Tuna	DR. HALÛK DURSUN	28
Orhan Okay Hoca ile Hasbihal	ZEYNEP ULUANT	34
Safiye Erol ve Çölde Biten Rahmet Ağacı	PROF. DR. KENAN GÜRSOY	45
Safiye Erol'un Romanlarına Kısaca Bir Bakış	DOÇ. DR. BELKIS A. GÜRSOY	54
Safiye Erol'un Romanları	SELİM İLERİ	60
Çiğerdelen Üzerine Bâzı Düşünceler	BEŞİR AYVAZOĞLU	64
Safiye Erol'un Üslûbu	KÂZIM YETİŞ	68
Safiye Erol'un Makaleleri	PROF. DR. SEMA UĞURCAN	73
İlâhî	MUSTAFA ERKAN	82
Hakikat Rüyalıştığında	MUHTEREM YÜCEYILMAZ	83
Safiye Erol ve Çiğerdelen	SABAHAAT EMİR	86
Su	M. ALİ EŞMELİ	89
Okuduklarım-Gördüklerim-Düşündüklerim	KEMÂL Y. AREN	90

Kubbealtı Akademi Mecmuası,

4.10.1976 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mûcibince
8.11.1976 tarihli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge
numarasıyla tavsiye edilmiştir.

Değerli Kubbealtı Dostları,

Bu sayımızı doğumunun 100. yılı münasebetiyle değerli yazar Safiye Erol'a ayırmış bulunuyoruz. Bilindiği üzere, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı unutulmaya yüz tutmuş bu mühim kadın yazarımızın, baskısı tükenmiş ve gazete sütunlarında kalmış eserlerini gün ışığına çıkarmıştır. 25 Ocak 2002 günü Kubbealtı Vakfı'nda, 12 Şubat 2002 günü ise Türk Kadınları Kültür Derneği'nin Ankara'daki Genel Merkezi'nde yapılan toplantılarla Safiye Erol rüzgârı daha bir kuvvet kazanmıştır. Biz de istedik ki bu rüzgâr, senelerdir süren ilgisizliğe inat dinmesin, esmeye devam etsin. Bu sebeple nisan sayımızın büyük bölümünü bu önemli ve seviyeli yazarımıza ayırdık. Ocak ayından itibaren yazı hayatının başlangıcında kaleme aldığı hikâyelerini yayınlamaya başladığımız Safiye Erol'u, değerli akademisyenlerimiz ve yazarlarımız değişik cephelerden ele alıyorlar. Özel sayımızda Selim İleri, Beşir Ayvazoğlu, Kenan Gürsoy ve Belkıs Gürsoy'un bu toplantılarda yaptıkları konuşmaların metinleri yer alıyor. Kâzım Yetiş, Safiye Erol'un üslubunu, Sema Uğurcan makalelerini incelerken Muhterem Yüceyılmaz ve Sabahat Emir kendi cephelerinden yazarımızı ifade ediyorlar. Ayrıca Safiye Erol'a ait bazı resim ve belgeler de konumuza renk katıyor.

Geçen sayımızda neşretmeye başladığımız yazı dizilerimizi bu sayımızda da aynen bulacaksınız. Ayrıca, Sâmîha Ayverdi'nin bu ay yayınlanan ve daha önce hiç neşredilmemiş makalelerinden oluşan "Râti-be" adlı eserini, yıllarca asistanlığını yapmış olan Aysel Yüksel'in kaleminden tanıyacaksınız. "Râti-be"nin ardından, yayın dünyasına vakfımız tarafından kazandırılan diğer eserler "Sâmîha Ayverdi'nin Mektupları", Beşir Ayvazoğlu'nun bir meşk silsilesini anlattığı "Neyin Sırrı Hâlâ Hasret" ve Nihat Sami Banarlı'nın "Tarih ve Tasavvuf Sohbetleri" dir. Bu son kitap Prof. Dr. Birol Emil tarafından yapılan titiz bir çalışma sonucu bâzı ilâvelerle tekrar gözden geçirilmiştir. Birbirinden önemli bu kitapları ilgi ile okuyacağımızı ümit ediyoruz.

KUBBEALTI

Mülâkat

Sâmiha AYVERDİ

Yapı Usta Okulu son sınıf talebelerinden iki kişi ile

9.6.1945

X: Efendim sizi rahatsız ettik biliyoruz; ne yapalım ki müşküllerimiz var. Görüşmeden İstanbul'dan ayrılamadık. Evvelâ, gelemeyen arkadaşlarımızın hürmetlerini söyleyelim.

Sâmiha Ayverdi: Arkadaşlarınıza ben de selâm ederim. Sizi bir haftadan beri beklettiğim için özür dilerim. Kalabalık misâfir kabul edemediğim için böyle oldu. Gelmek isteyen kaç kişi idiniz?

X: İzin verseydiniz bütün arkadaşlar...

Sâmiha Ayverdi: Bu kitaplar nereden elinize geçti? Evvelâ onu söyleyin.

X: Efendim, arkadaşlarımla berâber bir gün revirde yatıyorduk. Sıkılmış-tık, okuyacak bir şey yoktu; hocamız Haldun Kip'in elinde iki kitap vardı. Biri "Aşk Bu İmiş", öteki de tercüme bir roman. İstedik, verdi. Doğrusu "Aşk Bu İmiş" in ismi bize fazla bir şey ifade etmedi, kim bilir nedir, dedik. Fakat oku-yunca şaşırp kaldık.

Sâmiha Ayverdi: Müşkülleriniz nedir bakalım?

X: Efendim, herkes bu dünyâya değışmeyen istîdatlarla mı gelir? Meselâ "Aşk Bu İmiş"deki Firavun'un iyi bir insan olması kâbil değil midir?

Sâmiha Ayverdi: İstîdatlar ya başlangıçtan sona kadar iyidir; ya da kötü. Bâzen de önce, muhîtin ve terbiyenin testiyle iyi görünür; fakat bir fırsat, bir muvâfık zemin bulunca kötü olur; zîra esâsı, aslı kötüdür. Bâzen de bunun tersine olarak gene muhîtin ve yetişme şeklinin testiyle kötülük tezâhürleri gösterirken, birden iyiliği görüp tanınması onu da iyi eder; zîra aslı iyidir. Onun için biz insanlar, aslı istîdatlarımızın ne yolda olduklarını bilemediğimiz için, iyi olmaya çalışmakla mükellefiz.

X: Çalışmakla insan kötü iken iyi olabilir mi?

Sâmiha Ayverdi: Dediğim gibi, bizim gayretimizi, bizim çalışmamızı bekleyen iyilikler hesapsızdır. Hattâ, sağlam bir tohumun sürüp inkişaf etmesi için bahçıvan himmet etmediği takdirde o nasıl ziyan olur, çürür ve istifade edilemezse bizim de gevşeklikten, dikkatsizlikten mahvettiğimiz istîdatlarımız öylece ziyan olup gider.

X: Şarkın bugünkü geriliğini dinde bulanlar var, siz ne dersiniz?

Sâmiha Ayverdi: Çalışmayı bir fazilet olarak emreden, kullanı ilme, bilgi-nin nîmetlerine teşvik eden bir kuvvet nasıl gerilik sebebi olabilir? Şarkın ge-rilemesi, dînin, ihtiraslar elinde bir menfaat âleti oluşundandır. Dînin esâsın-da olmayan taassubu ona mâlederek faydalanan zümreden din çok zarar gör-

müştür. Yoksa “Allah, çalışanları sever”, “İlmi Çin’de bile olsa git ara”, “Bana bir harf öğretenin kuluyum”, “Kişinin kıymeti himmeti ile ölçülür” diyen din, nasıl geriliğe sebep olur? Onu anlayamayan biziz.

X: Şemseddin Yeşil’i tanır mısınız?

Sâmiha Ayverdi: Hayır, tanımam.

X: Biz kitabını okuduk. Bir yerinde diyor ki: Şark şu iki sebepten geriledi: Hz. Muhammed’i anlayamadık, onu da bizim gibi bayağı bir insan sandık. Kur’an’ı anlamadık ve bir mezarlık kitabı yapmak hatâsını işledik.

Sâmiha Ayverdi: Güzel söylemiş.

X: Efendim, mâdemki bir kimse ezeldeki istidâdını burada ifâ ediyor, şu halde ilerde mesul olmaması icap etmez mi?

Sâmiha Ayverdi: Şunu söyleyin bana. Aklınız, bu kâinâtın azametine karşı nedir?

X: Tabii bir hiç.

Sâmiha Ayverdi: Sizinki bir hiç olduğu gibi, ilim de, fen de en ileri gitmiş olanlarınkı de gene bu azamete karşı aynı zavallı durumdadır. Onun için bu biçâre akla, her sırrı bilmeye yol yoktur. İşte bu da aklımızın eremeyeceği bir noktadır ki, kurcalamamamız daha muvâfık olur. Yalnız şunu söyleyeyim ki bu dünyâda herkes ezel hakkının payını alır. Zulüm ve haksızlık yoktur.

X: Acaba Allah kullarına o ezel nasîbini verirken iltimas yapmaz mı?

Sâmiha Ayverdi: Hayır, herkes lâyık olduğunu bulur; kimseye istihkâkından başka bir nasip yoktur. Ama bu hakkı nasıl kazanmış, dersiniz işte bilemiyeceğimiz nokta budur. Nasıl bilebiliriz ki, insan oğlu değil o derece derin sırları ve uzaklıkları, kendine her şeyden yakın olan kendi fizyolojisini bile bilmekten âcizdir. Onun için aklın durduğu yerde, işi imâna bırakmalıdır.

Şimdi size şunu söylemek isterim ki, gençsiniz, tecrübesizsiniz ve mezun olarak hayâta atılıyorsunuz. Ancak bu atıldığınız hayatta size her şeyden evvel lâzım olan temiz ahlâktır. Mesleklerin iyisi kötüsü olamaz, her fert mensup olduğu işte nâmuskâr olursa, kendi de cemiyet de ondan âzamî istifâdeyi edebilir. Eger iyiliğin bir kıymet olduğunu takdir edecek ferâseti kazanırsanız, kimsenin zararında kendi menfaatinizi arayamazsınız Bâhusus hilenin, yalanın ve haksızlığın elde ettiği mevkiller ve menfaatler, lokma içindeki zehir gibi sizi helâk edeceğini bilirsiniz. Cemiyet için bir iyi insan, kırk kötûden daha faydalıdır. Doğru değil mi?

X: Doğru.

Sâmiha Ayverdi: Onun için size tavsiyem ahlâk, dâima ahlâk...

Aleksandra'yı hiç bir zaman unutmayacağım, kendisiyle sanki dün görüşmüşüm gibi bende canlı bir hâtırası var. İlk defa onu İsviçre'nin B..... şehrinde bir lokantada gördüm, ben o zaman Dârülfünun'da tahsil ediyordum, hey gidi günler.... Yağmurlu bir sonbahar sabahı dersten çıktıktan sonra çanta kolumda biraz gezdim. Islak kestane yaprakları parkta kat kat yollara serpilmişti. Yağmurdan nehrin suları coşmuş bulanık yeşil dalgalarla gürüldeyip gidiyordu. İçime bir gariplik çöktü, def etmek için sıcak bir grog* içeyim, bir sigara sarayım dedim. Lokantada Aleksandra'yla tanıştık, nasıl oldu ben de bilmem. Önce güzelliği ile nazar-ı dikkatimi celbetti. Bir yığın sarı ve kıvrıkcık saç altında nâzik yüzü daha narin, iri mavi gözleri daha iri gözüküyordu. Omuzlarında kıymetdar bir kürk vardı. Bu yapayalnız dalgın oturan benim gibi grog ve sigara içen dilbere gizli gizli bakıyordum. O da bana baktı ve birdenbire tatlı bir ecnebi şivesiyle Fransızca hitap etti. "Affedersiniz efendim Rus musunuz?" - "Hayır, Türk'üm." dedim. O dakikadan itibaren birbirimizden ayrılmadık.

Aleksandra Filipovna mâruf bir Rus generalinin kızıydı. Hânedandan bir prense nedimlik edip, sonra prensin yeğeni Dimitri ile nişanlanmıştı. İhtilâl, firar, peder ve nişanlının vefatı vesâire... Mâlum bir hikâye. Şimdi İsviçre'de mankenlik, modellik ve bu kabil işlerle hayatını kazanıyordu.

Aleksandra ile her gün, her akşam buluşuyorduk. Gurbette tesis edilme dostluklar ekseri böyle oluyor. İnsan arkadaşını biraz da ana baba ve kardeş yerine koyuyordu.

Aleksandra benimle böylece can ciğer olduktan sonra B. şehrindeki Türkler ile de benim vâsıta ile tanışmaya başladı... Mühendis Kudret Bey, kızcağızı zaten eskiden ötede beride görmüş ve mimlemişti. Görüştüler ve seviştiler. Muârefelerinin henüz haftasında Kudret, Aleksandra'yı kandırıp Davos'a savuştu. Tahsilden ziyade vezir dedenin emlâkını satıp savurmakla meşgul olduğundan Davos gibi bir yerde eğlenebiliyordu, tabii.

Üç dört ay ikisini de görmedim. Aleksandra'dan arada bir karlı dağların manzarasını gösteren kartlar geliyordu, bir defa da mektup yazdı:

"Sorma, sorma, diyordu. Gelince hepsini anlatırım. Çok bahtıyarım yalnız korkuyorum. Neden korkuyorum bilmem. Kudret beni çok seviyor. Yine öyle iken bâzen içime sanki onu kaybedecekmişim gibi bir gariplik çöküyor. Meğer şüphe kadar azaplı bir şey yokmuş dünyada..."

* Grog: Alkollü bir Alman içkisi.

Nihayet geldiler ve Aleksandra'nın hiss-i kablelvukûu doğru çıktı. Kudret kendisini ihmal etmeğe başlamıştı. Yine eskisi gibi kulûbe devam ediyor, spor yapıyor operet ve sinema artistleriyle ufak tefek vak'aları oluyordu. Fakat Aleksandra ile dostluğu bâki idi. Ne garip münasebet! Vezir dedesi nasıl bir yandan gözdeler, odalıklar besleyip aynı zamanda genç ve güzel karısını şiddetle sevmişse Kudret de Aleksandra'yı öyle seviyordu. Aleksandra bu vaziyeti kabul etmişti. Doğrusu çok hayret ettim. Kudret'in bir de Aleksandra'yı müthiş sürette kıskanması vardı, Rus muhâcirleri ile çok görüşmesini istemiyordu. Ben, bir kaç defa şikâyet edecek oldum: "Ne karşıyorsunuz siz, dedim. Aleksandra sizin karınız değildir. Hem siz kendi yaptıklarınıza bakınız!" Beni çıkışır görünce Kudret güldü, kâfir beni kızdırıp sonra benimle alay etmesini çok severdi. "Sen beni misal getirme, derdi, soyuna çekmeyen haramzâdedir..." Artık vezir dedesinin harem dairesini, halayıklarını, odalıklarını bana dinletir dururdu

Gel zaman, git zaman Kudret'te, galiba paralar suyunu çekti. Bütün patrilarımıza rağmen kendisine acıyordum. Öyle ya, fakirlik nedir, alın teri dö-küp ekmek kazanmak nedir, bilmeyen bu vezir torunu, bütün emlakini satıp bitirdikten sonra ne yapacaktı? Memleketine avdet ederken tabi Aleksandra'yı beraber götürecektir ve onunla evlenecek zannediyordum. Ne yapacaklar, yâ-rabbi diye masum kalbim çok zamanlar üzülmüyordu. Halbuki...

Evet, günün birinde Kudret'i aradım. İstanbul'a gitti, büsbütün gitti dediler. Şaşırdım. Ne kimseye birşey söylemiş ne de bir haber bırakmıştı. Anlaşılan Aleksi ile beraber gitmişti. Nasıl olur, ne demek, ikisi de beraber söz söylemeden kaçsınlar! Ben, hayalhânemde seksen bin ihtimal tasavvur ede durayım aradan iki hafta geçti. Aleksandara'ya alışığım için yalnızlık bana zor geliyordu. Her akşamı onunla geçirirdim. Ya bir yere gezmeğe giderdik, yahut benim odamda çay, sigara içer, bir birimizle hasbihâl ederdik. Aleksandra bana Rusya'yı, Rus hayatını, âilesini, nişanlısı Prens Dimitri'yi anlata anlata bitiremezdi. Bâzen Kudret'in lafı açılırdı. Bâzen felsefi bahislere dalar, zamânı mekânı unuturduk. Böyle birden bire yalnız başıma pineklemeğe bana ne zor geldi. Bir gece pansiyondaki yatak odamda otuyordum. Bâri çalışayım dedim, yazı masasına geçtim ne mümkün! Akıl fikir hep arkadaşım Aleksandra'da idi. Baktım olmayacak, hiç olmazsa klâsik bir şey, bir kaç mısra okur, teskin olurum diye raftan Dante'yi indirdim. Biraz mütâlaaya dalmak üzere iken hizmetçi bir telgraf getirdi. Kalbim durdu, ne zaman telgraf alsam böyle olurdu. Uzun zaman gurbette yaşayan bu halleri bilir. "Acaba bizim evden birisi mi öl-

dü?” İlk düşüncem hep bu olurdu. Bin helecanla kâğıdın katmerlerini açıp okurken rüya görüyorum sandım:

“Hastayım, Karaorman’ın F. mintıkasındaki B. mahallinde misafirhânedeyayşıyorum. Derhal gel. Aleksandra.” A... Tevekkeli değil, benim içim bu kadar sıkılmıştı. İşin içinde bir felâket olduğunu ben hissetmiştim. Hemen o gece bavulum seyahat kostümüm hazırlandı. “Bedeker”in seyahat rehberini, haritaları önüme aldım. Aleksandra’nın olduğu yeri aradım. Nereden aklına gelmişti böyle yerlere gitmek! Bakınız “Bedeker” ne diyordu: “B. İki küçük çiftlik ile bir misafirhânedenden ibaret, sporcuların sık sık uğradıkları bir yer. F. dağına çıkankanlar misafirhânedeyâzken gecelerler vesâire.”

Ertesi gün akşamına kadar pasaportum hazırlandı, gece trene binip sabaha karşı hududu geçtim. Kar, kıyamet göz gözü görmezken Allah’ın dağlarında Aleksandra aramağa gidiyorduk. Ne ise gideceğim yer şehirden pek uzak değildi. İki saat kadar trenle Karaorman’ın içlerine kadar gittim. Sonra!. Bir kızak aldım. Üzüntüden etrafın güzelliklerini göremiyordum. Kızak açıldı, kar derseni buram buram iniyordu. Nihâyet misafirhânenin önüne çektik. Han sahibi ile karısı beni kapıdan karşıladılar. Anlaşılan beklemişlerdi. “Çok hasta mı?” dedim.

“Şimdi iyicedir, yukarıda oturuyor, sizi bekliyor.” dediler. Yukarıya fırladım. Aleksandra’nın oturduğu oda gayet şirin bir köy odası idi. Turuncu renginde boyanmış duvarlara haçlar ve aziz resimleri asılmıştı. Mâlum ya Cenubî Almanya’da herkes katolik! Eşya, ceviz ağacından bir güzel büyük masa, bir kaç oymalı iskemleden, bir ceviz ağacından bir güzel büyük masa, bir kaç oymalı iskemleden, bir ceviz karyoladan ibaretti. Pencerede zarif beyaz perdeler, pencerenin iç tahtasında çiçek saksıları vardı. Aleksandra odanın orta yerinde duran masanın kenarına bir iskemle çekmiş oturuyordu. Siyah yün etekliğinin üstüne beyaz bir spor fanılası giymiş, boynuna beyaz bir atkı dolamış, ellerini atkının uçlarına sarmıştı. Köşedeki yeşil çini soba harıl harıl yandığı halde Aleksandra üşüyordu. Ne kadar zayıflamış, ne kadar solmuş, bir yığın kıvrıkcık saç altında nazlı yüzü büsbütün süzölmüşü.

Beni görünce yerinden kalktı, boynuma sarıldı: “Telgrafımı aldım, seni bekliyordum, bak semâver hazır, otur dinlen,” diyordu, “Bir iki gün burada beraber kalınız, sonra beraber yine İsviçre’ye gideriz. Seni zahmete soktuğum için beni affet. Çok hasta idim.” Bir yandan söylüyor, bir yandan beni bir anne gibi okşayarak soyup üstüme sıcak ve kuru elbiselerinden örtüyordu.

Sonra önüme çay koydu, elma tatlısı, tereyağı uzattı. Beni ne büyük has-

retle beklemiş ki bu ücra köyde benim için uzun uzun hazırlık yapmış. “Ah Aleksi! Kudret gitti mi?” dedi. O saniyede arkadaşımın yüzünü görmek istemediğimden dışarıya baktım. Dışarıda karlı ovalar alabildiğine yayılmış gitmişti. “Evet, Kudret İstanbul’da.” cevabını verdim. “Kendisi benimle vedalaştı diye anlattı. “Ben, dostluğumuzun âkıbeti bu olacağını hayal meyal hissediyor, fakat, düşünmek istemiyordum. Yine ümit dünyası beni terk edeceğine ihtimal veremiyordum. Bu kadar taş kalpli değildir, diye kendimi avutuyordum... Hakikat, bana elveda dediği dakikada anladım ki Kudret beni derinden sevmiş. Neden bilmem, birden iman ediyordum. Fakat görüyorsun ya ayrıldık. Beni seve seve bıraktı gitti. Serveti yok, çalışamaz da, biliyorum. Ben-den ayrılıp memleketine gitmesi pek mâkul değil mi? Kudret’in nokta-ı nazarını anladığım halde ayrılık beni fena sarstı. Zannederim hayatta bundan büyük bir acı olamaz... Ben Kudret’in yerinde kabil değil bu kadar metânet gösteremezdim. Lâkin biz... Kadınınız. Onlar erkek. Biz onları hiç bir zaman tamamiyle anlayamayacağız. Nitekim onlar da bizi anlayamıyorlar.”

Aleksandra söyledikçe ben fena oluyordum. Birden bire ağlayacağımı hissettirdi ve ürküttü. Göz yaşlarının coşkun bir deniz gibi ta içimden kabarıp taşmak istediğini hissediyordum.

Aman olmasın ağlamayım sakın dedikçe hâlim fenalaşıyordu. Aleksandra dalgın, kendi kendine konuşur gibi devam etti: “Kudret’i pek fazla özlersem nefsimi yenmek için elimde bir tılsım var, bak” dedi. Koyunundan bir kâğıt çıkardı: “Kudret gitti, dedi; müteselli olayımı diye bana bunu bıraktı.” Baktım, bin franklık bir çek. O dakikada ağlayarak Aleksandra’nın dizlerine kapandım. Acılarımı Aleksandra’nın dizlerinde ağladıktan sonra yüzüne baktım. O, ağlamamıştı! Ayağa kalktı, iki elini göğsüne dayayarak içini çekti: “Ben, dedi, zaman ile bu darbeyi elbet unuturum... Yalnız, ben artık kırıldım. Belki yeni, büsbütün başka bir hayat yaşarım. Fakat kırılan şeyi artık Allah bile tamir edemez.”

Bir kaç gün sonra Karaorman’dan İsviçre’ye geçtik: Yine mutad hayatımız başladı. Kudret’ten hiç bir zaman bahsetmiyorduk.

Az zaman sonra Kudret’in evlendiği duyuldu, bir harp zengininin kızını almıştı. Bekârlık günlerinde en güzel, en müstesna kadınları bile zor beğenen Kudret’in kendisine ne şekilde bir hayat arkadaşı seçtiğini gördük, Allah bize bu günü de gösterdi! Tulum gibi baldırları ipek çoraplarını patlatan, alılgı pudrasına karışmış lavantalı, süslü kırtıgan bir... Artık kadın mı, kız mı, hanım kız mı ne diyeyim bilmem, alelacâib bir mahlûk! İstanbul’a avdetle Kud-

ret karısını “refikam” diye bana takdim ederken yüzü kızardı.

Aleksandra!.. O da evlendi, merâsimsiz habersiz paldır küldür bir evlenme. Ben o zaman hâlâ İsviçre’de idim. Aleksandra’nın kocası ile tanıştım. S... müessesesinin müdürlerinden, fevkalâde zengin, saçları dökülmüş, ihtiyarca gözlüklü bir iş adamı idi. Kendisi, Aleksandra’yı Davos’tan tanıyormuş. Hani Aleksandra, Kudret ile Davos’a gitmişti ya, işte o zaman. Aleksandra bu soğuk kanlı, centilmene dikkat etmemiş bile. Görmüş geçmiş. Sonradan nasıl oldu, nerede buluşup birleşmişler? Sormadım bittabi. Nikâhın ertesi günü birlikte kalkıp Hamburg’a gittiler. Aleksandra’nın kocası Hamburglu idi. Orada zevcinin ailesi arasında ufak bir ziyafet verildi, ben de beraber bulundum. Hâlâ gözlerimin önündedir: Kristal ve gümüş takımlar ile parl parl yanan bir sofraya ortasında Hamburglu asilzadeler oturmuştu, uzun boylu, sarışın, sessiz insanlar Aleksandra’nın tek akrabası. Garip kibar, müstesna lâkin soğukça bir muhit. Aleksandra zor anlaşıp diye düşündüm. Fakat o, memnun görünüyordu. Ne kadar güzelleşmişti: Düz siyah ipek bir elbise giymiş, çıplak omuzlarına beyaz bir tülki koymuştu. Bakım yüzü pembe ve durgun, halbuki ben bu çehreyi daha zayıf ve renksiz görmüştüm.

Fakat eskiden o zayıf yüz çılgın kahkahalara boğulur, güler, gülerdi. Şimdi gülmüyor. Aleksandra’nın kocası az vakit sonra Japonya’ya gitti, müessesesinin Japonya’daki şubesini idare edecekti. Onlar gittiler. Ben de tahsilimi ikmâl edip diplomamı katlayıp cebime attım. Kaygısız talebe hayatına elveda diyerek İstanbul’a döndüm.

Aleksandra o memleket senin bu memleket benim geziyor. Sık sık mektuplaşıyoruz. Kudret’i gördükçe içimde öfke kabarıyor. Üstüne atılıp sağına soluna birer tane aşk etmek istiyorum. Mübarek, nereye gitsem karşıma çıkar. Şişli’ye doğru bir gezeyim dedim, bakarım kaynanasının otomobiline kurulmuş geçiyor. Haydi keyfim kaçır. Kırk yılda bir Türkuvaz’a gidecek olurum Kudret’le burun buruna gelirim.. Bir kere Aleksandra’yı sordu. Ben: “Elbet! diye bağırdım, kocası insan, mütereddinin biri değil.” Sonra biraz pişman oldum. “Kudret Bey, dedim siz kendi hayatınızdan memnunuzsunuz.” Dalgın dalgın başını salladı: “Biz artık hayatın kışına girdik. Bizde artık yaz geçti.” Kudret’in bu sözleri beni sarstı. Ne tuhaf! O akşam, Hamburg’daki ziyafette aynı sözleri söylememiş mi idi: “Yaz geçti güzelim, yaz geçti!”

İşte benim hikâyemden de bir yaz geldi, geçti. Ne kadar üzülmüş ve üstüne titremiştim. İlle bu yaz geçmesinde ne olursa olsun demişim. Fani güllerin-

den üç beş tane koparabildim, onlar da soldu gitti.

Artık dinlen çok yoruldun, ey gönül! Bak mavi deniz nasıl yükseliyor, bak nemli topraktan yığın yığın kasımpatı fışkırmış, ne güzel. İstersen biraz da coşkunkluk yap, garib gönül, benden sana müsaade! Dedi ki:

Gelir mi bir dahi aguşa canan? İki ömrün olur mu ihtimali?.

Sana teselli çok. Yalnız otur, etrafı dinle, kendini dinle. Dinle ki yaz geçti! Müsterih ol.

SCHWEIZERISCHE
DEUTSCHE
IDENTITÄT

Nr. 590
Nr. 29

Es wird hiermit bestätigt, daß der Besitzer dieses Dokumentes
Frl. S e f i e S a m i, stud. phil.
wohnhaft in München
türkischer Staatsangehöriger ist, und daß die nebenstehende Photographie und die darunter befindliche Unterschrift diejenigen der vorerwähnten Person sind.

Die Schweizerische Gesellschaft hilft für den Inhaber des Dokumentes um jeden gesetlichen Schutz und um die mögliche Hilfeleistung seitens der öffentlichen Behörden.

Personalbeschreibung:
Geschlecht: mittel
Geburtsort: oğul
Haar: braun
Augen: braun
Nase: zugeknüpft
Mund: ----
Besondere Kennzeichen: keine

Geburtsort und -datum:
München bei Adrianopol 2.1.1924.

Vorgelegte Dokumente:
No 8 Konstantinopel No. 669/1239.
Zaxe Frs 1.25 = Mk 1.25.

DIESES IDENTITÄTSZEUGNIS IST GÜLTIG FÜR EIN JAHR

Safiye Erol'un Münih Konsolosluğu'ndan verilmiş kimlik örneği.

Râtibe, muhterem Sâmîha Ayverdi'nin elli beşi hâtura, onu da bu hâtıralarla ilgili sohbet ve makale tarzındaki yazılarından meydana gelen kitabının ismidir.

İbrâhim Efendi Konağı'nı okuyanlar Râtibe'yi hatırlayacaklardır. Yazarın büyük dedesinin ağabeyisi ve Meclis-i Mâliye Reisi İbrâhim Efendi'nin torunu olan Râtibe, kitapta kısaca şu cümlelerle tanıtılır: "Küçük Râtibe, İbrâhim Efendi âilesinin hiçbir ferdinde bulunmayan müstesnâ bir cevherin, asıl bir rûhun, bir duygu iffe-tinin, kemalli ve zengin bir yaratılışın bütün saltanatına sâhip olacaktı. Bu, doğuş-tan zarif, mütevâzi, müşfik ve ganî çocuk, sanki semâlardan inmiş bir gök taşı gi-bi, bu ananın bu babanın bu dedenin hatta bu kürenin malı değildi. Tabîî, sâde ve rahat bir gönlü, ince bir terbiye kabûlüne müsâit zengin bir ruh malzemesi", "...ko-nak halkını ahlâkı, tevâzuu, sâdeliği ve nezâketi ile kendine bağlamış bu küçük in-san", "...uysal nâzik ve hatırşınastı", "...cümle âlemi seiyor, benimsiyor, yakınlık ve berâberlik duyuyordu. Çünkü sevmek onun hayat tezgâhını işleten hemen de tek buyruk, tek kuvvetti."**

İşte Râtibe, bütün bu özellikleriyle büyük amcasının torunu olan küçük Ayver-di'nin hayran olduğu, "ona benzemek için gayret sarfettiği" onun gibi olmaya özendiği müstesnâ bir isimdir.

Daha altı yaşındaki bir çocuğun bu güzel hasletlere hayran olması ve bütün bu güzellikleri kendine mâletmeye çalışması, sanki yazarın ezel âlefindeki aşınasını tanınması ve aynı değer hükümlerini paylaşmasıdır. Nitekim yazarın yakın akrabâ-sı Semiha Cemal ile olan derin dostluğu da böyle değil midir?

Râtibe, çocuk Ayverdi üzerinde o kadar derin izler bırakmıştır ki aradan geçen üç çeyrek asra yakın bir zaman sonra onunla ilgili bir hâtırasını kaleme almış ve arkasından da "Râtibe bir kitap ismi olabilir," demişlerdi.

İşte Râtibe, muhterem yazarın bu arzusu üzerine kitaplaştı. İçindeki yazıların, İbrâhim Efendi ve Ayverdi âileleri, onların yakınları, yazarın çocukluk yıllarındaki komşuları, devrin mânevî hayâtı, târihi, içtimâî ve siyâsî olayları, bunlara bağlı ola-rak da ikinci Sultan Abdülhamid ile ilgili olanlar arasından seçilmesine bilhassa îti-nâ edildi.

Bu eser, sâdece bir hâtıralar zinciri değil; târimimiz, millî kültürümüz, hatâ ve sevaplarımızla geçmişimizden, yâni bizden bize ses getiren millî-mânevî değerleri-mizin, kültür zenginliklerimizin, tasavvuf kabından taşarak okuyuculara ulaşma-

* Sâmîha Ayverdi, *Râtibe*, Sâmîha Ayverdi Külliyyâtı- 34, 2002, 1. baskı.

** Sâmîha Ayverdi, *İbrâhim Efendi Konağı*, Sâmîha Ayverdi Külliyyâtı- 13, 1999, s. 83, 111, 4. baskı.

sıdır.

Nitekim bu hâtıralar bize sâdece Râtibe'yi değil, Hattat Aziz Efendi, Semiha Cemal Hanım, Hâlet Hanım, Yusuf Bey, Sâniye Hanım gibi cemiyetin her kademesinden Türk-İslâm terbiyesinin yetiştirdiği nice müstesnâ şahsiyeti de tanıtır. Onları, bulundukları mevkiin mihveri yapan ve insanları birbirine bağlayan değerleri ortaya çıkarır. Cemiyeti huzûra kavuşturacak sırların ip uçlarını verir.

“Annemin Dadısı sadâkat, vefâ ve sevgi örneği idi.” diyen yazar “...aşk ve sefâ ehli yüceler arasında Semiha Cemal Hanım”ı hatırlar. İnsan topluluklarının birbirlerini kahr ve gazap rüzgârları ile yok etmeye çabalarlarken kendilerinin kahr âleti olduklarına dikkati çeker. “Asıl düşmanın bizzat kendisi olduğu gafleti içinde bulunan insan oğlu” nun ezici âletlerini kendi nefsine yöneltmesi gerektiğini söyleyerek asıl işin kendimizle uğraşmak, nefsimizi terbiye etmek olduğu hakikatine işâret eder.

Eşref Bey'in Torunları bizi Türk-İslâm formasyonu kazanmış nur yüzlü insanlarla tanıştırır. Onların “...kendi kendisiyle hesaplaşmayı, büyüye saygıyı, küçüğe merhameti şefkati, harâmı helâli, günahı sevâbı bilen ve aynı zamanda yaşayan... hilenin, hud'anın, hiyânet, cinâyet, şirk ve şekâvetin gölgesinden bile ürken bunun için de huzurlu ve mesut, kimseler olduklarını” anlatır. Fakat ne yazık ki Eşref Bey'in torunları bu hasletlerden uzaktır. Zenginliğin ve şatafatın sihri kapılarak İbrâhim Efendi'nin kızlarının etrafından ayrılmayan bu akrabâ kızları, onların düşkünlük senelerinde ortadan kaybolurlar. Yazar bu hâdiseyi esfle karşılar. “Nerede Türk-İslâm terbiyesinin insânî ve medenî anlayışını dünya görüşü hâlinde gerçekleştirmiş büyük babamla Eşref Beyler'in değer hükümleri, nerede fire vere vere değer kaybeden torunların nefsânî ve şeytânî tutumları? diye sormaktan kendini alamaz.

Kadın-Erkek adlı yazı, yazarın dayıları ile ilgilidir. Onların mesut oldukları ve huzurla yürüttükleri evliliklerinin sırrını, “Her üçünün de birbirlerini çok seven eşleriyle bu muhabbet kadar göze çarpan husûsiyet, düzdükleri samîmiyet, kanâat ve fedâkârlıklı idi. Onun için de müşterek hayatlarını sonuna kadar başarı ile yürüttüler.” cümleleriyle açıklar. Sevginin Kudreti'nde ise bu üç dayıdan biri olan Server Hilmi Bey'in izdivâcındaki başarıyı, “...karı koca arasında emsâli ender olan sevgi saygı karışımı müstesnâ muhabbet”, “...bir anlaşma, uzlaşma, hoşgörü ve üstün muâşeret ve zarâfet tablosu ...muhabbet ve tatlı lâtifelerle ziynetlenmiş bu hayat” olarak tesbit eder.

İnsanları birbirine bağlayan reçetenin “Histe ve fikirde birlik, şefkat, muhabbet, saygı, dürüstlük, sabır, ferâgat ve bütün bu meziyetlerin hepsini besleyen

ıman anlayışı" olduğunu söyler. Kadın ve erkeği birbirinin tamamlayıcısı olarak görür. "...vazife taksîmi de tabiatca yapılmış olduğuna göre zıtlaşma ve iddia gibi kof dâvâ, kazanılması muhal bir dâvâdır," hükmü ile son senelerde hayli gürültü koparan kadın-erkek eşitliği meselesine akliselîmin çözüm yolunu gösterir.

Dayılar yazısı, yazarın büyük annesi Hâlet Hanım'ın dayıları ile ilgilidir. O devrin mîras kânûnu, kendi anne babasından evvel ölmüş evlâtlarının çocuklarını vâris kabul etmediği için genç yaşta annesini kaybeden Hâlet Hanım ile kardeşi Cemal Bey, dedelerinin mîrâsından mahrum olmuşlardır. Bu durumu telâfi etmek isteyen dedenin vasiyetini tutmayan dayıların ve onların çocuklarının hayatları boyunca huzur bulamadıklarını ifâde eder. "Hâdiseyi bir yekûn çizgisiyle bütündüğümüz zaman hanların, hamamların, konakların, köşkerin, yalıların insan oğluna ne saâdet ne şeref getirmediğini" ve büyük annesinin dayılarının buna canlı birer örnek olduğunu söyler.

Komşularımız'dan, fâizcilikle zengin olmuş bir kişinin mahkemede Kur'ân-ı Kerîm'e el basarak, yalan yere yemin ettikten hemen sonra oracıkta ölüvermesi bizi ibretle düşündürür. Gene aynı sokaktaki bir binâyı baştan aşağı kirâlayan Beyaz Rusların, sığındıkları memleketin âdet ve an'anelerini hiçe sayarak yaptıkları tahribat da cemiyetimizin zayıf taraflarını ortaya çıkaran ayrı bir konudur ve bize, neden böyle olduk dedirtir. Bu soruya *Örf ve Âdetler* şu cevâbı verir: "Kânunlar ne kadar çok ve sıkı olursa olsun örf ve âdetler çözülmüş ise millî terbiye de cemiyetin temelleri de sarsılmış olarak sağlığını büyük ölçüde kaybetmiş demektir."

Sevgi Gibi Zenginlik Olur mu? da ise yazar, Medîne Muhâfızı Osman Paşa'nın bedevilere sert ve adâletsiz davranışlarına karşı İdâdi-i Hâmidî Mûdürü'nün tatlı ve muhabbetli tutumu ile onları nasıl yola getirdiğini naklederken sevginin, insaf ve adâletin insanları yola getirmede ne kadar güçlü bir kuvvet olduğuna dikkati çeker. Nitekim *Çocuk ve Babası* yazısı da aynı konuda merhamet, şefkat ve sevginin kaynağı olan İslâm'ın insanları nizâma sokmak için şiddeti değil mûsâmahayı tercih ettiğini belirtir.

Osman Remzi Bey'in Annesi de gene Türk-İslâm terbiyesinin yetiştirdiği sîmâlardan biri olarak oğlunu kumar belâsından kurtarır.

Temiz Hanım, bizi eski devrin lâvanta çiçeği ve yonca kokan çamaşır bohçalarına, mahalle aralarında gıcırdayarak ovulan tahtalardan çıkan mûsikîye, oradan da içinde gümüş veya sedefli nalınlarla dolaşan kadınların hamam sefâlarına götürür. Yıkayıp paklanan kimselerin hamamın soğukluğunda dinlenirken "Yıkandık arındık Allah içimizi de temizlesin" temennisinde bulunduklarını hatırlar. "İnsan oğlu günün yirmi dört saatinde hamamda yıkayıp arınsa gene de içi fitne, fesat ve

şekâvet yuvası olursa ona nasıl temizlenmiş denebilir?” diye sorar. Yaradanın insan rûhunu anıtmak için peygamberler, velîler, nebîler, mürşitler gönderdiğini söyler. *Râtibe*’nin son yazısı olan *Ayna*’da da bu konuya temas ederek insan oğlunun, dış yüzünü gösteren aynalar gibi iç yüzünden haber verecek aynalara, yâni İllâhî rehberlere ne kadar muhtaç olduğunu belirtir.

Beş Para ile karın doyurulan, altmış para ile de atlı tramvayla Şişli’den Karaköy’e gidilen günleri hatırlayan yazar, yaşadığımız bu günleri bir değerler kıyâmeti olarak niteler. Bu hâlin beşerî nizâmı yeni bir terkibe götüreceğine işâret eder. “Uzun senelerdir millî mânevî ambarlarımızı kurtların, böceklerin kemirmesine terketmiş olduğumuz” neticesine varır. Millî ruhla mânevî hazinemizin birbirinden koparılmasının mümkün olmadığını, başımıza gelen bu sıkıntıların Türk irfânına çok ağır darbeler vuracağını, ekonomimizin ancak mânevî değerlere kıymet verilecek düzeltilebileceğini söyler.

Türk insanına *Beyazit’ten Sesler* dinletirken dünya işleri ile îman hayatını ayrı ayrı düşünmenin imkânsızlığını belirterek esnaflığın rûhunu teşkil eden doğruluk, ciddiyet ve ihlâsın îmanla beslendiği ölçüde kuvvetli olacağını, ancak bu sûretle işçi ile işveren arasındaki menfaat çatışmasının barış hâline geleceğini bildirir. Bu konuda Ahîlik rûhunun dirilmesinin bir hayat garantisi olacağını düşünür.

Yangın, eski İstanbul yaşayışından izler taşır. Şehirde çıkan yangınların *Beyazit*’teki Bâb-ı Seraskerî binâsının bahçesinde bulunan yangın kulesinden İstanbul halkına nasıl haber verildiğini anlatırken, medeniyet târihimize mâl olmuş nice müzelik eşyanın ve sanat eserlerimizin de bu yangınlarda yok oluşlarının acısını duyar. “Artık dış mihraklar tarafından teşvik edilen bu yangınlar sona erdi ama Türk, gene batının boy hedefi, neresi zayıf ise oradan vuruyor. Şu halde kendi kendimize dönmenin mesûliyetini idrak etmek gerek” diyerek hâturalardan târihimize ve millî hayatımıza döner.

Kendi Kendini İnkâr, yazarı gene eski İstanbul yangınlarına götürür. Bu yangınların Paris’te toplanan Siyonist kongresi kararları gereğince hazırlanan plana göre Ermeni Komitacıları tarafından çıkarıldığını anlatır. Yabancı devletlerin oyununa nasıl düştük diye sorar ve kendi kendimizi, millî, mânevî ve târihî servetimizi inkâr edişimiz karşısında “Neredesin ey millî romantizm?” diye seslenir.

Gene Şehzâdebaşı, yazarı târihin derinliklerine çeker. Nevşehirli Dâmad İbrâhim Paşa’ya, Üçüncü Sultan Ahmed devrine ve Patrona Halil isyanına götürür. “Bu dünyâdan giderken malını, paşalığını, benliğini terketmeden göçemeyeceğine göre gayretimizin, şahsî çıkarlar olmayıp vatanımız ve îmanımız olması gerektiğini” ifâde eder.

Asrın başında İstanbul'da kurulan *Kadınlar Kahvehânesi* de bizi İttihat ve Terakki iktidârına, oradan da devrin hükümdârı Sultan Hamid'e bağlar.

Yakın târihe ışık tutmayı, yeni nesillere târihten bir kapı açmayı borç bilerek pâdişâhın siyâsî, iktisâdî, kültürel politikasından çizgiler verir. "Bir memlekete, bilinmeyen hürriyetin verilmesi, silah kullanmasını bilmeyen bir kimseye verilen tüfek gibidir," diyerek önce memleketi hürriyete hazırlamak lâzım geldiğini söyleyen *Otuz Altıncı Türk Hâkânı* hakkındaki görüşlerini ifade eder.

Bütün bu târihî olaylar, gençlere dâima: "Târihinizi, önce yakın târihinizi çok iyi öğrenin," diyen yazarın ne kadar haklı olduğunu gösterir. Bu bakımdan, *Kadınlar Kahvehânesi*, *Otuz Altıncı Türk Hâkânı*, *Nakış İşleyen Kadın*, *Terzi Zina* devrin siyâsî panoramasını veren yazılar silsilesini teşkil eder ve yakın târihimize ışık tutar. Hakikî devlet adamının milleti öne, kendini arka plana alması gerektiği, bunun da büyük insanlara has bir kemal âlâmeti olduğu üzerinde ısrarla durur.

Bir milletin geçmişini bilmesi, geleceği hakkında ümit ve emellerinin olması gerektiğini belirtirken günümüz gençliğine de bir hedef gösterir.

Görülüyor ki bazı yazılarını kısa çizgilerle tanıtmaya çalıştığımız *Râtibe*, "Geçmiş yılların târihe mâl olmuş zaferleri, seferleri ve bergüzarlarını gençler için bir hazine olarak muhâfaza edip ondan alınan şevkle" icatlar zincirine yeni ilâveler yapılması gerektiğini, bir yandan da mânevî değerleri unutmak yüzünden yolunu şaşırmışlara rûhî fetihlerin lüzumlu olduğunu ve kendi kendimize dönmemizin gerektiğini hatırlatır. Vatan müdâfaasının, bir toprak ve coğrafya dâvası olduğu kadar kültür, sanat, iman, medeniyet ve milleti millet yapan değerlerin korunması demek olduğunu anlatır. Memlekete refah ve bereket getirecek çârelerin ip uçlarını verir, hedefler gösterir.

*

Hâtıralar, yazarların hayat görüşleri, alâkaları, tercihleri, dikkat ettikleri ve kıymet verdikleri değer hükümleri ve şahsiyetleri hakkında araştırmacılara ipuçları veren zengin bilgi malzemesi olmak özelliğini de taşır. Bu bakımdan, *Râtibe*'de Sâmîha Ayverdi'nin hâtıralarından edebî şahsiyetinin özelliklerine varmak isteyecek edebiyatçılarımıza ışık tutacak birçok çizgiler vardır. Meselâ, yazarın daha altı yaşında iken *Râtibe*'nin son derece lüks hayatı ile ilgilenmeyip onun ahlâkî meziyetlerine hayran olması ve onu kendisine bu bakımda örnek alması şahsiyetinin ne istikâmette gelişeceği yönünde bize ipuçları verir. Nitekim yazar, çok daha sonra kaleme aldığı eserlerinde cemiyeti değerlendirirken, Türk-İslâm terbiyesinin ve tasavvufun özünü teşkil eden bu değer hükümlerine geniş yer ayırır. *Sâkibe Hanım Yenge*'sini anlatırken "...kafasında çizdiği programı hızlı bir gayret ve sür'atle yap-

maya kendini mecbur” hissettiğini söylemesi de; yazarın, kırka yakın eseri, konferansı ve çok çeşitli sosyal faaliyetleri bir ömre nasıl sığdırdığını anlamamızı sağlar.

Hâtıralarını, Mesnevî üslûbuna benzer tarzda, bir hâtıradan diğerine geçerek ve kıssadan hisse çıkararak anlatır. Sonunda varmak istediği neticeyi, ya bir hüküm cümlesi veya bunun yerine geçecek bir soru cümlesi ile bitirir. Olayları, millî-mânevî değerlerimizin ve tasavvufun süzgecinden geçirirken, mihverde dâima insanı ele alır. İnsandan cemiyete, millete ve dünyâya açılır.

Bütün bu özellikleriyle *Râtibe*, tarihimizi, kültürümüzü ve medeniyetimizi idrak etmemizi sağlayacak, bizi mâziden hâle, halden geleceğe bağlayacak temel eserler serisinin önemli ismidir.

Prof. Dr. Muhittin SERİN

Kemal Batanay

İstanbul'un beş yüz yıllık hafızlık geleneğinde kıraat ilmi ve mûsikî sanatının usul ve kaidelerine riayetle oluşup gelişen ve İstanbul ağzı diye bilinen, sanatlı, sade bir Kur'an okuyuş tarzı vardır. Kemal Batanay'ın babası Hafız Ziyaeddin Efendi'de bu geleneğe uyarak kıraat ilminin inceliklerini ehil bir üstadın ağzından aldıktan sonra Kur'an'a lâyık güzel bir tilâvet tarzına sahip olmak maksadiyle zamanın mûsikî üstadlarından Hacı Kirâmî (1840-1909) ile Bolâhenk Nûri (1834-1911) beylerden mûsikî öğrenmiştir. Hafız Ziyaeddin Efendi, Kasımpaşa Kışla Camiindeki imamlık görevi dışında kalan çoğu zamanını, kendisinin evinde veya üstadların evindeki mûsikî meclislerinde geçirmiş, sesi ve sazıyla bu meclislerin aranan sanatkarı olmuştur. "Mûsikî bana babamdan mirastır" diyen Hafız Kemal Batanay, işte böyle bir sanat muhitinde

* Bu yazı dizisinin hazırlanması esnâsında fotoğraf ve belgeleri temin eden kıymetli dostumuz Sinan Zeyneloğlu'na teşekkür ederiz.

gözünü açmış, kulağı dolmuş ve daha çocukluk yaşlarında içinde mûsikî hevesi uyanmıştır.

Eğitim ve Öğrenimi

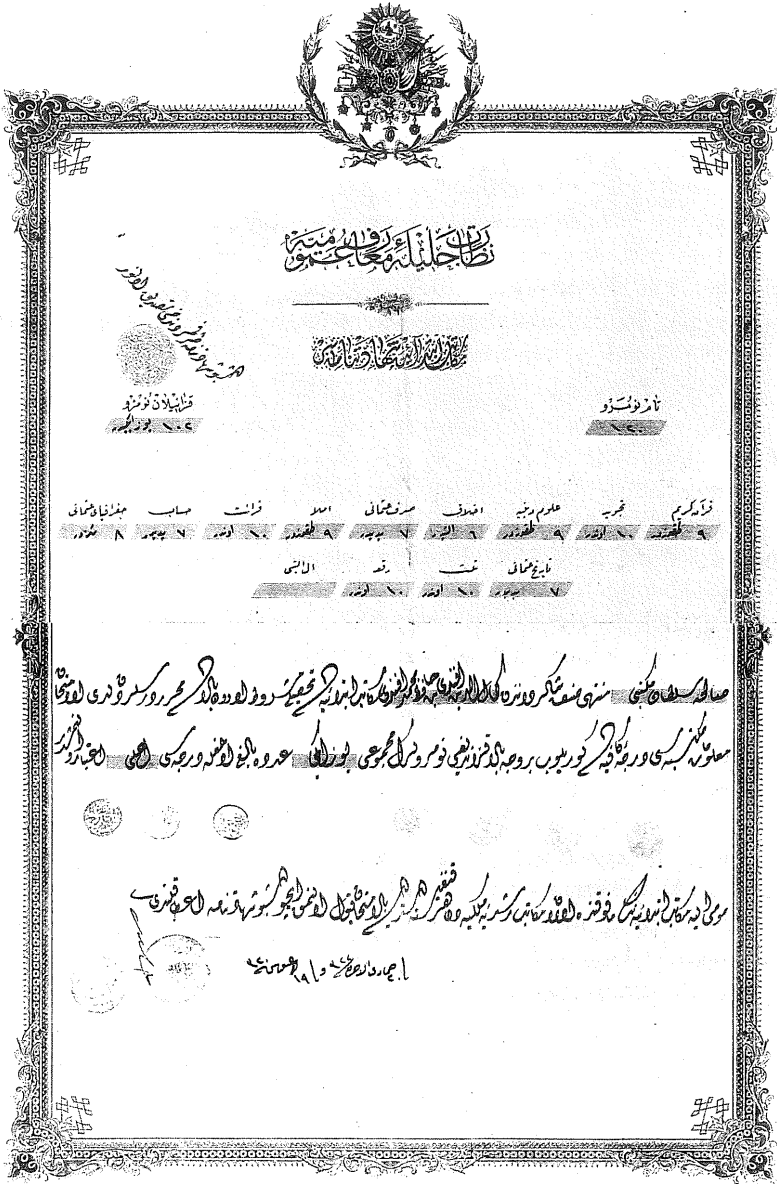
Kemal Batanay, ilk, öğrenimine doğduğu evin yakınında bulunan Sinan Ağa Mekteb-i İbtidâîsi'nde başladı. Babasının Fatih Camii yakınında yaptırdığı eve taşınmaları üzerine Zeyrek Saliha Sultan Mekteb-i İbtidâîsine devam etti. Elimizde 20 Cemaziyelahir 1322 (19 Ağustos 1904) tarihli her iki mektepten ayrı ayrı iki ilkokul diploması bulunmaktadır. 23 Recep 1325 (19 Ağustos 1907) tarihinde Fatih Merkez Rüşdiyesi'ni (Ortaokul) bitirdi. Yazdığı hal tercemesine göre rüştiye eğitimi esnasında babasından hafızlığa başladı. 14 yaşında hıfzını tamamladıktan sonra Sultan II. Abdulhamid'in imamı (İmam-ı Sâni) kıraat âlimlerinden Hacı Niyazî Efendi'den İlm-i kıraat öğrendi. Kemal Batanay'ın elde mevcut notlarından aşere ve takrib öğrendiği anlaşılmaktadır.

Lise öğrenimini iki buçuk yıl Vefa Mekteb-i İdadisi'nde gördü. Bu arada camii derslerine devam ederek Fatih Camii dersiamlarından Tevfik Efendi ve Manisalı Mustafa Efendi'den Arapça ve Farsça öğrendi. İdadînin son sınıfında iken Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliyye Medresesi Sahn kısmı ikinci sınıfına devam etti. Bu medresenin beşinci sınıfında iken imtihanla Darulfünûn, Ulûm-ı İlâhiyye (İlahiyat Fakültesi) şubesine kaydoldu. Terhis belgesindeki kayda göre I. Dünya Savaşı sebebiyle 16 Eylül 1915'de ihtiyat zabiti adayı olarak levazım mektebine sevk edildi. Savaştan sonra İlahiyat Fakültesi'nin lağvedilmesi sebebiyle tahsili yarıda kaldı.

Mûsikî Eğitimi

Zamanının eğitim ve öğretim müesseseleri yanında hususi hocalardan da ders alan Kemal Batanay ilk mûsikî derslerini babasından ve onun sanat muhitinden almıştır. Otobiyografisinde kısmen yazdığı gibi bize de zaman zaman anlatmıştır.

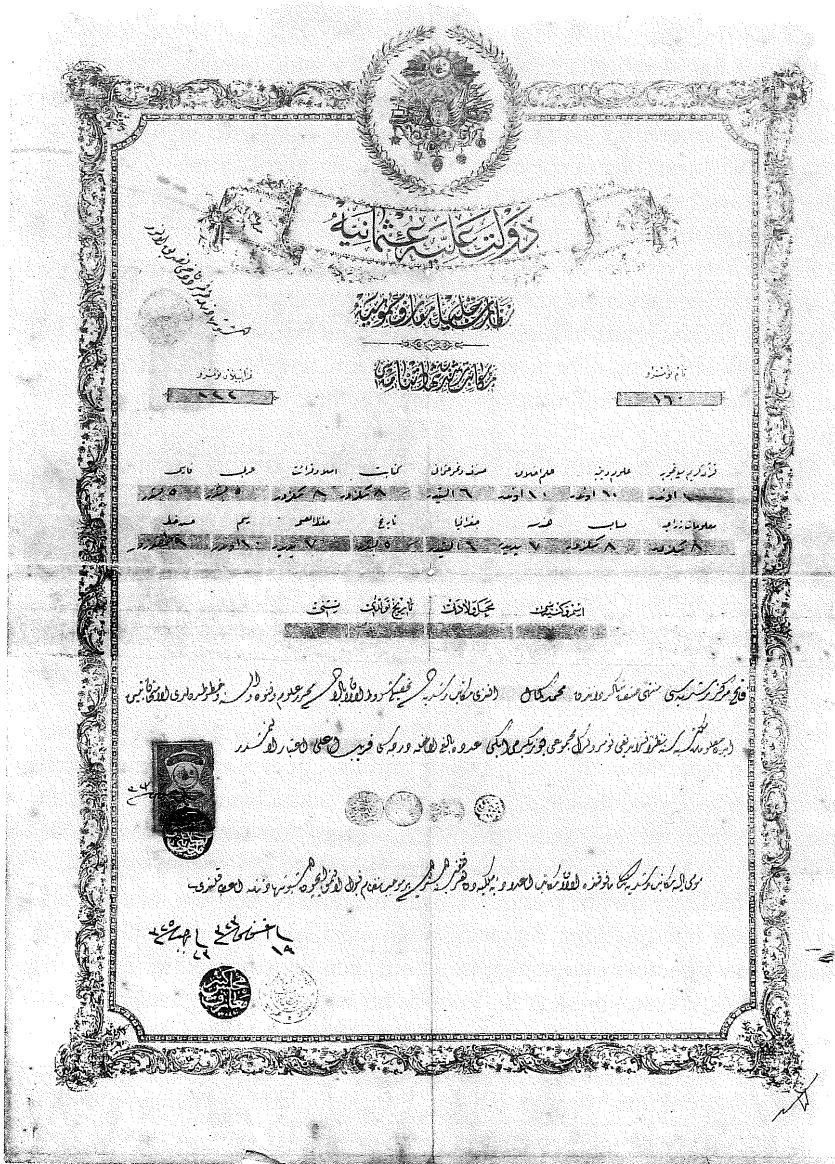
“Henüz sekiz on yaşlarında bulunduğum sıralarda evimizde yapılan mûsikî meşk ve toplantılarından pek çok istifade ile kulaklarım temiz ve ruh-nûvaz mûsikî nağmeleriyle dolmuştu, bunun içindir ki bu güzel sanatın meczûbu olmuşum. Mûsikîde ilk hocam babam ise de düzenli bir mûsikî eğitimine babamın dost ve meslek arkadaşı Kasımpaşa Küçük Piyale Camii imamı, zamanının meşhur mûsikîşinas ve zâkirbaşlarından Şeyh Hafız Mehmed Cemaleddin Efendi'nir. (1871-1937) yanında başladım. Mûsikî ile ilgilendiğim 16-17 yaşlarında Şeyh Cemaleddin Efendi'nin mûsikîdeki kudret ve şöhretini işitirdim. Zamanının büyük üstadlarından dîni ve klasik eserler meşk ettiği,

Kemal Batanay'ın ilkokul diploması.

kuvvetli bir hafıza yanında zengin bir repertuara sahip olduğu, 70'den fazla fasıl, âyin, durak, tevşih, ilâhî, şüul gibi dinî müsinin bütün formlarında binlerce eser ezberlemiş olduğu anlatılırdı. İçimde kendisine büyük bir saygı ve hayranlık duyar, ona talebe olmak isterdim. Bir gün babam: “Oğlum seni müsikeye karşı hevesli ve kabiliyetli görüyorum ve bu sahada yetişmeni istiyorum. Düşündüm, nihayet seni arkadaşım, müsikî üstadı Şeyh Cemal Efendi'ye götürmeye karar verdim. Bu akşam yatsı namazını Küçük Piyâle Camii'nde kılar, namazdan sonra kendisini ziyaret ederiz. Seni tanıştırır, derse kabul etmesi için rica ederim. Hazırlıklı ol, eğer müsaitse ilk meşke de başlarsınız”. Bu teklifi büyük bir sevinç ve heyecanla kabul ettiğimi ifade ettim. Zaten uzun zamandır babamın bu teklifini bekliyordum. Kendimi ders için de hazırlamıştım.

Bu konuşmayı yaptığımız günün akşamı babamla beraber Kasımpaşa Kışla Camii meşrutası olan evimizden yürüyerek Küçük Piyale Camii'ne vardık. Babam: “Oğlum Kemal haydi, ezanı sen oku, müezzinliği de sen yap, Hoca Efendi sesini duysun, seni tanışın”, dedi. Ezanı ve iç müezzinliği heyecanla ifa edip namazı kıldıktan sonra Şeyh Cemal Efendi bizi odasına buyur etti. İtina ve zevkle tertip edilmiş bir odaya girdik ve oturduk. Babam: “Mahdumum, kabul buyurursanız talebiniz olmak istiyor” diye beni takdim etti. Elini öptüm. Gayet sessiz, mütevasi olan Hoca Efendi: “Bârekellah! Sesini dinledik, tavrı da, sesi de pek güzelmiş” diye iltifat etti. Hal hatır sorduktan sonra bir ara babam: “Gelmişken teberrüken bir eser geçiverir misiniz?” dedi. Cemal Efendi, “Tabii memnûniyetle Ziyâeddin Efendi” cevabını verdi. Sonra bana hitaben, “Oğlum kalemin kağıdın var mı?” dedi. Tedarikli gitmişim. “Var efendim” dedim. Dede Efendi'nin Ağır düyek usulünde, hicaz “Seyr-i gülşen edelim ey şivekâr” mısraı ile başlayan eserini yazdırdı. Düyek usulünü biliyordum ama ağır düyek usulünü bilmiyordum. Bir saate yakın eseri tekrar tekrar usul vurarak okudu. Sonra beraber okumamızı işaret etti. Ben de iştirak ettim. Büyük bir şevk ve coşkuyla eseri meşk ettik. Vakit de bir hayli ilerlemişti, babam izin istedi. Hoca'nın elini öperken o şehadet parmağını kulaklarına götürerek “Ya Hâfız” diyerek Allah'ın adını andıktan sonra “Bak oğlum bu şarkıyı ikinci meşke kadar sakın okuma” diye tenbih etti. Eve geldik, derse başlamanın mutluluğu içinde idim. Eser çok hoşuma gitmişti, sabahı zor ettim. Bir kayıkla Küçük Mustafa Paşa'ya geçerek doğruca, arkadaşım Saadeddin Kaynak'a gittim. Çok heyecanlıydım. Şeyh Cemal Efendi'den müsikî meşkine başladığımı ve Dede Efendi'nin hicaz şarkısını geçtiğimi söyledim. Bana, “bir defa oku” dedi.

Kemal Batanay'ın ortaokul diploması

“Okuyamam çünkü hocam sakın okuma dedi” cevabını verdim. Canım bir kere okuyuver ne olacak. Bir kere beş kere derken eseri Saadeddin’e geçtik. “İzin almadan götüremem, hocaya senden bahsederim, getir derse gideriz” dedim. Haftada iki defa meşk yapmayı kararlaştırmıştık. İkinci meşk için hocaya gittim. Derse başladık, Hoca “Seyr-i gülşen edelim” diye şarkıyı okumaya başladı. Birkaç defa eseri tekrarladıktan sonra: “Oğlum, beraber okuyalım” dedi. Hocaya iştirak etmeye başladım ama biz eseri yeniden bestelemişiz. Hoca tavrını biraz sertleştirerek “Oğlum, ikaz ettiğim halde sen bu eseri meşkten sonra kendi kendine okumuşsun” dedi. Başımı öne eğdim. “Efendim arzedeğim. Benim Saadeddin adında müsiğiye çok meraklı hafız bir arkadaşım var, zat-ı âlinizden meşke başladığımdan söz edince merak etti, geçtiğimiz şarkıyı bir defa okumamı istedi. Ben de birkaç okudum. “Ha! Bak oğlum, eseri iyice geçmeden bir daha böyle kendi kendine okursan dersi paydos ederim” dedi. “Bahsettiğim arkadaşım Hâfız Saadeddin de müsaade buyursanız meşke gelmek istiyor deyince. “Oğlum, sesi güzel mi?” Benden güzeldir. Efendim şeklinde cevap verince “Peki getir de görelim” dedi.

Hocayla Dede Efendi’nin şarkısını yeni baştan geçtik, eseri çıkardım ve yanında okudum. “Hah! şimdi bu eseri istediğine okuyabilirsin” dedi. Durur muyum, ertesi sabah gene Saadeddin’e gittim ve olanları anlattım. Şarkıyı öğrenmeden okuduğum için hocadan azar işittiğimi, eseri yeniden meşk ettiğimizi, hatasız öğrendiğimi ve Hocanın kendisini meşke kabul ettiğini söyledim. Bu arada eseri Saadeddin’e doğru ve hatasız meşk ettim.

Ertesi hafta ders günü Saadeddin bize geldi. Birlikte akşam yemeğini yedikten sonra Küçük Piyale Camii’ne gittik, yatsı vakit girince minareye çıktık çifte ezan okuduk. Her ikimizde de gençlik var. Ses de var. Hoca duysun diye bütün hünerimizi gösterdik. Namazdan sonra hocanın odasına geçtik, elini öptük. Meşk için hocanın önünde yerimizi aldık, Hoca: “Kemal, önceki ders geçtiğimiz hicaz şarkıyı oku” dedi. Saadeddin’le beraber okumaya başladık. Perde bildiğimiz yok, bülend-âvâz ile eseri tamamladık. Hoca dikkatlice bizi dinledi ve çok beğendiğini ifade etti. Meşk etmek için yeni bir eser güftesi yazdırdı. Tab’i Mustafa Efendi’nin bayâti makamında Nakış Ağırsemaî, Aksaksemaî usullerinde “Çıkmaz derûn-ı dilden efendim muhabbetin. Kurbanın olduğum, bize yok mu mürüvvetin” mısralarıyla başlayan eseri önce kendisi birkaç defa usul vurarak tekrar ettikten sonra bize de okumamız için işaret etti. Eseri nihayetine kadar beraber okuduk. Vakit ilerleyince izin aldık. Çıkarken gene sıkı sıkı tembih etti: “Bu geçtiğimiz eseri kapıdan çıkınca

unutun, sakın okumayın. Görüyorsunuz yanlış düzeltmek için çok zahmet çekiyorum”.

Buna rağmen biz daha evden çıkar çıkmaz eseri sokakta okumaya başladık. Böylece Şeyh Cemal Efendi'ye haftada iki defa, Saadeddin bir yıl, ben iki yıl devam ederek pek çok dinî ve klasik eser meşk ettik.

(Devam edecek)

Kemal Batanay'ın mûsikî arkadaşı Saadeddin Kaynak'ın talebilik dönemine âit bir resmi

Her ne ki var gizli ayan
Aşk ile var aşk ile var
Aç gözün aç durma uyan
Aşk ile var aşk ile var

Kullarına lutf u cemal
Rahmet ile kahr u celâl
Sûz-i firak şevk-ı visal
Aşk ile var aşk ile var

Kışla bahar yaz ile güz
Hem gece hem gündüzümüz
Her göz açıp gördüğümüz
Aşk ile var aşk ile var

Gül ile divâneleri
Şem' ile pervâneleri
Dildeki efsâneleri
Aşk ile var aşk ile var

Gökyüzü şâhâne desen
Yeryüzü kâşâne desen
Bir yüze cânâne desen
Aşk ile var aşk ile var

Buldun ise lutf u atâ
Gördün ise sıdk u vefâ
Sürdün ise seyr ü safâ
Aşk ile var aşk ile var

Bil ki Mürîd yahşi yaman
Emn ü eman zevk-ı cenân
Kevn ü mekân cümle cihan
Aşk ile var aşk ile var

Şubat-18 Mart 2001

Silistre'den Plevne'den Tuna

Dr. Halûk DURSUN

KÜLTÜR TARİHİMİZDE TUNA NEHİRİ -2-

Tuna Nehri askerlik tarihimizde parlak zaferlerin, kahramanlık hikâyelerinin, akıncı beylerin zafer türkülerinin nehridir. Sayısız defalar uç beylerince bir yakadan diğer yakasına geçilmiş, Mohaç'tan Budin'e, Belgrad önlerinden Viyana Kapılarına kadar sahilllerinde Osmanlı ordusu sefer-i hümayunlarda boy göstermiş, zaferler kazanmıştır. Nice isimsiz kahramana, nice gaziye yataklık yapan Tuna, Osmanlı Devleti'nin siyasi ve askeri durumuna paralel olarak zaferlerden hezimetlere, fetihlerden bozgunlara dönüşen bir tarihi seyir izlemiştir.

Askerî tarihimizde Tuna nehri deyince Mohaç, Estergon, Budin gibi Macar ovaları zaferlere sahne olduğu gibi, Koca Balkan dağlarının Deliorman'a oradan da Eflâk diyarlarına doğru uzandığı cenahlarında Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında acıklı hikâyeler, bozgunla birlikte Muhâceretin elim ve kederli günleri hatırlanmaya başlar.

Yeterli coğrafya bilgisi ve tarih hafızası olmayan birisine Tuna üzerindeki son zaferlerimiz, oradaki tarihimizin parlak sayfeleri sorulduğu zaman, hemen basma kalıp cevap gelir: "Gazi Osman Paşa'nın Plevne zaferi". Halbuki II. Abdülhamit zamanında, 1877-78 Osmanlı Rus savaşı Tuna açısından talihsiz bir savaştır. Rus orduları kolaylıkla, çok büyük zayıat vermeden, hattâ kendilerinin de beklemediği kadar sıkıntısız Tuna'yı aşivermişlerdir. 93 Harbinde bizim Tuna'yı savunuşumuz öyle pek kahramanca, direnişimiz öyle çok uzun boylu olmamış, olamamış, Tuna boylarında bir "hattı müdafaa" etmek yerine Koca Balkanlarda bir "sathı müdafaa" etmeyi Osmanlı orduları komutasında bulunanlar tercih etmişlerdir. Askerî uzmanlar ve askerî tarihçiler, Rus ordusunun kolaylıkla Tuna'yı aşivermesini anlamakta zorluk çekmişler, bunu gafletten ihanete kadar değişik mütâlaalarla değerlendirmişlerdir.

93 Harbinde savaşın ilânından iki ay sonra Rus orduları Romanya'da yığınak yaparak Tuna'ya gelmişler ve **Ibrail**'in 15 km güneydoğusundaki **Maçin**'den Tuna'yı geçmeye başlamışlardır. Bu şekilde **Dobruca**'ya ayak basan Ruslar daha henüz Eflâk topraklarındadırlar. Balkanlara Zımniçe'den **Ziştovi**'ye geçerek ayak basmışlardır. Böylelikle Ruslar Bulgaristan'daki Tuna sahasının orta bölümünden Ziştovi'ye inmişlerdir. Burası Niğbolu ile daha aşağılardaki Plevne'ye yakındır. Rusların bu kadar kolaylıkla Tuna'yı geçmesi bütün dünya askerî uzmanlarını şaşırtmış, 24 yıl önce Kırım savaşında serdar-ı ekrem **Ömer Paşa**'nın Tuna'da yendiği Ruslar'ı bu sefer serdar-ı ekrem **Abdülkerim Nadir Paşa**'nın şaşkın ve hareketsiz izlemesi, Ruslar'a Tuna üzerinden Balkanlar'a inmek şansı vermiştir. Nitekim önce Niğbolu düşmüş, sonra Şıp-

ka geçidinden **Tirnova**'ya oradan **Kızanlık** ve **Eski Zağra**'ya inmek mümkün olmuş, sadece **Müşir Gazi Osman Paşa** Tuna kıyısındaki **Vidin**'de beklemek yerine bir haftalık bir zorlu yürüyüşle askeri **Plevne**'ye getirmiş ve tahkime başlamıştır.

Ama artık Tuna sahilleri elden gitmiştir. Plevne'den kazanılan Türk zaferleri sonucunda Rus Çarı, Romanya Prensi dostuna çektiği telgrafla "*Plevne'de imdadımıza gel. İstedğin gibi, istediğin yerden, dilediğin şartlarla Tuna'yı korkmadan ve rahatlıkla geç*" demiştir. Plevne'nin doğusundan Belgrad'a kadar Vidin gibi önemli kaleler ve Tuna boyu istihkamları Türklerin elinde olduğu halde, Ruslar rahatlıkla Tuna'nın ortadoğu kısmını kullanarak Koca Balkanlar'a ulaşmışlardır.

Tuna üzerinde en uzun süre dayanan şehirlerden, yâni Tuna iskele şehirlerinden bir tanesi de Rusçuk'tur. Fakat Ruslar çoktan Ayastefanos'a dayanmışlardır.

Osmanlı ordusu esas müdafaayı yani sathı müdafaayı Balkan Dağlarının geçitlerinde yapmıştır. **Rusçuk**'ta, Silistre'de, Niğbolu'da, Tutrakan'da, yani sahillerde yapılamayan Tuna Müdafaası, Dağ geçitlerinde, Balkanlarda yapılmak durumunda kalmış, zaten zaferler de hep **Şipka**'da ve o meşhur **Plevne**'de kazanılmıştır.

Gazi Osman Paşa'nın Tuna üzerinde kazandığı hiçbir zafer olmayıp, bütün askeri başarılar Plevne önlerinde verildiği halde, acaba niye Tuna nehri savaşa ve zafere karıştırılmış, niye Tuna'nın o meşhur marşı o günlerden bu günlere unutulmamış, yâd edilmeye devam etmiştir. Bunun sebebini Tuna'nın millî hafızamızdaki sembolik anlamlarına, kitle psikolojimizde Tuna'nın mümtaz yerine bağlamak mümkündür.

Peki 93 Harbi'nde Tuna üzerinde bir zafer kazanamadıysak, en son ne zaman Tuna'yı geçip Balkanlar'ı aşip Edirne'yi arkada bırakıp, Ayastefanos önlerine geliveren Rusyalı, aynı işi hemen hemen aynı sahnelerle 19. yüzyılda bir kez daha yapmıştı. II. Mahmut zamanında 1828-29 Osmanlı-Rus savaşında da bütün Tuna sahilleri müdafa hatları birer birer yarılp geçirilmiş, Balkan şehirleri ele geçirilmiş ve Rus ordusu Edirne'ye dayanmış, Padişah II. Mahmut bile Rus korkusundan Topkapı Sarayını sancak-ı şerif ile birlikte terketmiştir.

Sultan Abdülaziz zamanında Osmanlı-Rus savaşı olmadığına göre, geriye Sultan Abdülmecit kalmaktadır ki, Tuna üzerindeki son Osmanlı zaferi işte bu ıslahatçı ve talihli Osmanlı pâdişahına yâr olmuştur.

Tuna nehrinin askerlik tarihimizdeki son başarılı sahnelerini Osmanlı or-

dusu Sultan Abdülmecit zamanında, 1853 yılında Kırım savaşında yaşamıştır. 1828-29'da ve 1877-78'de yani II. Mahmut ve II. Abdülhamit zamanlarında Tuna'yı müdafaa etmekte başarılı olamayan Osmanlı Ordusu, 1853'te Tuna'yı pek muhkem, pek sağlam tutmuş, Tuna üzerinde zaferler kazanmıştır.

Osmanlı Ordusunda Tuna cephesinde serdâr-ı ekrem Müşir Ömer Paşa'dır. Ömer Paşa'nın kumandasında 133 bin Türk askeri vardır. Karşı taraftaki Rus ordusunda ise Prens Gorçakof'un 150 bin civarında askeri bulunmaktadır. Diğer Rus cephesi olan Kafkasya'ya göre, Tuna cephesi daha seçme Osmanlı birliklerinden meydana gelmektedir.

21 Ekim 1853 günü yedeklerinde sekiz mavna olan iki Rus gemisi Tuna Nehri ağzından Kalas'a gitmek üzere İsakçı önünden geçerken, Tuna içindeki ada bataryasından üzerlerine ateş edilerek iki duba bir vapur ağır yara almış, diğer iki duba da batırılmıştı. Yaralı Rus gemi ve dubaları Tuna nehrinin sol kıyısına baştan kara etmeye mecbur kalmışlardı. Bu sıralarda Türklerin Rume-li ordusu başkumandanı Ömer Paşa Silistre, Tutrakan, Rusçuk, Zıştovi, Niğbolu, Rahova ve Vidin'e Tuna'nın korunması için birlikler yerleştirmişti.

Ömer Paşa genellikle savunmaya yönelik olmakla birlikte, küçük baskınlarla elde edilecek başarılar sonucunda Osmanlı askerinin Rusya'ya karşı topyekûn bir zafere psikolojik olarak hazırlanmasını düşünüyordu. Tuna boyundaki bu hâkimiyet mücadelesi, neticesine göre Romanya, Bulgaristan ve Sırbistan'ı ilgilendirmekte, hattâ Bosna-Hersek ve Avusturya'ya kadar büyük bir coğrafyayı kapsamaktadır.

Ömer Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Şumnu'dan hareketle 30 Ekim 1853'te Tutrakan'a ulaşmış ve aynı gün Tuna'nın karşı yakası inceleme ve keşif seferleri ile yoklandıktan sonra, karşı-yakanın kilidi özelliğinde olan Tuna Adası'na asker ve top çıkarılmıştır. Daha ertesi gün Tutrakan'ın karşısındaki Eflâkların yani Romanyalıların karantina-hânesinde bulunan Rusya askeri üzerine top atışıyla hücumla geçilmiş, bu yoğun ateş karşısında Ruslar kaçmak zorunda kalmışlar ve Osmanlı askeri gemi ve kayıklara binerek karşı yakaya geçirilmiş, adı geçen karantina-hâne zaptedilmiştir. Bu şekilde Saltanat-ı Seniyye sancağı Tuna'nın karşı yakasına bir kere daha dikilmiştir. Bu zaferin üçüncü günü Ruslar yeni bir askeri kuvvetle tekrar hücumla geçmişler, bütün gün süren büyük savaş sonunda Tutrakan'dan ve Tuna adasından atılan topların ve karantina-hânedeki Osmanlı askerinin kahramanca savaşması sonucunda düşman ricat etmiştir. Osmanlı ordusu bu muharebede otuz şehit ve yüz elli kadar yaralı vermiştir. Bu zafer sonucunda komutan Ömer Paşa 6 Ka-

sım 1853'te Tutrakan'dan bu galibiyeti İstanbul'a duyurmuştur.

Ömer Paşa, Tuna üzerinden bir Rus harekâtına engel olmak ve burada bir köprübaşı kurmak için **Kalafat**'ın zaptına karar vermiş, **Selim Paşa**'nın komutasındaki Osmanlı ordusu, Kalafat'ı ele geçirdikten sonra, Tuna üzerinde yüzer bir köprü meydana getirmişlerdir. Bundan sonra, Rusların ana savaş stratejilerine bir darbe vurulmuş ve Tuna cephesindeki hâkimiyet Osmanlılara geçmiştir.

9 Kasım 1853 tarihli Ferman-ı Âlî ile Saltanat-ı Seniyye, Tuna'da kullanılmak üzere Tersane-i Âmire'de numune olarak inşa olunan yirmi sekiz adet duhanın Rusçuk ve Silistre civarına konması, etraflarında altmış tane demir çapa, altmış zincir ile çevrilmesi, üzerlerine de altmış adet Balyemez topu yerleştirilmesi kararı almıştır.

SİLİSTRE MÜDÂFAASI

1854 yılında ise Ruslar bütün güçlerini Tuna nehri üzerinde Türklerin en zayıf olduğunu zannettikleri Silistre'ye yöneltmişler ve Tuna'yı bu sefer Silistre'den geçmek amacını gütmüşlerdir. Silistre, Rusçuk gibi Romanya'dan Balkanlar'a uzanan ana yollardan bir tanesidir. 1829 Edirne antlaşmasıyla biten savaşta Ruslar, Silistre'yi zaptetmişler ve o istikamette Balkanlar'a geçmişlerdi. Bu savaştan sonra Sultan Mahmut, bizzat Silistre'yi gezmiş ve istihkâm yerlerini tespit etmişti. Yani Osmanlılar, Rusların yeni çıkacak olan bir savaşta Tuna'yı Silistre üzerinden aşmayı düşüneceklerini ve bunu deneyeceklerini biliyorlardı. Bu noktada hazırlıklarını da ellerinden geldiği kadar yapmışlardı.

Ruslar, tahmin edildiği gibi 1854 yılı Mayıs ayının 18. günü Silistre'ye hücum etmeye başladılar. Bütün kuvvetleriyle saldırıya başlayarak hem Silistre kalesini hem de şehir merkezini topçu ateşine tâbi tuttular. Bu ateş yağmuru sonucu kale muhafızı Musa Paşa şehit oldu. Silistre şehrinin Tuna'nın güneyinde yer alması, arkasında bulunan Deliorman bölgesinin tam bir Türk vatanı olması sebebiyle, dışarıdan Türk gönüllüleri Silistre'yi yalnız bırakmayarak yardıma geldiler. Tuna'nın kıyısındaki bu şehirde çok kanlı boğuşmalar oldu. 42 gün muhasara altında tuttuktan sonra yapılan son hücum hareketinde de Ruslar başarılı olamadılar. Her iki taraftan da komutanların çoğu öldü. En sonunda Ruslar Silistre kalesi önünde elli bin kadar kayıp vererek geri çekildiler. Savaştan tam 19 yıl sonra vatan şâiri Namık Kemal bu çarpışmalardan ilham alarak "**Vatan yahut Silistre**" piyesini kaleme aldı. Ve bu şekilde Moğaç'tan, Estergon'dan, Budin'den sonra Belgrad Kalesi gibi Silistre kalesi de as-

keri tarihimizde mümtaz yerini aldı. Tuna'nın hâlâ bir Türk nehri olduğunu ispatladı.

Aynı cephede Osmanlı ordusu Ömer Paşa komutasında **Yergöğü** meydan muharebesini de kazanarak, Rusçuk karşısında Tuna üzerinden Romanya içlerine doğru geçmeye başladı. Artık Türkler bütün bir Eflâk sahasına kolaylıkla ilerlemişler ve Bükreş'e kadar girmişlerdir. Bundan sonra Ömer Paşa Tuna boyundan Kırım'a geçecek ve orada da **Gözleve** Meydan Muharebesini kazanacaktır.

Kırım harbinin sonucunda Osmanlı devletinin müttefiki olan Fransa, İngiltere ve Sardunya devletleriyle Rusya devleti arasındaki savaşın **Sivastopol**'da sonuçlanmasından sonra, Paris'te yapılan antlaşma maddelerinden bir kısmı, Tuna nehrinin uluslar arası konumu ve Osmanlı devletinin bu nehir üzerindeki hak ve ilgisini göstermesi açısından önemlidir.

Paris antlaşmasının on beşinci maddesinde Tuna nehrinin çıkışından itibaren geçtiği devletler, hak sahibi oldukları gibi, emniyet açısından zaptiyye ve sıhhiye nizamnâmeleri hazırlayacaklardır. Bu amaçla Osmanlı devleti Avusturya, Fransa, İngiltere, Rusya, Prusya ve Sardunya devletlerinin tayin edecekleri birer memurla bir komisyon kuracaktır. Bu komisyon Isakçı'dan (şimdi Romanya'da) itibaren nehrin temizlenmesini, emniyetini ve üzerindeki seyr-ü seferi sağlıklı bir şekilde işler hale getirmek için tedbirler alacaktır.

On yedinci maddede Osmanlı devletiyle **Avusturya** ve **Bavyera** ve **Württemberg** devletlerinin her biri tarafından tayin olunacak birer memurdan teşkil edilen bir komisyon kurulacak, dâimî olacak olan bu komisyon nehirde seyr-i safain ve zabita nizamnâmelerini tertip ve tanzim edecektir.

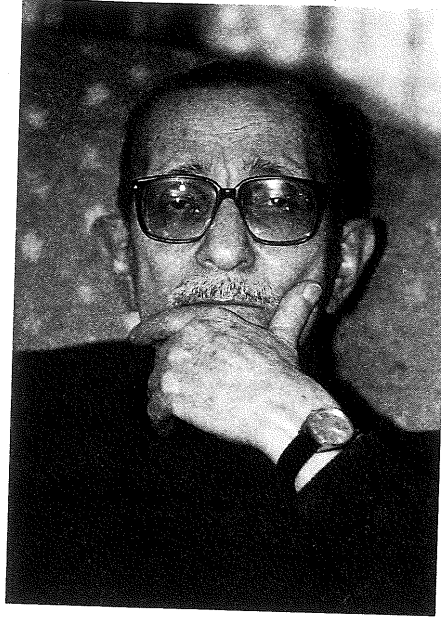
Dikkat edilirse Württemberg bugün Almanya'nın Baden-Württemberg eyâletidir ve Tuna nehri bu güney Almanya eyaletinde **Donaueschingen** kasabasından doğmaktadır. Yine Bavyera eyaletinde de, Tuna'nın eyâlet sınırlarını boydan boya geçtiğini bilmekteyiz. Avusturya, Viyana ve Passau hattı üzerinde Tuna'yı karşılamakta, oradan Macaristan'a giren Tuna yine Avusturya-Macaristan sınırları içinde kalmaktadır. Macaristan'dan çıkan Tuna, Sırbistan üzerinden Bulgaristan Romanya hattıyla denize dökülmekte ve bütün bu sahalar Osmanlı Devleti'nin coğrafyasına dâhil olarak sayılmaktadır. Sırbistan bağımsızlık kazanmış olmakla birlikte, Belgrad'ın uluslar arası hukuk bakımından Osmanlı Devleti'ne âit olması, Bulgaristan'ın ve Romanya'nın 1878'e kadar yine Osmanlı Devleti'ne tâbi olması dolayısıyla 1853 tarihinde Tuna üzerinde hak iddia eden devletler Avusturya, her ikisi birer güney Almanya

eyaleti olan Württemberg ve Bavyera ile Osmanlı Devleti'nden ibârettir. Rusya ise henüz Kırım savaşıdan mağlup olarak çıktığı için Beserabya'ya kadar inse bile, Tuna'nın üzerinde hak iddia etme düşüncesinden uzaklaşmıştır.

Tuna'nın denize döküldüğü yerde Rusya'nın yerine Eflâk ve Boğdan bulunmaktadır ki, Paris antlaşmasının yirmi birinci maddesinde Beserabya'nın güneyindeki bazı arazi Devlet-i Aliyye'nin idaresi altında kalmak üzere Boğdan eyâletine Rusya'dan alınarak verilecektir. Yine yirmi ikinci maddede, Eflâk ve Boğdan beylikleri Devlet-i Aliyye'nin tâbiyyetinden yâni ona bağlı olanlarından sayılmakta ve Düvel-i Mu'ahhide'nin kefâleti altında kalacak yâni garantörlüğü altında bulunacak. Bu şekilde 15 Nisan 1856'da ilan edildiği üzere Osmanlı Devleti Macar Ovalarından, Belgrad önlerinden itibaren hâlâ Vidin'i, Lom'u, Niğbolu'yu, Rusçuk'u, Tutrakan'ı, Silistre'yi elinde bulundurmaya devam edecek ve kendisine bağlı bulunan Eflâk beyliği vâsıtasıyla Isakçı'yı, Ibrail'i, Kalas'ı, Tulçea'yı taa Beserabya'daki İzmail'e kadar kontrol etmeye devam edecektir.

Orhan Okay Hoca ile Hasbihal

Zeynep ULUANT

Prof. Dr. Orhan Okay

Türkoloji yıllarımda, Yeni Türk Edebiyatı kürsüsündeki hocalarımızın, ders kitabı olarak okuttuğu kitaplardan biri de Beşir Fuad idi. O zamana kadar adını hiç duymadığım bu zâatın Türk münekkitliğinin anahtar isimlerinden olduğunu ve bir trajediyi andıran hayat hikâyesini bu kitaptan öğrenmiştim. Büyük bir zevkle ve âdetâ bir solukta okuduğum eserin yazarıyla da ilk tanışmam olmuştu bu.. Orhan Okay ile... Aradan yirmi beş uzun yıl geçti. Kendisinde Sâmîha Ayverdi'nin ithaf ve mektubunun olup olmadığını öğrenmek için yaptığımız telefon görüşmesinde senelerdir aynı semtte iki sokak arayla oturduğumuzu tesadüfen öğrendik. Sıcak bir yaz günü lütfedip eşimin bürosuna gelerek kendisindeki mektup ve ithafları getirmek nezâketini gösterdi. Böylece senelerin bu tecrübeli hocasıyla aramızda biraz gecikmeli de olsa bir dostluk başlamış oldu. Zaten ortak noktalarımız ve tanıdıklarımız da çok fazlaydı. Bir ramazan ve bayram gezmesiyle pekişen bu dostlukla birlikte bende çok sevdiğim rahmetli hocam Mehmet Kaplan'ın da talebesi olan Orhan Okay Hoca ile bir mülâkat yapma isteği doğdu. "Silik Fotoğraflar" adlı eserini ve gazetede yayınlanan makalelerini okuduktan sonra kırk yılını Anadolu'da geçirmiş bir emektar hoca'dan öğrenebileceğim çok fazla şey olduğu-

nu hissediyordum. Yaklaşık yirmi senedir oturduğum Levent'in bilmediğim eski halini ve çocukluğunda dinlediği Aga marka radyoyu -ki benim çocukluğumda salonumuzun baş köşesinde duran radyo da aynı markaydı- ve bugün nostaljik birer teferruat haline gelmiş birçok hususu yazılarından öğreniyordum. Sağolsun beni kırmayarak her zamanki kibar haliyle güneşli bir kış gününü evinde kabul etti. Emekli bir Fransızca okutmanı olan zevcesi Mübeccel Hanım ise hareket kabiliyetini kısıtlayan kemik rahatsızlığına rağmen hiç eksilmeyen neşesi ve tatlı kahkahaları, hayata iyimser bakışı ile beni hayran bırakmıştı. O da Erzurum günlerini unutamıyor "Nerde Erzurum'un masmavi gökyüzü" diyordu. Biraz hoş beşten sonra kendi dilinden hal tercümesiyle sohbetimize başladık.

- 1931 yılının 26 Ocak günü İstanbul'un eski kenar mahallelerinden Balat semtinde dünyaya geldim. Bütün tahsil hayatım İstanbul'da geçti. İlkokulu, sonradan adı Muallim Naci Mektebi olan okulda bitirdim. Eskiden İstanbul'daki bütün ilkokullar numaralıydı. Şimdi o bina hâlâ duruyor ve Milli Eğitime bağlı bir büro olarak çalışıyor. Ortaokulu ise o sıralarda yeni açılmış olan ve benden bir süre sonra kapatılan Edirnekapi Ortaokulu'nda okudum. Benim okuduğum okulların kaderi galiba hep aynı oldu, kapatılmak... Liseyi ise Vefa Lisesi'nde okudum. Sonra önüme bir yol açıldı. Çocukluğumdan beri Türkçe ve edebiyat derslerim iyiydi. Lise son sınıfta ise Nurettin Topçu felsefe hocam oldu. Aslında ben kendisini daha önceden meclislerinden de tanıyordum. Böylece felsefeye yönelerek, liseyi bitirdikten sonra üniversitenin felsefe bölümüne girdim. Bir sömestre felsefe bölümünde okumuşken İstanbul'da Yüksek Öğretmen Okulu açıldı. Daha doğrusu vardı ama bazı endişelerle bir devre kapatılmıştı. 1951 şubatında Çapa Yüksek Öğretmen Okulu tekrar açıldı. Benim önce buraya gitmek gibi bir niyetim yoktu fakat kendimi birdenbire hayatımın akışını değiştiren bir gurup içinde buldum. Kadıköy'de vapur iskelesinin üstündeki bir gazinoda görüştüğümüz bu toplulukta Vefa Lisesi'nden hocam Behice Kaplan, Mehmet Kaplan -ki ilk defa orada tanışmıştım- Oktay Aslanapa vardı genç bir doçent olarak.. Mehmet Aslantürk vardı matematik öğretmeni... Beni felsefede okuyan bir öğrenci olarak tanıştırdılar. Fakat Behice Hanım dedi ki: "Orhan idealist, felsefede okuyor ama hoca olup olmayacağı belli değil." Çünkü o sırada Eğitim Enstitüleri açılmış devlet üniversite mezunlarına pek itibar etmiyor. Kendi kontrolü altında okuttuğu öğrencilerini yerleştirecek. Zaten liseye hoca olarak tayin edilme ihtimali çok zayıf. Onun için bana idealist diyor. O zaman, Yüksek Öğretmen Okuluna gir-

memi tavsiye ettiier. İşte bu karar orada verildi. Fakat felsefe bölümü yok. Benim gidebileceğim Türk Dili ve Edebiyatı, tarih ve coğrafya bölümü vardı. Böylece istikametim belli oldu ve Yüksek Öğretmen Okulunu bitirdim. Aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldum. 1955 de ilk hocalığım Artvin'e çıktı. O devirde yolculuk şartları çok zordu. Üç günlük bir vapur yolculuğundan sonra Hopa'ya oradan da uzun bir otobüs yolculuğuyla Artvin'e gittim. Bu ilk hocalığımın benim hayatımdaki yeri bir başkadır. Çok güzel, görülmeye değer bir dağ kasabası... Tabii şimdi nüfusu arttı, binalar çoğaldı ama o eski güzelliği hatırlatan manzaralar hâlâ mevcut... Karadeniz'de Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü, her türlü meyvenin bulunduğu ağaçlar, ormanlar arasında bir İsviçre köyü gibi... Bir sene orada kaldım sonra askerlik yapmak üzere ayrıldım. Bir buçuk sene de Diyarbakır'da hocalık yaptım işte oradayken Erzurum'a asistanlığım bahis konusu oldu.

- Kariyer öyle mi başladı?

- Evet, 1959 da... Demek 55 ve 59 arası dört, dört buçuk sene askerlik ve öğretmenliğim var.

- Ve Istanbullu Hoca oldunuz.

- Evet. Beşir Ayvazoğlu'nun tabiriyle Erzurum'un Istanbullu hocası...

- Kaç sene kaldınız Erzurum'da?

- Otuz altı sene.

- Bu kadar uzun kalmayı neye borçlusunuz? Aslen Istanbullusunuz ve genellikle pek İstanbul'dan dışarı çıkmak istenmez.

- Ama ben niye bilemiyorum, kendi içimden ve mizacımdan gelen bir şey mi yoksa Nurettin Topçu ile yakınlığımızdan doğan bir Anadoluculuk düşüncesi mi? Topçu Anadolucudur biliyorsunuz. Ben aşağı yukarı ortaokul son sınıftan beri onun çevresindeydim. Evine daha geç zamanda gittim ama bulunduğu meclislere devam ediyordum. Anadolu benim gözümde hizmet edilmesi gereken, güzel tarafları ve katlanılması gereken, zorlukları olan bir diyardı. Birkaç küçük tecrübem de oldu. Artvin olağanüstü güzellikleriyle bana bir hülya senesi yaşattı. Anadolu'yu hep öyle düşündüm. Bir iki gezimiz oldu ve çok memnun kaldım. Böylece İstanbul'da kalmayı daha başlangıçtan beri düşünmedim. Asistanlığımın bahis konusu olmadığı yıllarda da ömür boyu bir lise öğretmeni olarak Anadolu'da kalmayı göze almıştım. Sonra da Erzurum'u çok sevdim. İnsanı ve şehri güzel...

- Pekiyi sizin gittiğiniz sene Erzurum'da Üniversite var mıydı?

- Tabii vardı. 1958 de açıldı. Ziraat Fakültesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız ve Alman Filolojileri vardı. Bizim gittiğimiz sene de Türkoloji açıldı, 59 da... Kaplan Hoca bizi onun için çağırды.

- *Türk Edebiyatı Dergisinde yayınlanan Kaplan Hoca'nın size yazdığı mektupları zevkle okuyorum ve ne kadar değerli bir ilim adamı olduğunu daha iyi anlıyorum.*

- Kendisi öğrencileriyle sadece hoca-talebe ilişkisi çerçevesinde değil bir ağabey kardeş gibi hattâ arkadaş gibi ilgilenirdi. Çok yakını gibi dertlerini de anlatır sadece tavsiyeden ibaret kalmazdı.

- *Ve sizi âdetâ vazifeli olarak Erzurum'a yollamış.*

- Erzurum'a yollamadı Erzurum'a çağırды. Ben o sırada Diyarbakır'daydım. Bu arada şunu da söyleyeyim. Artvin'den sonra Diyarbakır bana çok zor gelmişti. Orada bir buçuk sene kaldım. Demek ki Anadolu sevgisi her yerde aynı değil... Farklı coğrafya ve farklı insanlar... Oradan kaçtım tâbir câizse... Hocalıkta devam etseydim de başka bir yere giderdim herhalde... Neyse Hoca beni oradan çağırды, Mehmet Akalın rahmetli Mardin'deydi. Haluk İpekten Türkiyat Enstitüsü'nde memurdu. Şinasi Tekin zaten gelmişti ki benim sınıf arkadaşımı. Orada biz aynı sınıftan beş arkadaştık. O ilk yılların sıkıntısını kolaylıkla atlatmakta bunun rolü çok olmuştur. Devamlı birlikteydik.

- *İstanbul'u hiç özlemediniz mi? İstanbul'da olsaydım ilmi çalışmalarımı daha iyi yürütürdüm diye düşündüğünüz hiç oldu mu?*

- Oradayken böyle bir şeyin farkına varmadım. Fakat döndükten sonra bazı şeyleri anladım. Beş altı sene evvel buraya döndükten sonra burada kalsaydım daha verimli olacağımı idrak ettim ama pişmanlıktan dolayı değil... Şartlar böyle gerektirdi. Oranın güzel taraflarından biri zamanın size kalması... Fakat bir süre sonra çevrenin daraldığını ve size yetmediğini görüyorsunuz. Yani birbirinizin odasına gidip yeni bir fıkra bile öğrenemiyorsunuz. Çevre büyüyemiyor, küçük şehrin o mahzurları var. Tabii kütüphâne sınırlı, yayınları takip edemiyorsunuz. Başka hocalarla görüşme imkânlarınız olmuyor ve sizden fazla bir şey istenmiyor. Halbuki İstanbul'da bir yaynevi geliyor bir şey istiyor, çeşit çeşit kuruluşlar toplantılar düzenliyorlar. O yüzden burada vakit az geliyor. Benden istenenleri reddetmeye de yüzüm tutmuyor.

- *Fakat sizin birikimimize de çok ihtiyaç var.*

- Birikimim bana fazla değil gibi geliyor. Yani yaşım ve imkânlarım kadar olmadı halbuki olmalıydı.

ZITLAR BİZİ TERKİBE GÖTÜRÜYOR

- O sizin tevazuunuzdan ileri geliyor herhalde zira çok kıymetli hocalardan yetişmişsiniz. Mehmet Kaplan ve Nurettin Topçu isimleri bile tek başlarına çok şey ifade ediyor. Gerçi bütün kıymetli hocalarınızı kitaplarınızda anlattığınız için ben sizi tekrarlarla yormak istemiyorum. Sizi Beşir Fuad adlı eserinizle fakülte yıllarım sırasında tanıdım ve bu çalışma beni derinden etkiledi. Neden Beşir Fuad ve sizin için bu zâtın edebiyatımızdaki yeri nedir?

- Şimdi bir çok entelektüelden Beşir Fuad adını duyabilirsiniz. Fakat benim zamanımda onun ismini kimse bilmiyordu, ben de bilmiyordum. Ne edebiyat tarihinde vardı ne de başka bir yerde... Sadece Türk Meşhurları Ansiklopedisinde bir küçük biyografiden ibaretti. Mehmet Kaplan şiir tahlilleri dersini ilk defa bizim senemizde veriyordu. Şiir Tahlilleri kitabı da ilk defa benim talebeliğimde çıkmıştır. Bu kitabın ilk tashihlerini ben yaptım. Orada galiba iki yerde, biri Sâdullah Paşa'nın şiirinde biri de galiba Tevfik Fikret'de olmak üzere iki yerde Beşir Fuad geçiyordu. "Bilek damarlarını keserek intihar eden materyalist Beşir Fuad" gibi ifadeler dikkatimi çekti. Hâdisе bana çarpıcı geldi ve bir aydının intiharı benim için bir problem oldu. Birdenbire takıldı kafama. O andan itibaren peşine düştüm. Genel olarak okuduğumuz Osmanlı tarihi ve edebiyatı, romanı içinde intihar bahis konusu olmadığı gibi gerçek hayatta da böyle bir şey görmemiştim. Neredeyse on dokuzuncu yüzyılda yani o yıllarda aydın intiharı olarak belki de tek vak'a... Yani İslâm toplumu içinde. Bunu çözülmesi gereken bir problem diye kafama yerleştirdiğimi hatırlıyorum. Sonra Ahmet Hamdi Tanpınar'ın edebiyat tarihinde de Beşir Fuad'ın intiharından bahseden, hakkında yazılmış bir bölüm vardır. Ondan sonra doktora bahis mevzuu olunca hocama aklıma gelen birkaç isim saymış olmalıyım. Beşir Fuad'ı da söyledim ve çok memnun olarak yolumu açtı. Çok faydası oldu bana... Çok memnunum ve benden sonraki öğrencilerin de o tezi hazırlarken benim yaşadığıma benzer yolu tercih etmelerini düşündüm hep. Nedir o? Çevre olarak, dünya görüşü olarak Beşir Fuad ile hayatta olsaydı herhalde hiç görüşmezdik ve dostluk etmezdik. Ama ölmüş olduğu için o benim bir nevi dostum oldu. Barıştık yani onunla.. İnsan bence dünya görüşü ve felsefesi zıt olan insanlar üzerinde çalışmakla bir sentezi daha kolay yakalayabilir. Çünkü zıtlar bizi bir terkibe doğru götürüyor.

OTUZ KİŞİLİK SINIFTA RIZA TEVFİK'İ BİLEN YOKTU

- Sizin geçen senelerde yayınlanan makalelerinizi okurken bir İstanbullu olarak çok ilgimi çeken noktalar oldu. Mesela eski İstanbul konusunda bilmediklerim. Eskiye herşey özlenir diyorsunuz. Bu konudaki fikirlerinizi merak ediyorum. Bir de şahıslar planında düşündüğümde aramızdan ayrılan insanlar artık yok. Normal değil mi onları özlemek? O kıymetli hocalar ilim adamları neden artık yetişmiyor bu seviyedeki düşüş neden? Acaba yanılıyor muyum?

- Aynı şeyi hep ben de düşünmüşümdür. Hocalık hayatım var. Bugün de kopmadığımı düşünürsem kırk üç sene eder. Orada da her sene yeni bir sınıfa girerken öğrencinin seviyesinin de gittikçe düşmekte olduğunu gördüm. Ama bu seviye düşmesinden de gene kendime bir hata payı çıkarmaya çalışıyorum. Mesela en son Fatih Üniversitesi'nde hocalık yaparken en şaşıtım hâdiselerden biridir. Derste Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın adı geçti baktım hiçbir yüzde uyanma yok. "Duydunuz mu bu ismi?" dedim hiç duymamışlar. Otuz kişilik bir sınıfta Rıza Tevfik gibi bir ismi hiçbirini duymamış. O zaman bir takım şeylerin kaybolduğunu düşündüm. Sonra şöyle dedim kendi kendime. Onlar belki Rıza Tevfik'i bilmiyorlar ama benim bilmediğim başka şeyleri biliyorlardır. Acaba her dönemin böyle bilinen ve bilinmeyenleri olmuş mudur? Ama tabii böyle bir neticeye varabilmek için ortalıkta bu dönemin de büyük yazarlarının çok zengin bilgi hazinelerine sahip kişilerin varlığı lazımdır. Mesela bir İbnül Emin Mahmut Kemal İnâl tarihi vesika, belge, hâtıra vs ile bir deryâ idi. Pekiyi bugünün İbnül Emin'i kim? Yani bugünün bilgilerine sahip İbnül Emin kim? Bugünün Peyami Safa'sı kim? Soruları çoğaltabilirsiniz. Mukayese ettiğimiz zaman terazinin bir kefeşi hafifliyor. O zaman anlıyorum ki bazı kayıplar olmuş, gidenler gitmiş. Necip Fazıl Urfa'da askerliğini yaparken oranın yaşlılardan birine rastlamış. Süvariliğe atlara ve yarışlara da çok merakı varmış. Adam atlar ve süvariler hakkında bir sürü hikâye anlatmaya başlamış. Sormuş Necip Fazıl: "Ne oldu onlar nerede?" "Ah evlâdım" demiş "o güzel insanlar o güzel atlara bindiler gittiler."

- Türk edebiyatında gerek nesir ve şiir gerek eski ve yeni en çok sevdiğiniz isimler hangileridir?

- Divan şiirinden bütünüyle sevdiğim iki şâir var. Fuzuli ve Şeyh Galip. Yani her şiiri güzeldir benim için. Onun dışında Nef'i, Nabi, Bâki, bazı şiirleriyle sevdiğim şâirler. Eskilerin o şiirleriyle yenileri-kasdım bu devir değil Tanzimattır- mukayese ettiğim zaman eskileri daha usta bulurum. Herkes kendi alanının müdafaasını yapar ama ben yapacak durumda değilim. Divan şiiri

tanzimattan sonra gelişen şiirimizle mukayese edilemeyecek kadar güzel ve mükemmel bir şiir. Dört başı mâmur bir dünya şiiri. Estetik problemlerini halletmiş her şâiriyle olmasa bile bugünün çok mükemmelleriyle mukayese ettiğimiz zaman başlıbaşına çok büyük bir şiir o... Tanzimattan sonra yani günümüze kadar gelen şâirler arasında ilk birkaçı: Necip Fazıl, Ahmet Hâşim, Yahya Kemal, Mehmet Âkif. Ondan sonra ikinci grup: Ahmet Hamdi Tanpınar, Tevfik Fikret, Faruk Nâfiz. Eski edebiyatımız daha çok şiir olduğu için o devirde nesir alanında bir şey söylemeyeceğim. Servet-i Fünun zamanından sevdiğilerim var. Halit Ziya ve Mehmet Rauf bâzı romanlarıyla... Onlar romanımızın ilk büyük ustalarıdır o muhakkak. Yâni bence Türk romanı tarihi içinde bugün hâlâ okunabilecek romanların sahipleridir. Mehmet Rauf'un Eylül'ü Halit Ziya'nın da Aşk-ı Memnu ve Mâi ve Siyah'ı... Ondan sonra bir adım daha atarak Peyami Safa... O Meşrutiyetten bugüne kadar gelmiş olan romancıların en büyüğü bence. Sonra Halide Edip Adivar. Günümüzde Adalet Ağaoğlu'nun, Orhan Pamuk'un bazı romanlarını seviyorum. Sâmiha Ayverdi'nin bazı romanları özellikle nesirde Yusufçuk, romanda Mesihpaşa İmamı zirve romanlarından birisidir.

- *Türk Edebiyatının şu anda içinde bulunduğu durumu nasıl buluyorsunuz? Yeni isimler sizce yeterli mi?*

- Roman ve hikâye alanında zayıf. Sayı çok fakat usta romancılar yok. Ama buna mukabil bizim zamanımızda olmayan ve gelişen başka alanlar var. Meselâ deneme, günlük bunlar bayağı zenginleşti. Tiyatro edebiyatı zenginleşti ama gene de bence hâlâ Necip Fazıl tiyatrosu yok. Tenkit edebiyatı genişledi araştırma çok daha güzel oldu. Fakat bu saydıklarımın hiç biri doğrudan doğruya sanat eseri değil.

- *İsterseniz biraz mecrâ değiştirerek mânevi bir sâhaya girelim. Emin Işık Hoca "benim hayatımda rüyaların çok önemli bir yeri vardır" der. Sizin de böyle müstesna bir rüya hikâyeniz vardı. Anlatır mısınız?*

- Celal Hoca rüya ustasıydı. Kendisi benim Arapça hocamdı. Celaleddin Ökten'den "Silik Fotoğraflar"da bahsetmiştim. Osmanlı zamanında Arapça dersi veren bu kıymetli hocayı İmam Hatip okulları kurulunca -ki o kurmuş, ilk programını o yapmıştır ve ilk müdürü olmuştur- tanıdım. Evine gidip geliyor ve Arapça derslerine devam ediyordum. Çok güzel rüyâ tâbir ederdi ve onun bu tarafını bilenler de ona gelip rüyalarını tâbir ettirirler veya reçete yazdırır gibi tanıdıkları vasıtasıyla ettirirlerdi. Bu rüyanın doğrudan İlhan Ayverdi Hanım ile ilgisi var ama sanki İlhan Hanım bilmiyor gibi geldi bana... Ce-

lâl Hoca rüyasında bir masanın başında, Kenan Rifai Bey oturuyor -onunla dostlukları var- yanında da iki kişi oturuyorlar. Celâl Hoca da onun önünde ayakta duruyor. Önlerinde de şöyle bir para destesi duruyor. Diyorlar ki: Senin, oğlum Kâzım'a ders vermeni istiyorum. Celâl Hoca "Başüstüne efendim" diye cevap verirken Kenan Bey para destesini göstererek "Seni ihya ederim, kabul ediyor musun?" diye soruyor. Celâl Hoca kabul ettiğini söylerken o iki kişiye dönerek bir mukavele yapar gibi "yazın" derken uyanmış. O rüya Hoca'nın kafasını epeyce meşgul ediyor. Çünkü Kâzım Bey koca adam ders alacak hali yok. Derken bir süre sonra İlhan Hanım zuhur etti, fakülteden yeni mezun, Ermeni ve Rum Liselerinde ders veriyor. İlk görüşmelerimizde Maarif müdürlüğünden tanıdığı yaşlı bir zatla geldi. Galiba Kenan Bey'in veya Sâmîha Hanım'ın çevresinden olduğunu ihsas etti. Arapça dersi almak istediğini söyledi Celâl Hoca olur dedi gün tayin ettiler. Benim de karışmamak şartıyla gelmemi istedi hoca dinleyici olarak. Beyazıt'taki evlerinde haftada bir iki gün akşamları ders verirdi ben de Yüksek Muallimde öğrenciydim. Sonra bana dedi ki "İşte bu rüyanın tabiri budur. Kâzım Bey oğludur ama tarikatta mürit evlât gibidir, ders vermeme istediği evlâdı buydu" dedi.

- Herkes sâdık rüya göremez ve herhalde herkes rüya tabir edemez.

- Bu arada size Celâl Hoca'nın rüya tabir etmeyi nasıl öğrendiğini de anlatayım isterseniz. Karagümrük'de bir Cerrahi tekkesi var. Celâl Hoca gençliğinde Şeyh Fahreddin Efendi'ye gidip gelirmiş, intisabı varmış. O kendisine rüya tabirleri üzerine ders vermiş. Bir gün demiş ki, "Ben sana el verdim, artık rüya tabir edebilirsin". Cumhuriyetten evvel hoca genç bir molla başında sarığı filan var. Tekkeden çıkmış, Atik Ali'den aşağı Malta'ya doğru giderken birisi durdurmuş rüya tabir etmesi için... On beş yirmi adım gitmiş bir daha, derken biri daha... Dayanamamış dönüp şeyhine giderek "Bunun bir kısmını benden al kaldıramayacağım" demiş. Ama gene de yakın çevresinde dostları arasında istendikçe rüya tabir etmekten geri durmamış. Böyle bir hikâyesi vardır.

- Emekli olduktan sonra yapmak istediğiniz veya yapsaydım çok iyi olurdu diye düşündüğünüz bir şey var mı?

- Tabii yapmayı düşündüğüm epey şey var. Fakat asıl mühimi bir hedefim var. Ona yaklaşamıyorum bir türlü. Daha doğrusu bir süre evvel başlamıştım. Bir Ahmet Hamdi Tanpınar monografisi. Bunun olmaması büyük eksiklik. Önemi gittikçe artan bir insan, bu kadar efkâr-ı umumiyye topladı etrafına. Fakat hakkında yazılmış bir monografi yok. Ben bundan yedi sekiz sene ev-

vel Dergâh mecmuasında büyük bir hevesle böyle bir çalışmaya başladım. Bir noktaya geldi ne oldu bilemiyorum takıldı kaldı. Hâlâ da yürümüyor. Tamamlamayı istediğim en mühim çalışmam o... Bunun dışında ufak tefek çalışmalarım oluyor, o ufak tefek çalışmalar bütünleşiyor kitap oluyor. Tek bir konu üzerinde yoğunlaşarak yaptığım bir çalışmadan ziyade benim çalışmalarımın yüzde doksanı başkalarının istekleri üzerine yapılanlardır. Benim için bu talepler âdetâ bir itici güç oluyor.

MÜSTAĞNİ ORHAN'A

- Bir Ahmet Hamdi Tanpınar rûzgârı var. Kendisi değeri geç anlaşılmış bir insan. Bu bir moda mı yoksa tanıtımda mı bir eksiklik vardı. Mesela geçen sene Tanpınar yılı ilan edildi. Acaba bu çalışmalardan dolayı mı Ahmet Hamdi Tanpınar'ın değeri bilindi?

- Bundan yirmi sene kadar evvel Tanpınar tanınmaya başladı. Sağlığında fazla önem verilen bir insan değildi gibi geliyor bana. Bir takım şiirleri vardı ama şiir kitabı yoktu. Gerçi Yahya Kemal'in de şiirleri var kitabı yoktu ama bir efsane şahıstı. Döneminin, hiç şiir kitabı olmayan en büyük şâiriydi. Halbuki Tanpınar öyle değildi. Fakültede öğrencisi olan ben şimdi düşünüyorum da o devirde aramıza gelen bir şâir, sanatkâr ruhlu bir adam, bir romancı olarak hocanın farkında değildik gibi geliyor bana... Kendini gösteren bir insan değildi. Arkadaşları arasında lakâbı "Kırtipil Hamdi" idi. Koltuğunun altında birkaç kitapla gezen, kıyafetine pek dikkat etmeyen Beyoğlu'nda bohem çevresi olan bir insandı. Hatırlıyorum, Huzur ben lisedeyken çıktı. O sıralarda Tanpınar kafamda daha da muğlaklı. Hiç unutmuyorum edebiyat hocam Behice Kaplan edebiyat zevk ve kültüründe bana ilk müsbet istikameti veren insandır. Bir gün bana "Sana bir iş vereyim yapar mısın? diyerek bir kitap verdi. "Huzur"... Beyazıt kütüphanesinde Jale Baysal'a götürmemi istedi. Kendisini görmemişim fakat Hareket mecmuasında çıkan hikâyelerinden tanıyordum. Tânk Buğra'nın ilk hanımıydı. Behice Hanım arkadaşıydı ve Tanpınar'ın imzalı kitabını içine bir not koyarak gönderiyordu. Çocukluk işte tecessüsle açtım. Diyor ki: "Jale huzursuz bir gece geçirmeni istemem ama..." ve şimdi hatırlayamadığım cümlelerle devam ediyor. Bu satırları Behice Hanım yazmış Tanpınar da kitabını imzalamış. Ben kitabı götürdüm geldim. Behice Hanım "istersen sana da bir Huzur alayım" dedi. Ben galiba ehemmiyet vermez bir tavır takındım. Bir istigña gösterdim sanırım. Behice Hanım'ın hem canı sıkıldı hem de takıldı bana. O gün derste müstağni kelimesi geçmiş ve ben mânâsını çıkarmıştım

çok da hoşuna gitmişti. “İşte şimdi sen müstağni oldun” dedi. Ertesi gün bana evden Mehmet Kaplan’ın “Namık Kemal”ini getirdi. Kaplan o sırada Fransa’daydı. Kendisi imzalamış “Müstağni Orhan’a” diye. Hoca, şâir ve romancı olarak en azından benim neslimin gözünde bundan ibâretti. Ama mezun olduktan daha doğrusu edebiyat tarihi çıktıktan ve bazı makalelerini okuduktan sonra bir takım değerler uyanmaya başladı içimizde. Ölümü onu bize biraz daha yakınlaştırdı. Birdenbire ölümüyle bir çok şeyleri kaybettiğimizi anladık ve onları elde etmeye çalıştık. Bizim gözümüzde uyanış başkalarına nazaran biraz erken olmuştu. Pekiyi çevre neden ilgi göstermedi. Çünkü 1960 yılları Türkiye’nin korkunç politikaya battığı bir dönemdi. Tanpınar’ın sanatının hiç siyasi tarafı yoktu. Fikirleri içinde bizim olağanüstü değerlerimize yer veren musikimiz, nakış sanatımız, hat sanatımız, mimarimiz, edebiyatımız ve eskinin bütün değerlerini yücelten bir tarafı var. O sıralar bunun görülecek hali yoktu. Ama ne zaman 1980 ler geldi bu devir bitti bazı şeyler değişti.

Mübeccel Hanım’ın özenle hazırladığı kahve ve pasta ikramıyla birlikte sollarıma son verme vaktinin geldiğini anlamıştım. Gerçi sorgu sual olmasa da sohbetimiz mis gibi kokan kahvelerimizi yudumlarken de devam etti. Orhan Okay Hoca, Lise ve Yüksek Öğretmen Okulu’nda Nurettin Topçu, Nihad Sami Banarlı, Celâleddin Ökten, Orhan Şâik Gökay gibi kıymetli hocaların, üniversitede ise Ahmet Caferoğlu, Reşit Rahmeti Arat, İsmail Hakkı Ertaylan, Ali Nihat Tarlan, Saadettin Buluç (aynı zamanda nişan yüzüklerini takmıştı), A. Ateş (Toktamış Ateş’in babası olup Farsça profesörüydü) ve Nihat Çetin gibi hocaların rahle-i tedrisinden geçmişti. Doçentlik tezinin konusu “Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Midhat Efendi” olup profesörlük çalışması “Necip Fazıl Kısakürek” idi. Vakitlerini fazlasıyla alıp yordüğüm kıymetli hocamın misafirperverliğini sūistimal etmek istemediğim için en kısa zamanda tekrarını dileyerek müsaade istedim ve ayrıldım.

Safiye Erol'un Gençliği

Safiye Erol ve Çölde Biten Rahmet Ağacı*

Prof. Dr. Kenan GÜRSOY

Bilmiyorum bu güzel konuşmalardan sonra bir felsefecinin çarpık çurpuk ifadeleriyle ve o soyut olduğunu zanettiği kendisinin vehmidir, fikirleriyle ne kadar sıkılacaksınız ve ne kadar tahammül edeceksiniz buna. Fakat galiba bir felsefeci olarak da söz almam gerekiyor bu toplantıda çünkü gerçekten Safiye Erol'un bir felsefeci tarafından değerlendirilmesi lâzım. Bu ben değilim belki benden sonra öğrencilerim belki çok güzel yetişecek olan, yetişmekte olduğunu gördüğümüz yeni felsefeci arkadaşlar ama kendimi birşeyler söylemekten de alıkoyamıyorum.

Biraz evvel değerli Halil kardeşim dedi ki o eve dönen insan değildi. 15-16 gün evvel Kubbealtı Akademisi kubbeleri altında konuşurken Beşir Ayvazoglu Bey'in ifade ettiği bu değerlendirmeyi nâcizâne kendim için kullanmıştım. Yani Safiye Erol'un eve dönen bir Türk aydını olduğunu düşünmüştüm. Fakat daha da yakından bakınca Halil Bey'in çok haklı olduğunu farkediyorum. Çünkü o aslında bu yuvadan hiç çıkmamış. Fakat bir şey var, mesafe alarak bu yuvayı, bu vatani, bu fikir ve gönül coğrafyasını yeniden keşfetmiş. Kendi kullandığı kelimeyi yakalamak istiyorum ve galiba da yakaladım. Şöyle söylüyor kendisi. Dikkat edilirse cemiyetlerde olduğu gibi ferdi hayatlarda da dâimâ dâimî bir yoldan şaşma, yolu bulma mâcerası vardır. Anne baba terbiyesi, hoca telkini, bir ermişin nazarı yangınımızı söndürür, ayarımızı düzeltir. Bizi omuzlarımızdan kavrar, adımızı selâmet yönüne çevirir. Dünya serapları bizi efsûnla kendine çektiği zamanlar, işte ifade burada, pınarbaşına dönüş yolunu kaybedecek kadar uzak gitmeyelim. Demek ki söz konusu olan pınarın başını bulmak. Kaynaklandığı, değerlendirdiği o pınarı gerçekten kaynağına giderek değerlendirmek, kaynağına giderek tatmak ve pınarın başından istifade etmek.

Bir dâvâsı var. Bir dâvâsı var Safiye Erol'un. Bütün o huzurlu, haşmetli tavrına rağmen bir dâvâsı var. İslâm'la, insanla bir dâvâsı var. Farklı bir İslâm anlayışı, farklı mı dedim, hayır asıl olması gereken bir İslâm anlayışını yerleştirmeye çalışıyor sanki. Evvelâ eleştiriyor. Kimi, neyi özür dilerim kaba sofuyu eleştiriyor. Bakın burdan hareket edelim ve nerelere gideceğiz. Diyor ki "Sofular, kaba sofu, ince sofu sınıflarında ikiye ayrılırlar. Kaba sofu mâlûm ibâdetin erkânına sadece erkânına düşmüş, taassuba gömülmüştür. Akli fikri abdest suyundadır. Diş dolgusu, tırnak cilâsı, daha bilmem nelerle

* 12 Şubat 2002 Cumartesi günü Türk Kadınları Kültür Derneği tarafından Ankara'da tertiplenen toplantıda yapılan konuşmanın metnidir.

uğraşır. Kulak asarsanız müslümanlığı bir takım pek de mânâlı olmayan jestlerden, dâimi bir huylanmadan ve huzursuzlanmadan ibâret görmek lazımdır.” Onlarla bir kavgası var. Anlaşılan bir gün o kadar kavgaya etmiş ki yardıma da ihtiyaç duymuş. “İslâm’ın kaba sofularına ben sataştım mı” diye soruyor kendisine. “Ben sataştım mı, ilişmedim bile. Öfkesi burnunda bir zümre oldukları için hâvadan nem kapmışlar, muhayyilemde beni tartaklamak istediler. -Bir ermiş referansta bulunuyor.- İsmail Hakkı Bursavî teşrif ettiler. Tepeden tırnağa beyazlara bürünmüş bir letâfet. Evvelâ bana hitâben sen sus diyerek önüme geçip bana siper olduktan sonra kaba sofulara döndüler ve seslendiler. Zühd ile inkâra düştün, taş gibi kaldın niçin, âşık ol su gibi, semt-i yâre ver akın. Âşık ol su gibi. Âşık ol su gibi.” (Çölde Biten Rahmet Ağacı. s. 103-106)

Benim daha önceki konuşmalarım da söyledim. Son zamanlarda en fazla üzerinde durduğum kavram hayat ve bunun bir sembolü var, su. Safiye Erol’un da intisab ettiği o büyük hocanın evinin hemen girişinde bir çeşme var. Ve çeşmenin başında şu yazı. **Biz canlı olan herşeyi sudan yarattık.** Evet su. Yani dirilme. Yani yeniden yeniden dirilme, can bulma, hayat bulma. İçimizde bu hayatla bütünleşme. Su dediğimiz zaman Hz. Mevlânâ’da da olduğu gibi hep hayatla bütünleşiyoruz. O değil miydi bulanmadan ve donmadan akmak diyen ve yine o değil miydi dün dün de kaldı bugün yeni şeyler söylemek lâzım diyen. Diriliş ve su. İşte Safiye Erol’a göre bu, hiç de kolay değil fakat asıl gerçekleştirilmesi gereken yani insanı insan olmak cevherinde yakalamak için yeniden dirilmek. İnsanı insanlık cevheriyle o yeni tezâhürüyle görmek ve onda bütün bir kainatla bütünleşen Allah’ın kudretini ve Allah’ın tecellisini temâşâ etmek. Bütün bir peygamberler tarihini evet bir başka ifadeyle bütün bir müslümanlık tarihini yeniden ve yeniden bir diriliş tarihi olarak görüyor. Felsefesini, fikriyatını ifade ettiği cümlelerde. Yeniden bir diriliş tarihi. Hazreti Adem’le, Hazreti İbrahim’le ve daha nice bin peygamberle ve özellikle Hazreti Peygamber Hazreti Muhammed’le.

Çileler geçilmesi lâzım geldiğini düşünüyor. Izdırapların çekilmesinin, gerekli olduğunu söylüyor. Tıpkı Hz. İsmail’in, o çöldeki mâcerası gibi. Şöyle ifade etmiş. Hacer’le iki yaşındaki yavrusu İsmail, kızgın kumlar üstünde zarı zarı ağlaya kaldılar. Su bulmak ümidiyle bir çılgın gibi Safa dağından Merve dağına dövünerek seyirtten ananın, dişle tırnakla, kanla canla dişmesi, müslümanlıkta bir örf oldu. Şimdi de hacılar iki tepe arasında yedi defa gider gelirler... Ana bu ölüm kalım savaşında çırpınırken, kü-

çük İsmail de kızgın çölü ayağıyla tepti. Zemzem suyunu fişkırttı. Sonra kuşlar pınara üşüştü sonra Arap kabilelerinden Cerhemogulları geldi, çöl vaha oldu. Vaha, şehir ve medeniyet merkezi oldu. Halil İbrahim oğlu İsmail ile birlikte orada Kâbe'yi bina etti. Kâbe, -ifadeye lütfen dikkat edineni insanın sembolüdür. İslâm görüşüne göre hayat, kahramanlara layık bir arslan lokmasıdır. Müslüman cihatta gerek. Evet Kâbe yeni insanın sembolüdür. Hayat kahramanlara layık bir arslan lokmasıdır. Müslüman cihatta gerek. (Çölde Biten Rahmet Ağacı, s. 18)

Bugün ölümü dolayısıyla anıyoruz Safiye Erol'u. Bugün ölümüne yaklaşan tarihlerde, onu hikmetli tavrıyla idrak eden, gören ve zihinlerine bu haliyle kazıyan çok değerli insanlardan güzel hâtıralar dinledik. Fakat o aslında hayat, o aslında dirilik düşünürü. Dirilmekle alâkalı ve bir yeni insanı ortaya koymaya çalışıyor ve bu yeni insanın ortaya konuluşunda da, böyle bir felsefeyi ifade edişinde de onun kadın üslubunun, kadınlık üslubunun ne kadar yerinde kullanıldığını görüyorsunuz. Ben bir felsefe tarihçisi olarak galiba hep erkeklerin kaleminden ve erkeklerin zihninde oluşan felsefeyi dinlemişim, öğrenmişim. Fakat Safiye Erol'da bir başka şey var. Yani bu hayâtiyeti, bu canlılığı, bu zenginliği ifade edecek, bu cevheri ortaya koyan tavrında, üslubunda ayrıca bir kadınlık var. Felsefe tarihi daha çok erkeklerin felsefesinin tarihi gibidir. Bir feminist olarak konuşmuyorum, feminist değilim. Olsa olsa bir insan severim fakat felsefe tarihinde daha çok bu erkek tavrını görürsünüz. Ama Safiye Erol'a geldiğiniz zaman olması gereken, Hazreti Peygamber'in kadınlıkta gördüğü cevher açısından, olması gereken, o muhteşem kadın mütefekkir de görüyorsunuz. Nitekim bu aktif insandan, aksiyon insanından, hareket insanından bahsederken hemen o yeni insanı zemzem suyunun Kâbe'nin yanında tarif ettiği yerden bir cümle sonra diyor ki: **"Erkeğin kahramanlığı bir çeşit, kadının ki bir başka çeşittir. Erkek çığır açar, devlet kurar, kitleleri idare eder; kadın gelecek kuşakları kalıba döker.** Yani Hz. Mevlânâ'nın söylediği gibi âdetâ o yaratılmış değil âdetâ bir yaratıcı konumundadır.

Sıkıntılar görülecektir dünya târihinde, insanlık tarihinde, medeniyet tarihinde. Her seferinde sapmalar olacaktır. Her seferinde yıkılmışlıklar, bozulmuşluklar olacaktır. Değil mi ki bu âlem bir kevn ve fesat âlemdir, değil mi ki burası bir oluş ve yok oluş sahnesidir. Ama işte her seferinde yeniden bir kahraman, yeni bir insan gelip harekete geçirecektir. Yaratılıştaki o sırrı tekrar kendinde ifade edecek, bu tekrarda cemiyetle bütünleşecek, ferde inecek

ama yeniden yükselerek muhteşem bir semanın altında ufuk ufuk, yayılacaktır. Diyor ki: Peygamberlerin, büyük liderlerin, efsane kahramanların tecelli noktalarına dikkat edersek, hepsini soysuzlaşmaya yüz tutmuş bir kültürün tehlike sınırlarında boy verir görürüz. Artık siyâsî teşkilatın, sosyal intizâmın, ahlâk düzeninin yeniden tertiplenmesi, insanın bir başka formaya girmesi zamanı gelmiştir. Zıt prensipler kıyasıya birbirine düşer. Bir yanda Firavun bir yanda Mûsâ, İslâm'ın tevhid gözüyle bakılınca o zıddiyet de ortadan kalkar, müspet ile menfiyi vâsıta gibi kullanarak kendince matlub bir kıvam ve benzeri mefhumlarda perde edemez artık. Âsar silinir, ef'al silinir, sıfat da öyle. Gönül bile erir kaybolur zât kalır. (Çölde Biten Rahmet Ağacı, s.23)

Halil İbrahim Hint mitolojisinin Rama ve Krişnası gibi, Yunan'ın Ödip ve Promethe'si, Cermen efsanesinin Sigfried'i gibi iflâsa yüz tutmuş çürük medeniyet ortasında insanlığın soysuzlaşma tehlikesine bulmaya başladığı kritik bir devrin alarm işaretleri arasında çıkagöründü. Yeni çığını açmaya memur olan çâresiz köhne çağın temsilcileri, nemrut ve firavunla pençeleşecekti. (Çölde Biten Rahmet Ağacı, s. 19) Bu çok güzel ifadelerden İslâm'ın o aksiyon prensibinin, o hareket prensibinin ne kadar derinlikle ifade edilmiş olduğunu anlıyorsunuz. Bu aksiyon prensibi, evet bir cihaddır.

Peki cihat nedir? İslâmiyette yol çok -diyor bir yerde-. İslâmiyete yol çok. Akıl yolu, vicdan yolu, Hak duygusu yolu ama aslında İslâmiyet, candan cana sirâyettir. Hatice annemiz sahrada bir kervanın yanı sıra hızlı hızlı yürüyen yolcuya gözünü kaptırdığı zaman, bu candan etkilenmiş olmuştu demek ki. Candan cana sirâyet. İşte en güzel yeri bu cihadın, cana kazandırmak. Canına kazandırmak, candan cana etkileşerek, candan cana sirâyet ederek onu en güzel şekliyle ortaya koymak ve İslâmiyet'in bu şekildeki açılımını görmek. Hazreti Hatice'nin Hazreti Peygamber'in peygamberliğine ilk iman ettiği an da her halde işte böyle bir andı. Ve ona ilk iman eden bir kadındı. Bunun üzerinde de duruyor. Diyor ki ifadesinde: Evde vahiy hali tekarrüfladı. Hatice annemiz bunun bahsini duymuş fakat şahidi olmamıştı. Döşekte vücûdu belirli bir vezin ölçüsünde şiddetle ürpererek alnında seyrilterler dalgаланan zevcine baktı. Baktı da birşeyler hatırladı. Derinden çok derinden. 12 sene evvel çölden gelen bir kervanda Hazreti Muhammed'in yürüyüşünü, eliyle alnını sıvazlayışını görmüş, yıldırım darbesiyle aşık olmuştu. İşte o sihirli adımların dümtekiyle bu mukaddes ihtilâc,

o alın sıvazlayışıyla bu gölge gölge seğırtme aynı şeydir. Hazreti Hatice ancak aşka müyesser olacak bir teşhisle 12 sene evvel niçin, nasıl ve neye âşık olduğunu göz açıp kapamaya kalmadan anladı. Hazreti Muhammed yerinde doğrulup, ey örtüsüne bürünen kalk ve sakındır suresini okuduğu vakit, zevcesini ve zevcesinin şahsında bütün dünyayı karşısında hazır buldu. Hatice annemiz Eşhedü diye başladı. İkrâr veririm Allah birdir. İkrâr veririm sen Allah'ın elçisisin. O güne kadar kendi içinde peygamber olan, iman edeni tek kişide olsa, artık kendi dışında yani dünyada peygamber olmuştu. İslâmiyete yol çok. Tekrar ediyorum akıl yolu, vicdan yolu, Hak duygusu yolu ama aslında İslâmiyet, candan cana bir sirâyettir. Resûlullah örtülerini sıyırdı, ayağa kalktı. Ey Hatice dedi, uyku ve istirahat zamanı geçti. (Çölde Biten Rahmet Ağacı, s. 54)

Bütün bunlar, bir tarafta demişti ya "Erkeğin kahramanlığı bir çeşit, kadının ki bir başka çeşittir. Erkek çığır açar, devlet kurar, kitleleri idare eder ama kadın gelecek kuşakları kalıba döker, (Çölde Biten Rahmet Ağacı, s. 19) bütün bunlar bu yeni insanda yani İslâmiyetle ortaya çıkan yeni insanda eşit mahiyete sahip fakat farklı fonksiyona sahip bu iki insanın, kadın ve erkeğin hangi rolleri oynayacağını son derece güzel gösterir. Biz anlıyoruz ki kadını olmayan bir medeniyet, medeniyet değildir. Ve özellikle İslâm toplumu ve İslâm gerçeği açısından anlıyoruz ki kadının yaratıcılığının ortaya konmadığı, kadının kalıp vericiliğinin olmadığı, kadının terbiyesinden geçilmediği bir toplumda, İslâmiyet de herhalde olmayacaktır.

Evet hayat, dirim suyu diyor, zemmeme. Dirilme, diriliş. Ferdi, cemiyeti bir bütün halinde ele alarak ama Tanrı'nın bir kudretinin ifadesi olarak da algılayarak, yeniden dirilme. Diyor ki: **Derler ki âb-ı hayat, dirim suyu karanlıklar diyârında gizlenirmiş.** Bu dirim suyu kendine erişilmesi kolay olmasın diye çetin ve çapraşık nice yollar aşıldıktan sonra varılan, Mekke'deki zemmeme kaynağıdır. Heryerde ileri sürülür ki İslâm dini âşıkâr, kolaydır. Âşıkâr ve kolay olan İslâm'ın sûreti ile disiplinidir. Ama İslâm dininin ruhu, tanrısal aşkın kutsiyet merkezinde sır edilmiştir. Tekrarlıyorum İslâm dinin ruhu tanrısal aşkın kutsiyet merkezinde sır edilmiştir. Aşk kâbesinin harîminde perdelidir, sûrete sığmaz. Sûrette görünmeyi dileyince tek bir ana girer, bir belirir hemen silinir, öldürecek mi diriltecek mi yakacak mı yeşertecek mi ne yapacaksa bir anda yapar, geride alev alev iştiyak bırakarak yine kendi harîmine çekilir. Âşıklar artık hep onu anmakla, hayal etmekle gıdalanırlar. Evet aşk kâbesi onun yanı başında

dirim suyu onun yanı başında, dirim suyu beşeriyetin ezel nasibi, insanlığa yaratanının armağanıydı. Nitekim kâbeyi ilk bina eden, zemzemi ilk fişkirtan Âdem atamızdı ama kâbe harîminde zamanla putlar doldurmak, dirim suyunu da kurutmak beşerin hiç şaşmayan tehlikesi ve kaçınılmaz gafletiydi. Yeryüzü aşk harîminden, ab-ı hayattan mahrum kaldı. Tâ İbrahim'le İsmail'e kadar. Onlar yeni baştan inşa ettiler. İsmail, Âdemoğlu uğruna cihadın son mertebesinde de öteye gitti, zemzemi çağlattı. (Çölde Biten Rahmet Ağacı, s. 27-28) Tekrar işte burada pınarbaşına dönüş yolunun kaybedilmemesi, pınarın başından istifade edilmesi işte bu anlamda ortaya çıkıyor ve bu anlamda gerçekleştiriliyor.

Böyle bir aşkın insan için en yüce seviyede, en yüksek makamda yaşanılışı ki Hazreti Peygamberin tecrübesidir, miraçtır. Bunu çok güzel bir biçimde yine kendisi Çölde Biten Rahmet Ağacı adlı eserinde dikkate getiriyor: Kimse kimseye bir şey anlatamaz, bunu herkes kendi ruhunun harîminde tatmalı. Hayatta sevdiklerimizle bir başka türlü göz göze gelinip ulûhiyet alınıp verdiğimiz mukadder anlar vardır ki sonradan beşeriyet tesiriyle bunları bazen yıllarca süren inkisarlar, hicranlar takip eder. Ama bütün o parakende vuslatlar mürşide yani kendi cevherini dışarıda ifade eden yüksek prensibe yol bulmak mazhariyetine ererse bütün o muhabbet sızıntıları, bütün o parakende vuslatlar onun simasında kristalize olur. Artık sağa sola çarpmaktan kurtulur, merkeze bağlanırsınız. Sevginin ölümsüz hedefine ulaşmakta miraç ikliminden bir esinti vardır (Çölde Biten Rahmet Ağacı, s. 87) diye başlıyor ve miracın o safha safha ne anlamlara geldiğini bize ifade ediyor.

Burak yoruldu, Cebrail ürktü ama Refref hem beraber götürdü hem beraber getirdi. Peki Resûlullah bütün kainatı hayatı ve ölümü, cenneti ve cehennemi, herşeyi görüp geçerek Hakka ulaştığı demde, refref neredeydi? Öyle ya madem ki sidreden öteye hem gitti hem götürdü. Ah benim güzelim ne diyeyim belki de Burak, Hz. Muhammed'in aşıklık sıfatıydı. En ufak bir fısıltı içinde gizli keyfiyetler, en kamuflajlı şekil altında ilâhî güzellikler seçen, aşka düşen, hasret çeken, sabreden, cennete bile alıcı gözüyle bakmayan bir âşık sıfatı. Cebrail onun tanrısal jenişi olabilir. Daha yücelere uçar gerçi, nihayet o da tükenir. Refref ise Resûlullah'ın velî sıfatı tutulsa gerek. Zîrâ Evliyada aşk ve dehâ birbirine karışır, tahmin edemeyeceğimiz vasıflarla perçinlenir. Refref meydana gelir. Mâhiyeti itibarıyla bir muamma olduğu için böyle yüzlerce mânâya gelen

müphem bir isim taşır. İslâm'ın uluları, Resûlullah'ın velî sıfatıyla miraca erdiğini kabul etmişlerdir. Hakka erişmek zât mertebesidir. (Çölde Biten Rahmet Ağacı, s. 87)

Safiye Erol Hanımefendi, bu miraç noktasında Hz. Peygamber'in ümmetini dilediğini bize yeniden düşündürerek insanlığa tekrar bizi döndürüyor. Yüzümüzü insanlığa çevirmemiz gerektiğini söylüyor. Çünkü kurtarılması gereken, bütünleşmesi gereken, dünyanın yeniden ve yeniden onun için yapılması gereken bir insan söz konusudur. Peki bu nasıl gerçekleşecektir? Bu da ancak kahramanların ve dahilerin yani peygamber kahramanlığının, peygamber velâyetinin, her ikisi birden devamcılar, tâkipçileri olanlar tarafından ancak gerçekleştirilebilir. Yani miraçta ifade ettiği o insan, miraçta kendini bulan o insan ve miraçta insan olarak yine insanlığı dileyen o insan bize uyanmayı, uyandırmayı tekrardan ateşlemeyi, ateşlenmeyi, ateşin bir parçası olmayı bizim için bize telkin etmektedir.

Safiye Erol, o, 20. Asrın Işığında Müslümanlık adlı eserde kaleme aldığı 60 sayfa içersinde belki her sayfası makalelere ve tezlere konu olması gereken fikirlerinden bize bahsediyor. Ve işte bunu ifade ederek, bunu ele alarak söylüyor. Belki pınarın kaynağına dönmüştür ama onun arkasında çok iyi bir batı felsefesi kültürü ve çok iyi bir şark felsefesi bilgisi vardır. Bu İslâm tasavvufunun o muhteşem zenginliğiyle bütünleştiğinde ortaya muhteşem evet muhteşem bir insan fikri çıkıyor. Bunu cezbe insanı, cezbe aşkı gibi kelimelerle ifade etmiş. Ama bu cezbededir ki işte o ateşlendikçe ateşlenen, ateşlenmesinin içinde de bütün bir ateşi farkedenden, mutlak hayy, mutlak canlıyı farkedenden insan ancak orada kendini bulacaktır. “Cezbenin çok az muzaffer gazileri olur. Bu mertebeye erişenlerin diyor, ne şekilde olursa olsun, sazla, sözle, ilimle, amelle insanlığa söyleyebilecekleri bir çift sözleri vardır. Cemiyet bünyesine çeki düzen veren büyük pederşahlar, din müessisleri, sanatkârlar, hattâ ilme yeni istikametler açan büyük kâşifler bu muzaffer gaziler zümresindendir. (Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık, s. 209) Şimdi cezbe ne olduğu suali üstünde biraz duralım diyor. Ama biliyoruz ki böyle bir cezbeyi yaşayan insan, işte yol göstermek, kahraman olmak ve halka hayatiyet kazandırmak durumunda olan insandır. Bunun da temelinde her an tazelenmek, her an kendini yeniden bulmak, her an kendini toplumla bütünleştirmek vardır. Böyle söylerken cezbe insanının iki çok geçirdiğinden bahsediyor. Bunlardan bir tanesi vahdet şoku diğeri de kesret şokudur. Öyle ki, dikkatleri kendi üzerine yönelttiğinde insan, aslında etrafımızda ve kendimizde

içinde olmak kaydıyla cereyan eden bütün hâdiselerin pek de öyle zâtî bir kıymeti hâiz olmadıklarını fark ediyor. Yani bir yerde Camus'nun saçmasıyla karşılaşılıyor. Camus'nun dünyayla karşılaşması, oradaki kontenjansla, saçmalıklarla karşılaşması gibi kendini var kılan hâdiselerin aslında anlamsız olduğunu fark ediyor. Böyle bir hâdiseyi, böyle bir farkediş çığdaş egzistans filozofları da fark etmişlerdir. Fakat çoğu zaman orada kalmışlar, daha ileriye gidememişlerdir. Mesela Sartre, insanı bir terkedilmişlik hâli içinde bulur. "*Orada ve sadece orada olan*" bir dünyayla hiç bir anlam ifade etmeyen bir dünyayla bütünleşir. O halde Sartre, bir özgürlük arayışına çıkacaktır fakat bu özgürlüğü, özgürlüğe mahkûmiyetten başka bir şey olmayacaktır. Yani bir değer ifade etmeyen dünyada kendini inşa etmeye kalkışacak herhangi bir mâhiyet ve herhangi bir değer temelinde bu konuyu değerlendirmedigi için de kendi kara deliği içine çöküp gidecektir. Hayır bu noktada Safiye Erol, aynı tecrübeyi yaşatmakla birlikte, aynı tecrübeyi o üstün insan prensiplerinde görmekle birlikte, farklı bir noktaya doğru yol alındığını gösteriyor. Bir vahdet şoku yani herşeyin gittiği, herşeyin silindiği, büyük acılar ve büyük ızdıraplar çekildiği bir noktada ayağımızın altındaki dünyanın ortadan yok olduğu bir anda Hak diyor ve durduruyor insan. Yani bütün bir boşluk fakat ortada tanrıdan başka ve temel ana prensipten başkası yok. Peki kendisi nerede? İşte o zaman tekrar yavaş yavaş dünya hayatına dönecek, aslında herşeyin yokluk ve herşeyin tanrının tecellisinden, onun kudretinin tecellisi olduğundan başka bir şey olmadığını anlayacak fakat bu sefer dünyayla bütünleşemeyecektir. Kendisi nerededir? İkinci bir şoktan bahsediyor tekrar ediyorum kesret şoku. İşte bu şokla hem kendisinin hem diğerlerinin hem de bütün hâdiselerin var olduğunu fark edecek ama bir başka görüşle de aynı anda özdeşlik prensibinden ayrılmaksızın kendisinin ve başkalarının aslında Tanrı'da olduğunu farkedecektir. İşte böyle bir tecrübe muhteşem bir İslâmî tasavvufî ufkü, çağdaş bunalım felsefesi yaratıcılarına harikulâde bir cevap gibi getirir. Çünkü ne kendisi vardır ne başkaları ama hem kendisi vardır hem de başkaları. Ne dünya vardır ne kendi hayatı. Ama hem dünya vardır hem de kendi hayatı. Böyle baktığınız zaman gerçeğe, böyle baktığınız zaman hakîkate, Hakkı kendi içinizde böyle keşfettiğiniz zaman fark edeceksiniz ki herşey yerli yerine oturmuştur. Herşey bütünün içindeki yerindedir. O halde sabreden insan sabredecektir çünkü aslında bu olması gerektir. Kahramanlık kılıcını çekecek insan, gayret keme-rini kuşanacak insan öyle yapacaktır çünkü o bütünün bir parçasıdır. Adetâ ilâhî irade o beşer tarafından idrâk edilmiş ve kesbedilmiştir. O halde dikkat

ederseniz yaratıcılık sıfatına çok farklı bir anlam geliyor. Hayat olmaya çok farklı bir anlam geliyor, hayatiyetin içinde olmaya, hayâtiyet kavramına çok farklı bir anlam geliyor. Öyle bir anlam ki herhalde pek çok kelâm doktorunun, pek çok İslâm filozofunun, pek çok fıkıh âleminin ifade edemeyeceği bir anlam. bir tarafta insan bütün özgürlüğüyle ve kahramanlığıyla ayakta ama diğer tarafta onda tecelli eden hakikat Allah'ın iradesinden başka bir şey değil. O halde hayat keşfedilecektir. Bu hayat pınarından içilecektir. Bu pınardan içilerek tekrardan insan olunacak, yeni insan olunacak, beşer, tabiat hepsiyle bütünleşecek, insanlık yeniden ortaya çıkacaktır. Ne kadar sıkıldığınızı biliyorum onun için de devam etmek istemiyorum ama birşeyleri söylemek lâzım. Bu üst prensibi, bu üstün prensibi kendisi bizzat ama bizzat kendi içinde yaşamış çünkü büyük bir insana bağlanmıştır. O insan ki en büyük sıkıntılarını yaşadığını keşfettiğinde bu öğrencisine “**Sen kendini affet**” demiştir. O insan ki ümitsizliğe düştüğünü gördüğünde “**Seni nevmid olmaktan men ederim**” demiştir. O insan ki işte dayanak, işte tecelligâh “**Ben hep seninle beraberdim, hep seninle beraber olacağım**” demiştir. Hayat ve hayat efendim teşekkür ederim.

Safiye Erol'un Romanlarına Kısaca Bir Bakış*

Doç. Dr. Belkis Altuniş GÜRSOY

Kıymetli misafirler,

Söze başlamadan önce bir hususu arz etmek ihtiyacını duyuyorum. Türkiye çok ciddi bir kültür erozyonu yaşıyor. Değerleri bir mirasyedi hovardalığı içinde hızlı bir biçimde tüketip bitiriyoruz. Kâzip şöhretler, ucuz ve popülist kültürler ülkeyi kasıp kavuruyor. Hakiki kıymetler sanki bir kenarda kalıyor, sanki nisanın, unutulmanın tozları altında kalıyor gibi. Onun için böyle bir toplantıyı, bir kadir bilirlilik olarak görüyor bu vesileyle de Türk Kadınları Kültür Derneği'ni tebrik ediyor onlara teşekkürü bir borç biliyorum.

Ben bu konuşmamda, Safiye Erol'un romanları üzerinde ana hatlarıyla durmaya çalışacağım. O, ince bir duyarlılık içinde ne yazdı, nasıl yazdı, niye yazdı sorularına cevap ararken, yazarın ağırlıklı olarak ele aldığı fikirleri, üzerinde durduğu hususları belirtmeye çalışacağım.

Safiye Erol'un ilk romanı olan Kadıköy'nün Romanı, onun bir çıraklık devri eseridir. Ülker Fırtınası kalfalık, Dineyri Papazı ile Cigerdelen birer ustalık devri eserleridir. Bu romanlar 1930'lu ve 40'lı yıllarda geçen zamanı anlatır. Bu yılların Türkiye'sinde İstanbul, Edirne, Keşan, Uzunköprü, Bursa ve Trakya yani Rumeli mekânlar olarak geçer. Ve bu mekânlarda da konak ve yalı hayatı, yine o günün Türkiye'si için henüz yeni tanışılan apartman hayatı gibi yerleşim birimlerinde oturan kahramanlar ele alınır. Bu kahramanlar mâişet problemi olmayan, varlıklı, iyi eğitim görmüş, alafranga yaşayan kimselerdir. Danslı toplantılar, sazlı sözlü eğlenceler, sandal gezintileri, denizde plajda geçen zamanlar, yemek ve ziyâfetler, av partileri bu zengin hayatın bir yansıması olarak işlenirler. Olaylar bir aksiyon romanı olmayan bu eserlerde, genellikle kahramanın ruhunda cereyan eder. Kahramanların ekseriyeti kadın veya erkek olsun, genç, güzel, sağlıklı ve iyi eğitim görmüş kimselerdir. Her dört eserde de yazar, hem özellikleriyle hem de fikirleriyle kendisini belli eder. Yani bu eserler nereden bakılırsa bakılsın, birer otobiyografik eser niteliği taşırlar. Mesela Erol Almanya'da felsefe tahsil etmiştir. Kahramanlarından Cigerdelen'deki Turhan Tuna, Almanya'da mimarlık, Ülker Fırtınası'ndaki Nuran Almanya'da müzik, Nuran'ın kuzenlerinden Selçuk Almanya'da Felsefe, Turan İngiltere'de iktisat tahsil etmişler, işleri bitince de ülkelerine faydalı olmak için koşa koşa geri dönmüşlerdir. Yani eserlerdeki tezle yazarın tezi hep örtüşür. Bu tipler her ne kadar alafranga yaşasalar da, ruhlarıyla yerlidirler. Selçuk anadilini bir Alman şivesiyle konuştuğunda tenkit edilir. Fakat o kendisini şu cümlelerle savunur:

* 12 Şubat 2002 Cumartesi günü, Türk Kadınları Kültür Derneği tarafından Ankara'da tertiplenen toplantıda yapılan konuşmanın metnidir.

"Hepsine karşı iddia ediyordu ki Türklük başka alaturkahlık başka şeydir. Alt tarafı bir insan zenciler arasında yaşarsa, onlara bile benzeyebilir. Fakat ruh zenci olur mu? Bunun gibi Türklük de şiveyle, kılıkla, pilavla, hicaz peşreviyle değil ruhla ölçülür. İdeal Türk, Türk olmanın mesuliyetini, millete karşı borcunu en çok duyan ve ona göre çalışan, ona göre yaşayan adamdır. (Ülker Fırtınası, s.59)

Safiye Erol, eserlerinde zaman zaman araya girer. Ahmet Mithat Efendi'de olduğu gibi hatırlatmalar yapar, nasihat eder. Geleneksel roman açısından bir eksiklik olarak kabul edilebilecek bu husus, postmodern roman açısından bir özellik olarak düşünülebilir. Bazen de ideallerini emânet ettiği kahramanın ağzından konuşur. Bu dört romanda da ana mesele aşktır. Aşka hayat ve ölümden de öte bir yer veren Erol, Fuzûlî'nin:

*Aşk imiş her ne vâd ise âlemde
İlim bir kıyl u kâl imiş ancak*

diyen beytini kahramanlarına yaşatır. Yine Fuzûlî gibi aşkı, ızdırabın, acı çekmenin kaynağı olarak görür. Bu dört eserde de kadın kahramanlar âşık olduklarında, sevdiklerinde eriyip yok olur, un ufak bir halde dağılıp paralanan tipler olarak karşımıza çıkarlar. Fakat bu dağılışın sonunda toplanır, bir ruh tasfiyesine ulaşmış, durulmuş, arınmış olarak ilâhî aşka ulaşırlar. Erkek kahramanlar da kendilerini seven kadınları hırpalılar, onlara eziyet ederler. Doğunun ve batının birçok büyükleri, acı çekmeyi ruhi olgunlaşma için gerekli görürler. Burada da aşk, ham ruhları pişirip kıvama getiren bir basamak olarak karşımıza çıkar. Bu eserlerde aşkın yanı sıra, şiir, müzik, tabiat önemli yer tutar. Yazar, durumları özetleyen ibret verici mısraları satırların arasına serper. Divan edebiyatının az sözle çok şey ifade eden mısraları, meseleleri anlatıp çözmede bir vâsita olarak kullanılır. Hint felsefesi ve Hint mitolojisi, Yunan mitolojisi, tasavvufi bahisler, seçme epigramlar ve ders verici didaktik açıklamalar yine bu eserlerde yer alırlar. Yazarın bütün romanlarında müzik önemli bir yer tutar. Klasik Batı müziğiyle Türk müziği, sık sık mukayese edilir. Nuran ve sevgilisi Sermet müzisyendir. Bedriye piyano çalar. Nuran batı müziğinin tekniğinden, halk müziğinin ezgilerinden faydalanarak klasik Türk müziğini yeniden yapılandırmayı tasarlar. Biz bu düşüncenin daha sonraki yıllarda bir yansımasını Nihat Sâmî Banarlı'nın "Millî Romantizmin İdrâki" adlı makalesinde görüyoruz. Safiye Erol bu konudaki fikirlerini şu şekilde ifade ediyor:

"Ah dedelerim! Bana ne büyük kuvvet ve zenginlik! Kutsal Türk dilinde,

köylümün geleneğinde, câmiden, kışladan, tâ yazma yorgana, oymalı mangal maşasına kadar herşeyde sizi bulurum. Kavuklu, mücevveze türlü serpuşlu mezarlarınız, en büyük insanlık vekarını, en alçakgönüllü bir ifadeye sığdıran kitabeleriniz bana neler söyler...”

Yani sanatta da yeni diriliş için gelenekten ve tarihten yola çıkmanın gerekli olduğu burada bu şekilde vurgulanır. Mimar Turhan Tuna, sevgilişi Cangüzel'den aldığı ilhamla, Keşan'ı yeniden imar etme gayesiyle projeler hazırlar. Bu beldede dolaştığında geçmişin izlerine pek rastlamasa da yine de pes etmez. Keşan için hazırlayacağı kapsamlı planı Edirne'ye kadar uzatır. Genç Türkiye diye isimlendirilen bu idealist gençlerin yanı sıra, Kadıköy'nün Romanı'ndaki eğlence meraklısı, sathî gençlerin tenkit edildiğini görürüz. Atatürk, inkılaplar ve henüz dumanı üstünde tüten genç cumhuriyet, kahramanlarına yeni ülkü ve heyecanlar vermiştir. Ülker Fırtınası'nda cumhuriyetin 10. yıl kutlamaları üzerinde ısrarla durulduğunu görürüz. 1902'de doğan yazar, Balkan, Trablusgarp harplerini, I. ve II. Dünya Savaşı'nı, Kurtuluş Savaşı'nı yaşamış, imparatorluktan cumhuriyete geçiş serüvenini, bir ömür içinde idrak etmiştir. Eserlerinin zamanı da, bu açıdan bakınca onun hayatının 30'lu ve 40'lı yılları, kendi zamanı, kendi yaşadıklarının bir yansımasıdır. Yazar, tabiat unsurlarını, renk unsurlarını tasvir etmede başarılıdır. Tabiat da ruhu tasfiye eden bir unsur olarak düşünülür. Kahramanların kılık kıyafetleri, ev, oda tefri ile ilgili hususlar da, bu eserde bir kadın dikkatiyle bize sunulur. Dede Korkut hikâyelerinde Korkut Ata, herşeyi bilen, Oguzların akıl danıştıkları bilge bir Türkmen kocasıdır. Yine Türk tarihinde, kahramanların yanında Şeyh Edebali, Akşemsettin gibi bilge ve kâmil insanlar vardır. Örneğin Kutadgu Bilig'deki vezir Oğurmuş'a kadar götürebiliriz. Eğitici-öğretici bu rehber insanların Cigerdelen'deki muâdili Veli Koca, Ülker Fırtınası'nda Ali Fethi Bey, Dineyri Papazı'nda şeyh Tayyar Bey tiplerleriyle karşımıza çıkar. Bu insanlar umur görmüş, hayatın, varlığın künhüne varmış, özünü yakalamış bir tavırla yol gösterirler. Yine bu eserlerde kahramanların rolleri, isimleriyle cisimleri arasında bir münasebet, bir bağ kurulmuştur. Genç bir kızın safiyetini kullanan yaşlı Ayhan Bey'in adı Dineyri, dini eğri papazı, millî değerleri temsil etmeye çalışan Nuran'ın adı, Nuran Yerli'dir. Selçuk Sipahi, Bedriye, Cangüzel isimleriyle müsemma tiplerelerdir. Bu eserlerde ihtida etmiş yabancılarla, bir de İstanbul'daki ecnebi unsurlarla karşılaşırız. Bunların Türkler karşısındaki tavrı da takdirdirânedir.

Bu eserlerden kısaca bahsettikten sonra, yazarın en müttekâmil eseri olan

ve Türk edebiyatında da hususi bir yer işgal eden Cigerdelen üzerinde biraz daha fazla durmayı uygun buluyorum. Cigerdelen, Rumeli'de bir palankadır. Palanka, mâlum tahtadan yapılmış kale demektir. Bu kale daha sonra elimizden çıkmış, Türklere çok büyük can kaybına, çok büyük iç ağrısına sebep olmuş ve Cigerdelen'in elden düşmesi de Rumeli'den çekilmemiz için âdetâ bir başlangıç olmuştur. Bu eserle birlikte Rumeli Türklüğü ve bizzat Cigerdelen anlatılırken, ayrıca bir başka hikâye, bir başka cigerdelen'e de yer verilir. Yazar bu ifadeyi genele teşmil eder. "Hangi millet, hangi insan vardır ki, defterinde bir cigerdelen yazılı olmasın." Burdaki ciğeri delmekle Cigerdelen arasındaki münasebete de dikkat edelim.

Cigerdelen, adına uygun bir muhteviyat serdeden eserde, tıpkı ananevi şark hikâyelerinde olduğu gibi hikâye içinde hikâye anlatılır. Kadim şark, Ke-lile ve Dimne'de, Binbir Gece'de, Binbir Gündüz'de, Tûtinâme'de ve daha nice benzeri hikâyeler de, hikâye içinde hikâye anlatır. Her hikâye, insanoğlunun bir kusuruna tekâbü'l eder. Bir noksan etrafında dönüp dolaşır. Kahraman, sonunda kıssadan hisse çıkarır, yanlışını düzeltir ve hatalarından geri döner. Yeni roman dediğimiz anti romanın da uyguladığı bu teknik, gelenekte vardır. Eserde Cangüzel ile Turhan Tuna'nın aşkları anlatılırken, aslen Rumelili olan ve uzak cedleri akraba bulunan bu iki insandan yola çıkılarak, Rumeli Türklüğüne doğru bir sefere girilir. Şahinkonak denen yerde mûkîm, serhat Türklerinden Sarı Sipahiler ve onlar dolayısıyla akıncı bir âilenin hayatı, efsanevi tarihi, konuya uygun düşen bir kelime kadrosuyla destanî bir ifadeyle anlatılır. Epik, lirik bir anlatımla konak hayatı, insan münasebetleri, âdet, edep ve töreyle ilgili hususlar canlı tasvirlerle verilir. Şahinkonak'ta pek çok hayatın yanı sıra önce Cangüzel ile Mustafa Durakça, sonra Zühre'yle Sinan'ın aşkı verilir. Sinan tarafından hep hırpalanan, yerden yere çalınan Zühre'nin, nihayet ilâhî aşka yöneldiği, Türklerin Kuşçu Nine dedikleri bir ermiş, yabancıların Santa Barbara dedikleri bir azize olarak kabul edildiği, vardan varlıktan geçtiği nakledilir. Zühre ölünce, Sinan'ı pişmanlık ve acı kaplar. Mutluluk kaybedince bulunur. Kimse elindekinin, kayıtsız şartsız elindekinin kıymetini farketmez. İnsan psikolojisinin bu yaman zaafının ısrarla vurgulandığı bu eserin sonunda, okuyucu kaybedilen Rumeli için için yanarken, Zühre ile Sinan'ın aşkından ders çıkaran, Cangüzel'le Turhan Tuna'nın birbirlerini yeniden bulmalarıyla sevinir. Yazar, bahsedildiği gibi Rumelilidir. Milletinin, soyunun tarihini yürütmek maksadıyla, kendi köklerine doğru uzandığı bu hicran dolu yolculukta, okuyucuları hudutların ötesinde akan mahzun sula-

rın topraklarıyla buluşturur. Orada elem ve hazzın medd ü cezirleriyle kuşatır. Yazar tezlidir. Romanlarını daha mutlu bir insanlık ideali için kaleme almış, aşk ve mukadderat hususlarını enine boyuna tartışmıştır. Bunun için de sık sık bir öğretmen edasıyla, kadınları sevgilerinde itidalli olmaya çağırır. İnsanlar sevdiğinde olanı değil, olmasını istediklerini ideallerini görürler. Zaman içinde sevdiğinin yedi peçesini sıyırarak gizli kusurlarını açığa çıkaran kadın, idealin yerine, mükemmelin yerine, bir eksik insanla karşılaşınca hayal kırıklığına uğrar, bedbaht olur. Zühre Sinan'ın yedi peçesini de çıkarmış, altından korkaklık, insafsızlık, hasislik, vefâsızlık, şefkatsizlik, haramdan sakınmama ve mert olmama halleriyle karşılaşmıştır. Sevdiği kadına zulmeden Sinan'ın bu tabiatına, annesi Cangüzel'in aşırı müsamahası, kayıtsız şartsız sevgisi sebep olmuştur. Yazarın yumuşak üslubu burada öfkeli bir edaya bürünür. Sözü Safiye Hanım'a veriyorum: "Gücüm yetse, yeryüzünde yaşayan bütün kadınlara dağlanmış yüreğimin feryadını duyurabilsem.. Dinleyin beni ey Tanrı'nın yükü ağır, gücü kıt kulları. Evvelâ siz analar, hey analar analar.. Ayağınızı denk alın. Diktiğiniz kabaklar kırlarda pathıyor. Hatır kırmak, can yakmak, yürek deşmek. Oğullarınız bunu sizde dener, eşlerinde olgunluğa erdirir. Öyle değil mi? Zinhar evlatlarınızı zalimlik derecesine vardıracak kadar sevip şirazeden çıkartmayın. Sonra ey kızlar, ey kadınlar. Erkeğinize itaat edin. Onu deşip kusurlarını görmeye çalışmayın. Yedi peçesine el sürmeyin. Mükünse yedi tane de siz koyun."

Evet bu şekilde, kadın ve erkek psikolojisiyle ilgili olarak pek çok bahse el atıldığını görüyoruz. İnsanoglu, var olduğu günden beri saadet arayışı içinde olmuştur. Mükemmeli ve tamamı aramıştır. Oysa dünyada hiç birşey tamam ve mükemmel değildir. Yaratana yaratılanı karıştırmamalıdır. Zihnindeki kusura sevgiliye ulaştığını zanneden âşığın bedbaht olması kaçınılmazdır. Bu sebeple mutlak aşk ve mutlak huzur, ancak Allah'da bulunur. Bâki Allah bâkidir. Bu Safiye Erol'un pek çok romanında tekrar tekrar karşımıza gelir. Zaten insan yapısı gereği mutlak saadeti de aramamalıdır. Gene sözü yazara verelim: "Zavallı insanlar.. Büyük saadeti ararlar. Büyük saadet onlara geldiği vakit, kuvvetleri yetmez, kaldıramazlar. Bir insan kalbi büyük saadete ancak muvakkat bir süre için tahammül edebilir. Adem ile Havva, kendilerini cennetten kovdurdular. Onların beşerî olmaları, yaratıldıkları vakit değil, cennetten kovuldukları vakit başladı. Ceddimizden mîras kalan bu mukadder, bugüne kadar sürüp gidiyor. İnsan cenneti kısa zaman görmeye, sonra kaybetmeye sonra da ebediyen hasretini çekmeye mahkumdur. Büyük saadeti her-

kes bir kere kıyısından köşesinden görür. Ama bir daha da unutmaz ve hep onu arar. (Çiğerdelen, s. 138)

Erol, eserlerinde doğu batı meselelerini de tartışır: “Batıyı tanıyan biri olarak bu iki medeniyeti mukayese eder. Garbın zâhîrî üstünlüğü için fazla söze lüzum yok değil mi? Fakat hakîki insanlık kemâli aranırsa, itiraf edeyim ki ben bu noktada garbın üstünlüğüne hiçbir zaman inanmadım. Milletimin yaratmış olduğu şarkî medeniyeti tahlil ederken, noksan noksan diye tenkit ettiğim gibi, bugünün garp medeniyetini seyrederken de bağırıyorum, bûsbütün noksan... İnsanlar bir altın çağ yaşadılar. Eski Yunan zamanında. Eski Yunan sitesinde, şark ve garp birleşmiş ve insanlar bir saadete ermişti. Bu yüzden mükemmel oldu. Sonra miras bölündü, Yunan'ın ilim iştiağı, tasnif etmek, teşkilatlandırmak kudreti, hürriyet iptilası garba gitti. Bu tarafa ne kaldı? Yaradılış sırrına hürmet, fânîlik şuuru, ferde huzur ve âhenk verebilecek dünya görüşü, yâni kader ve kismete inanma, güzellik. İdeal insan altın çağın dışında iki yerde daha üredi. Bir defa İspanya Araplarında, ikinci defa serhat Türklerinde. Bunlar şarkî ve garbî barıştınp, kendilerinde birleştirmiş insanlardı. Dünya için eğer yeni bir ideal mukadderse, ancak yine iki âlemin terkiibinden doğabilir. O terkiibi vücûda getirebilecek şartları ben Türk milletinde görürüm. İnsanlık tarihinde bize düşen en kutsal görev işte budur.” (Çiğerdelen, s. 15) Bu iki medeniyetin de tek başına eksik olduğunu, ancak birbirlerinin eksiklerini tamamlayarak insanlığın saadeti için bir kapı açabilecekleri belirtilir. Ve her ölümün bir dirime gebe olduğu, Türk milletinin sıkıntılarının geçici olduğu da çeşitli vesilelerle dile getirilir.

Yazar kendi hayat tecrübelerini, tespit ve gözlemlerini ortaya koyarken, hep karşılıklı iki cephe, çatışan iki taraf gibi gördüğü doğu ve batı medeniyetinin, bir terkibine insanlığın muhtaç olduğunu, susuz olduğunu söylüyor. Çiğerdelen’de Maçar Feridun’a söylediği gibi, bu milletin mayasındaki insanlık cevherine inanıyor ve güveniyor. Bizim bu hususu hayata geçirmek için gerekli potansiyeli ve iç dinamikleri taşıdığımızı da yürekten kabulleniyor. Tarihi geçmişimiz, coğrafi konumumuz da bizi âdetâ bu duruma doğru sürüklüyor, bize bunu işaret ediyor. Bu fikrin kuvveden fiile çıkması için Türk milletinin şoklanmalara, diriltilmelere ihtiyacı vardır. Kendisini fark etmesi, tarihini fark etmesi, kendi değerleriyle, kendisiyle yüzleşmesi gereklidir.

Ben sizleri çok yorduğumu düşündüğüm için sözü burada kesiyorum. Beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için teşekkür ederim.

Safiye Erol'un Romanları*

Selim İLERİ

Efendim değerli konuşmacı arkadaşlarım benim başlamamı uygun gördüler ama ben bu kadar yetkili miyim bilmiyorum. Kusurlarım için şimdiden özür dilerim. Ben Safiye Erol'la kendi edebiyat mâcerâmin nasıl başladığını anlatmak istiyorum. Çocukluğum Kadıköy'de geçti. 1950'li yıllar... O yıllarda Kadıköy'ünde Moda Plajı sık gittiğimiz bir yerdi ve benim çocukluk hâfızamda derin izleri olan bir yerdir Moda Plajı. 20'li yaşlardaydım sanırım tam hatırlamıyorum. Sahaflarda veya Çağaloğlu'ndaki kitapçılardan birinde bir kitap gördüm. Bu kitabın kapağında önce gönlümü çelen Moda Plajı'nın o günlerdeki veya bir dönem öncesindeki atmosferi, çocukluk yıllarımızda Moda Plajı otuzlu yılların havasını hâlâ taşıyordu. O kapak çok usta bir kapak ressamımız olan, Münif Fehim'e aitti. Onun da çok hakkı yenmiş bir sanatçı olduğuna inanıyorum. Önce bu kapakla bir gönül bağı kuruldu aramızda ve o kitabı aldım. Safiye Erol adını daha önce hiç işitmemiştim. Bir de tabii kitabın isminin de Kadıköy'ünün Romanı oluşu da çok etkilemişti. Ve biz o zaman Kadıköy'den taşınmış Teşvikiye'de oturmaya başlamıştık. Kadıköy'e de seyrek gidiyorduk. Romanı okumaya başlar başlamaz, benim yaşamadığım yılları anlatmış olsa da o atmosferi, çok iyi hatırladığım Kadıköy'ü buldum. Şifasıyla, Moda'sıyla, Fenerbahçe'siyle, Kalamışıyla, Papazın Bağıyla, Papazın Bağ'ını bilmiyorum ama annemden çok dinlemiştim, bütün o atmosferiyle Haydarpaşa'daki yeşil, kırmızı yanıp sönen fenerleriyle ve tabi ki Safiye Erol'un usta kalemıyla. Anlattığı romanın içeriği de beni son derece etkiledi. Ve Safiye Erol'un diğer kitapları olup olmadığını bu yazarın kim olduğunu araştırmaya çalıştım. Ancak ne yazık ki sadece iki kaynaktan adına rastlayabildim. Bunlardan bir tanesi herhalde çağdaş Türk edebiyatı için en kadir bilir insan olan Behçet Necatigil'in "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü" adlı ansiklopedik çalışmasında Safiye Erol maddesiydi. Orada Necatigil, Safiye Erol'un birçok eserinin dergilerde, gazetelerde kalmış olduğunu hayıflanarak ifade etmişti. Yaşam öyküsüne âit bir takım bilgiler vardı, dergilerde kalan romanlarının sadece üçü kitaplaştı diye de bir bilgi edindim. Bu üç roman Kadıköy'ünün Romanı, Ülker Fırtınası ve Çiğerdeleni. Ülker Fırtınası'nı bir kere tabii hiç olmazsa kitap olarak onlara erişebileceğime göre onları okumak arzusu duydum. Ama ne yazık ki bu kitapları 1970'lerin 60'ların, o dönem içerisinde hiçbir yayınevinde, kitabevinde bulamadım. Ne Ülker Fırtınası ne de Çiğerdelen'i. Birşeyin peşini bı-

* 25 Ocak 2002 Cuma günü Kubbealtı Vakfı'nda yapılan "100. Doğum Yılında Safiye Erol'u Anma Toplantısı"ndaki konuşmanın metnidir.

rakmadığınız takdirde sonuç alıyorsunuz. Sahafların da tabii bu konudaki hassasiyetleriyle önce Cigerdelen'i, aradan 1-2 yıl geçtikten sonra Ülker Fırtınası'nı buldum, okudum. Cigerdelen bana çok şaşırtıcı bir roman gibi geldi çünkü Kadıköy'ün Romanı'nı okumuşsanız hatırlayacaksınız ya da okumamışsanız mutlaka okumanızı salık veririm. Ama Kadıköy'ün Romanı, belli bir roman kurgusu içinde, alışlagelmiş klasik bir yapıt. Zaten yazar da makalelerinden birisinde, gençlik eserim diyor o roman için. Ama Cigerdelen çok şaşırtıcı bir kitaptı. Şimdi günün moda yazarlarının yapmaya çalışıp yapamadıkları, o kelimeyi kullanmak istemiyorum ama maalesef kullanacağım, post-modern tarzda romanın çok çok uzun yıllar önce mükemmel ve üstelik de bütün yerli renkleri, yerli çizgileriyle gerçekleştirilmiş bir yapısı vardı Cigerdelen'in. Zaman içerisinde bir yolculuğa çıkartıyordu bizi yazar. Hem o romanın yazıldığı 40'lı yılların atmosferi ve dünyası yani romanın yazıldığı gün diye tâbir edebileceğimiz bir zaman dilimi, hem de bizi alıp kendi tarihimizin geçmişine alıp götürüyor, içiçe bir kurguyla bir yandan tarihte ne kaybettiğimizi belirtirken diğer bir yandan da insanoglunun değişen asırlar içerisinde duygu dünyasında, ruh dünyasında, ruh ikliminde çok fazla büyük değişiklikler olmadığını, insanın hep insan olarak zaatlarıyla, eğilimleriyle, istekleriyle, inançlarıyla aynı olduğunu sergiliyor bu eser...

Son okuduğum Ülker Fırtınası benim için Safiye Erol'un diğer iki romanından daha üstün bir kitap olarak karşıma çıktı. Çünkü Ülker Fırtınası sanıyorum ki bazı edebiyatçı dostlarımızın söylediğine göre yayınlandığı dönemde de belli çevrelerde derin izler bırakmış bir eser. Hem Kadıköy'ün Romanı'nda hem de Cigerdelen'de her ikisinde de mutsuz bir kadının aşk öyküsü vardı. Ülker Fırtınası'nda da aynı şey karşımıza çıkar ama bu kez çok daha farklı bir şekilde çıkar. Kolay kolay o devrin yazarlarının göze alamayacağı bir cesaretle Safiye Erol toplumun ilk bakışta hoş görmeyeceği hattâ hoş görmek şöyle dursun, yargılayacağı bir aşk duygusunu büyük bir incelikle dile getiriyor Ülker Fırtınası'nda. Ve onun bu aşkın insanoglunda bırakacağı acıları dile getiriyor ve kurtuluş için de ancak insanın gönül eğitiminden geçtikten sonra o acılardan arınabileceğine dair şaşırtıcı bir teklifle karşımıza çıkıyor. Tabii yine Ülker Fırtınası'nda bizim toplumsal meselelerimizin en önde gelenlerinden biri olan müzik meselesi, doğu müziği, batı müziği meselesi de romanın bir düzeni olarak karşımıza çıkıyor. Ama çok şaşırtıcı bir biçimde karşımıza çıkıyor, şöyle ki romanın kahramanı olan genç kadın, Almanya'da, konservatuarda batı müziğinin eğitiminden geçmiştir ve kendi memleketinde de bu

müziğin gelecek için insanlığın, toplumun, ülkenin geleceği için önemli bir sanat dalı olarak görmektedir. Onun karşısına çıkarsa Türk müziği ise artık gündem dışı kalmış, gözden düşmüş, hatta gözden düşmek şöyle dursun, romanın çok ustaca yazılmış bazı sahnelerinde bir gazino sahnesi içinde, bir çalgılı gazino sahnesi vardır, orada gözlenebileceği gibi ayaklar altında çiğnenir hale gelmiştir. Romanın sonu tabii bu müzik konusunda batı müziğine daha yakın olan bir özellik gösteriyor yani romanda birçok acılar oluyor ama romanın kahramanı olan kişi, Nuran, yine de batı müziği konusunda kendi eğitimi o olması sebebiyle ve orada kalmayı, onunla yetinmeyi tercih ediyor.

Sonra Kubbealtı Neşriyatı'nın sayesinde bir başka romanını okudum. Safiye Erol'un Dineyri Papazı adlı romanı. Bu roman işte Behçet Necatigil'in söz-lüğünde, gazetelerde tefrika halinde kaldı dediği romanlarından birisi ama çok şükür şimdi elimizin altında bir kitap olarak var Dineyri Papazı. Bu romanda da Safiye Erol, yine diğer romanlarındaki gibi ana temaya yakın bir şekilde toplumun hoş görmeyeceği bir aşk öyküsünden yola çıkarak fakat çok kapsamlı, gerek ruh dünyası açısından gerek felsefe açısından çok daha kapsamlı bir noktaya alıp götürüyor okuru. Romanları özetlemek istemiyorum çünkü onları mutlaka okumanızı öneriyorum size. Bu romanda Safiye Erol, bana sorarsanız en olgun eseri, daha önce Ülker Fırtınası'na kapılıp gitmiştim ama şimdi benim birinci gözdem Dineyri Papazı. Çok büyük acılardan, çok büyük gönül kırıklıklarından sonra insanın hem kendi gücüyle hem de bir yandan tasavvufun etkisiyle nasıl ruhunu arıtabileceğini, yeniden bu dünyaya gelebileceğini, yaşadığı dünyada yok olmayı göze aldıktan sonra aynı dünyada fakat başka bir şekilde gözlerini açabileceğini, çok büyük ruh tahlilleriyle, bizim edebiyatımızda, romanımızda, benim çok ender rastladığımı rahatlıkla itiraf edebileceğim çok ince ruh tahlilleriyle kaleme getirmiş. Yine bu dönem içerisinde bir şey daha eklemek istiyorum belki biraz uzattım özür dilerim, Kubbealtı Neşriyatı, Safiye Erol'un makalelerini basıyor şimdi Halil Bey'in çabasıyla. O makaleleri daha önce okuma fırsatım oldu benim ve onlardan, hepsi çok güzel makaleler ama bir tanesi inanılmaz derecede ince bir makaleydi o da Papatya adlı bir makale. 1957 yılında kaleme alınmış. Yanılmıyorsam Yeni İstanbul gazetesinde yayınlanmış. Bir günlük yazı gibi bakıyorsunuz, yani bugünkü köşe yazarlarının yazılarından herhangi biri gibi bakıyorsunuz ama tabii hiç öyle değil. Orada yazar Beyoğlu'na çıktığını söylüyor 1950'lerin 60'ların Beyoğlu'na çıkıyor. Ve Pera'daki çeşitli işyerlerini anlatıyor, bir boncukçu var, yan tarafta fıstıkçı var, çiçekçi var, çiçekçinin vitrininde mevsim çi-

çekleri var ama bütün bunlardan sonra diyor ki ben çiçekleri hiçbir zaman çiçekçiden almayı veya çiçek satan kişiden almayı sevmem diyor Safiye Erol. Çiçekleri kendisinin toplamayı sevdiğini, kırlara bayırlara çıkıp kendi toplama- yı sevdiğini söylüyor ki zaten romanlarında da yalnız ruh tahlilleri değil çok zengin tabiata açılmış, tabiatın güzelliklerine açılmış çok zengin sayfalar var. Herhalde feyzinden kaynaklanan bir sevgiliye yazılmış sayfalar onlar. Çünkü makaleden anlıyoruz, Safiye Erol bir mayıs günü çıkmış ve papatyalar toplamış. Onları eve getiriyor evde hamarat bir el, onun ifadesiyle aceleci bir el, papatyaları çiçek olarak yakışmayacağı dar ağızlı bir vazoya koyuyor. Makalenin sonunda yazar onları oradan çıkarıp geniş ağızlı bir başka kâseye yerleştirişini anlatıyor. Sonunu da şöyle bitirmiş. Mademki onları yerlerinden yurtlarından ettim gurbete getirdim, onlara iyi bakmak, hiç olmazsa bu gurbet acısını biraz hafifletmek benim vazifemdir diyor. Bu cümlesi sanıyorum ki Safiye Erol'un bütün edebiyatını da özetleyebilecek birşey. Çünkü romanlarındaki o aşk acıları, insanların mutsuzlukları, bütün bunlarda bir gurbet hissini algılamak mümkün ya da ben öyle algılıyorum. O gurbeti hafifletmek de romancının çoğu kez sihirli kaleminden gerçekten okura geçiyor. Okurla kendisi arasında garip bir elektrik akımı var Safiye Erol'un. Bir şey daha eklememe müsaade ederseniz eğer, bu kadar usta bir yazarın, bunca yıl göz ardı edilmiş olması çok şaşırtıcı gelen birşey bana. Konuşmamın başında da söyledim bir Necatigil'in sözlüğünde adı anılıyor, bir de edebiyat tarihi olarak Nihad Sami Bey'in Resimli Türk Edebiyatı Tarihi'nde anılıyor ama o da bir iki satır olarak alınmış fazla bir şey yok. Onun dışındaki kaynaklara baktığınız vakit Safiye Erol diye bir romancı sanki yaşamamış gibi bir şey çıkıyor karşınıza. Yalnızca Safiye Erol gibi bir yazarımızın başına gelmiyor o çaptaki başka yazarların da başına geliyor bu. Öteden beri benim bir düşüncem var, bizim edebiyat tarihimizin gerçekte bir nankörlük tarihi olduğunu düşünüyorum ben. Aynı şekilde günümüzde de aynı havayı çok üzümlük görüyorum. Her yazar, her şeyin kendisiyle başladığını sanıyor, hiç kimse bir zincirin bir halkası olduğunu, geçmişte kocaman bir zincirden çıkageldiklerini bilmiyor. Ve Safiye Erol o halkalardan birisi ama çok önemli bir halka. Temenni ederim ki Kubbealtı Neşriyatı'nın gayreti ve çabasıyla bu yazar hakikaten gündeme gelir çünkü ondan duygu olarak, düşünce olarak, teknik olarak çok şey öğrenilebileceğine inanıyorum. Çok teşekkür ederim.

Ciğerdelen Üzerine Bâzı Düşünceler *

Beşir AYVAZOĞLU

Efendim, saygılar sunuyorum. Selim Bey biraz daha fazla konuşsaydı, daha çok şey öğrenmiş olacaktık. Kendisi sadece Safiye Erol değil, bütün kadın yazarlarınız hakkında özel dikkatlere ve geniş bilgiye sahiptir. Ben Safiye Erol hakkında fazla bilgiye sahip olduğumu söyleyemem; burada, bu kürsüde iddialı olduğum için değil, biraz da Sinan Bey'in ısrarıyla, bilgilerimi tazeleme fırsatı olarak gördüğüm için bulunuyorum. Otuz yıl kadar önce okuduğum *Ciğerdelen*, dimağında, çok hoş, yıllarca silinmeyen tadlar bırakmıştı. Sonra kaybettim *Ciğerdelen*'i, okuması için birine mi vermiştim, taşınmalarım sırasında kaybolan kitaplarım arasında mıydı, bilmiyorum. Her neyse, bugün burada konuşabilmek için yeni baskısından ikinci defa okudum, itiraf ederim, biraz da korka korka...

Çocukluğumda ve ilk gençliğimde okuduğum bâzı kitapları yıllar sonra, aynı zevki bir daha yaşamak için tekrar okuyunca hayâl kırıklığına uğramış,

"Keşke tekrar okumasaydım, keşke ilk okuyuşun dimağında bıraktığı tadlar olduğu gibi kalsaydı!" diye hayıflanmışımdır. Yeri gelmişken söylemeliyim: Kitaplar kendilerini okuyucularına göre ve her okuyuşta yeniden şekillendirirler. Anlatılanlar, o andaki ruh hâlimizle, duygularımızla, arzularımızla, özlemlerimizle birleşerek özel anlamlar kazanır. Ve tabii, kitaplardan alabileceklerimiz, zekâ seviyemiz, hayal gücümüz, sahip olduğumuz bilgi birikimi ve hayat tecrübesiyle sınırlıdır. İyi kitaplar her okuyuşta önümüze yeni zenginlikler açar, kötü kitaplarsa hayâl kırıklıkları yaşatır. Evet, işte bu yüzden, yeniden okumak zorunda kaldığım kitapları elime korka korka alırım. Çünkü dimağında kalan ve bana o kitabı okuduğum zamanlardaki ruh halimden haberler taşıyan tadlar yok olabilir.

Dedim ya, *Ciğerdelen*'i otuz yıl kadar önce, 1970'lerin ortalarında, Boğaziçi Yayınları arasında çıkan ikinci baskısından okumuştum Milliyetçilik duygularının şahlandığı yıllardı; serhat boylarındaki mâcerâlî hayat, Şahinkonak, Sarı Sipahiler'in ve diğer akıncı âilelerinin hayat tarzı, Cangüzel'in,

Aşk derdiyle hoşem el çek ilâcından tabib

Kılma derman kim helâkim zehr-i dermânındadır

beytiyle özetlenebilecek olağanüstü aşkı, Mustafa Durakça, Hâfız Nuri, Macar Feridun Bey, Kuşlu Nine.. Aslında bir süre sonra bu isimler hafızamdan silinmişti; bende kalan, sadece *Ciğerdelen* adı geçtikçe ve serhat türkülerini dinlerken uyanan, lezzetli bir rüyadan arakalmışa benzer bir haz, bir mutluluk duygusuydu. Ve,

* 25 Ocak 2002 Cuma günü Kubbealtı Vakfı'nda yapılan "100. Doğum Yılında Safiye Erol'u Anma Toplantısı"ndaki konuşmanın metnidir.

inanır mısınız, ikinci okuyuşunda, bu duyguyu kaybetmek şöyle dursun, ilk okuduğum zaman aldığım tatlara yenileri eklendi. Kendimi, Yahya Kemal'in Akıncı şiirinde farklı bir ifadesini bulan serhatlerde, akıncıların dünyasında buldum. Hani firaklı serhat türküleri vardır:

*Estergon kal'ası subaşı durak
Kemirir gönlümü bir sinsi firak*

Ne güzel, ne hüznü türkülerdir onlar. *Ciğerdelen*'i yeniden okurken, kendimi o türkülerin içinde hissettim; gönlümü bir sinsi firak kemirmeye başladı. Ah içimizi kemiren o sinsi firak.

Ciğerdelen, Almanya'da okuyan ve büyük bir hizmet aşkıyla ülkesine dönen idealist mimar Turhan Tuna ile yakınlarının kısaca Canzi diye hitap ettiği Cangüzel arasındaki fırtınalı aşkın anlatıldığı, iç içe iki ana hikâyeden oluşan, bu yönüyle, Selim İleri'nin dediği gibi, postmodern nitelikte bir romandır. Turhan ve Canzi, tanıştıktan sonra soylarının *Ciğerdelen* palankası (Tuna kıyısında ve Estergon kalesi karşısında bir Osmanlı garnizonu) civarında mekân tutmuş bir akıncı ailesi olan Sarı Sipahiler'de birleştiğini anlar ve aralarındaki aşta irsiyetlerinin şaşırtıcı yansımalarını farkederler. Sarı Sipahiler'in kaderi, üç yüz yıl sonra, torunları tarafından tuhaf bir şekilde yeniden yaşanmaktadır. Entelektüel bir kadın olan Canzi, ataları hakkında yazdığı hikâyelerle bu kader birliğini anlatır: *Sarı Sipahiler, Sevenlerin Sırrı* ve *Yedi Peçeli* adlarını taşıyan üç nefis hikâye.. Vak'anüvis tarihlerinden süzölmüş, Türkçe'deki yeni eğilimleri göz ardı etmeyen, yer yer Tanpınar'ı, bâzan da uzaktan uzağa Kemal Tahir'i hatırlatan bir üslup, insan ruhunun derinliklerini iskandil eden bir tecessüs, gerçeklik duygusu uyandıran ayrıntı bolluğu, zengin bir tarih bilgisi.. Ve bir tez..

Evet, *Ciğerdelen* tezli bir roman sayılabilir. İlkokuldan itibaren bütün eğitimini Almanya'da yapan ve felsefe doktorasını verdikten sonra "eve dönen" Safiye Erol, "gayr"ı bildiği için "ayn"ı daha iyi gören bir entellektüeldir ve benzerleriyle karşılaştırıldığında epeyce farklı nitelikler taşıyan bir doğu-batı sentezini savunur. Elbette bu tezi bu yazıda özetlemek bile mümkün değil. Ancak romanın son bölümüne de başlık olan "orta kat" metaforu -ki aynı zamanda Safiye Erol'un şahsi macerasını ve "eve dönüş"ünü özetler- bence bu tezi anlamak bakımından önemlidir:

"Hayat denen yapının, biz sanatkarlar, orta katından ayrıldık, yedi kat göklere çıktık. Fakat cennetin bayılıcı nur kaynaşmasında erimedik. Yedi kat yerin dibine geçtik, kanlı çekiler baskısından çürümedik. Katıksız öz mayamız varmış. Geri döndük, temelli yurdumuza, orta kata yerleşmeye geliyoruz. Bizden, uzak diyar-

lar kokusu alan orta katlılar yadırgar gibi duruyorlar. ‘Bu gezginler katımızdan ne anlar?’ yollu şüpheye düşüyorlar. Halbuki orta katı en iyi anlayanlar, oradan hiç ayrılmamış olanlar değil altında üstünde ne bulduğunu gönülleriyle deneyip yaşamış olanlardır”.

Şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Târihî konularda yazan romancının çok azının başatabildiğini başarmış Safiye Erol; hem serhatlardaki hayata dâir anlattıkları, hem de kahramanları müthiş bir sahilik duygusu uyandırıyor insanda. Kahramanların hiçbiri kartondan değil, hepsi kanlı canlı, duyan, düşünen, üzülen, seven, kıskanan, korkan... kahramanlar. Psikolojik roman derinliği taşıyan bir tarihî romanla karşı karşıyayız. Cigerdelen’i okuyan herkesin dikkatini çekmiş olmalıdır: Cangüzel’le oğlu Sinan arasındaki anne-oğul ilişkisini anlatırken, Safiye Erol, sanki insan ruhunun lâbirentlerinde geziniyor. Bir annenin oğluna ne kadar büyük bir ihtiras, ne kadar büyük bir duygusallıkla bağlanabileceğini, Cangüzel-Sinan ilişkisinde açıkca görüyoruz. Ben anlatılmak isteneni çok iyi anladım; çünkü rahmetli annemin bana sevgisi, Cangüzel’in Sinan’a duyduğu inhisarcı sevgiye benzerdi. Dünyanın bir ucunda bile olsam, annemin aşırı sevgisiyle üzerimde kurduğu ağır baskıyı hissedeyim, bunalırdım, hatta itiraf ederim, daha uzaklara kaçıp kurtulmak isterdim. Bu, insanı ezen, bezdiren, hürriyetini kısıtlayan sevgiye karşı Sinan’ın gösterdiği tepki de romanda çok başarılı bir biçimde anlatılmıştır. Hâfız Nuri’nin Adviye Molla’ya söylediği şu söze dikkatinizi çekmek isterim: “Belî zâhir, molla kadın! Aşırı sevmek Hak Çalap’a şirk koşturur!”

Romanda, Sinan Bey’in tepkisi, hatta zaman zaman zulme varan kayıtsızlığı, annesine karşı sevgi noksanlığından değil, onun ruhunu âdeta zincire vuran aşırı sevgisinden kurtulup hürriyete kavuşma arzusunun farklı bir ifade biçimi olarak anlatılıyor. Sinan Bey’le Hâfız Nuri’nin kızı Zühre arasındaki aşk ilişkisi de, aynı ilişkinin bir başka düzlemde tekrarı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sinan Bey, çok sevdiği halde, aynı şekilde eşi Zühre’den de kaçıyor. Bu noktadan itibaren, Safiye Erol’un aşk duygusunu, Zühre’nin şahsında mistik aşka doğru genişlettiğini görüyoruz. Sinan Bey, Türk romanında benzerine rastlamadığımız bir tip. Biliyorsunuz, romanın *Yedi Peçeli* başlıklı bölümünde anlatılıyor.

Yedi Peçeli bir masal; padişahın kızı yüzünde yedi peçesi bulunan şehzâdeyle evlenmiş. Şehzâdenin şartı bu peçelerin açılmamasıymış. Fakat merak bu ya, kız, şehzâde uyurken peçeleri bir bir açmış; her peçenin ardından bir başka yüz çıkmış. Yedinci peçeyi sıyrınca şehzâde alev alev yanmaya başlamış. Sinan Bey de öyle, her peçesinin ardında bir başka yüz taşıyan, anlaşılması zor bir insan. Birinin altından korkaklığı, birinin ardından kıskançlığı, birinin ardından mala mülke

düşkünlüğü vb. çıkıyor. Tabii, asıl önemli olan yedinci peçenin ardından ne çıkacak? Çıka çıka, Sinan Bey'in aslında annesine veremediği sevgiyi Cangüzel'den de esirgemesi ve bunun, içini yıllar yılı bir kurt gibi nasıl kemirip tükettiği gerçeği çıkıyor.

Zühre de aynı ölçüde ilgi çekici bir roman karakteri. Onun Sinan Bey'e duyduğu aşk, gerçekte aşkın kendisine, "sultan-ı aşk"a duyduğu aşktan başka bir şey değildir. Onca ihmale, horlanmaya, aşağılanmaya derviş sabrıyla boyun eğişi, aşk derdiyle hoş olmasının bir sonucu. Ve o da tuhaf bir şekilde, Sinan Bey'den olan oğlu Nuri'ye aynı aşırı sevgiyle bağlı. Zühre, Sinan Bey'in zulme dönüşen bigâneliğini ve hakaretlerini Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk*'ında Aşk'ın Hüsn'e kavuşabilmek için ateş denizinden geçmesi, dipsiz kuyulara düşmesi, cinlerle dövüşmesi gibi, bir çeşit imtihan olarak görüyor ve bu imtihanla birlikte bir iç gelişmesi yaşayarak ilâhi aşka ulaşıyor. Sonunda onu, bölgedeki Hristiyanların bile azize gibi hürmet ettikleri bir kadın ermiş, Kuşlu Nine olarak görüyoruz.

Hâsılı, Safiye Erol, serhatlerdeki hayat tarzını ve Osmanlı duygu ve zihniyet dünyasını şaşırtıcı bir başarıyla yansıtıyor. Elbette *Ciğerdelen*'in kusursuz bir roman olduğunu söyleyemem. Keşke, Safiye Hanım, sadece Sarı Sipahiler'in romanını yazsaydı, keşke bütün bölümler, *Sarı Sipahiler*, *Sevenlerin Sırrı* ve *Yedi Peçeli* seviyesinde olsaydı edebiyatımız o zaman en büyük romanlarından birini kazanmış olurdu.

Büyük yazarı doğumunun yüzüncü yılında saygı ve rahmetle anıyor, hepinize sonsuz saygılarımı sunuyorum efendim.

Safiye Erol'un Üslûbu

Kâzım YETİŞ

Üslûp, çok değişik şekillerde târif edilmiştir. Duygu ve düşüncelerin ifade ediliş, anlatılış tarzı şeklindeki bir tarif belki en toplayıcı ve anlaşılana. Üslûptan söz edenlerin, onu bir inceleme konusu yapanların hemen büyük bir kısmı üslûpla düşünce-duygu arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu söylerler ve özellikle eski retorikçiler yazmadan önce düşünmeyi öğrenmenin gerekliliği üzerinde dururlar. Nitekim bütün eski retorik kitaplarında bir “logique” bölümü vardır.

Batıdaki teknik gelişmenin arkasında ilmin, felsefenin yani düşüncenin yattığını söylemeyi bile fazla buluyoruz. Yine batıdaki ilim ve felsefe alanındaki gelişmelerin edebiyat ve edebî incelemelere de büyük bir ivme kazandırdığını malûmu ilâm kabilinden belirtelim. Tanzimat'tan sonraki aydınlarımız ve edebiyatçılarımız batı düşüncesini tanıdıkça edebiyatımıza yeni bir şekil ve ruh kazandırmanın gayreti içinde olmuşlardır. Hattâ üslûp bir inceleme konusu olarak ancak 1879 - 1882'li yıllardan sonra edebiyat hayatımıza girer. Buna bağlı olarak da his ve düşüncenin terbiyesi-eğitimi yoluna gidilir. Ayrı bir inceleme konusu olacak bu değerlendirmeleri, Safiye Erol'un düşünce ve duygu dünyası ile üslûbu arasında kurmaya çalışacağımız bağ dolayısıyla yapıyoruz. Bu konudaki hareket noktamız, onun **Ken'an Rifâi ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık** isimli kitapta yer alan yazısı olacaktır. Bu yazı, yazarın üstadı Ken'an Rifâi'yi incelemesidir. O, üstadının “mistik adam”, “hakim adam”, “mürşid-i âgâh” hususiyetlerini, daha doğrusu cephelerini ele alır. Mistik adamı anlatırken onun, şark ve garp felsefesini ne kadar derinden bildiği ve bunu Türkçe ifade etme gücüne sahip olduğu, sonra bu bilgisini Ken'an Rifâi'nin düşüncelerinden çok bazı davranışları ve onların tezahürü olan sözleriyle yorumlayabildiği görülmektedir. Hakim adamda da aynı usul tâkip edilir. Mürşid-i âgâhda ise bizatihi din motifi, buna bağlı olarak İslâm dini ele alınır. İslâmiyetin getirdiği yenilik şöyle belirtilir “İslâmiyet kendinden evvelki ve sonraki tefekkür tarzlarının hiçbirinde görülemeyen, kendine has yepyeni etik elemanlar getirmiştir ki bunlardan birkaçı, meselâ dâimî teyakkuz, dâimî mes'uliyet, hak tevazünü ve bunların neticesi olarak en dinamik bir hayattır”. (1983, İstanbul. s. 246) Bu, yazarın düşünce yapısının sağlamlığını ve devrini ne kadar duyarlı ve sağlam bir şekilde idrak edip yorumladığını ifade etmesi bakımından önemlidir. Müellif daha sonra düşüncelerini Ken'an Rifâi'nin şahsında müşahhaslaştırır. Altmış sayfalık bu bölüm, Safiye Erol'a İslâm düşünce tarihinde müstesna bir yer kazandıracak niteliktedir. Esâsen burada bu yazıyı söz konusu edişimizin sebebi de budur. Görülüyor ki Safiye Erol, romancı olmanın ötesinde bir düşünürdür; sağlam ve derin bir düşünce yapısına sahiptir. Nitekim diğer eserlerinde bu durum çeşitli şekillerde tezahür edecektir. Safiye Erol, düşünen, düşünmesini bilen, duy-

guları ile düşüncesini izdivaç ettirebilen; üslûp ilmindeki ifadesiyle yazmadan evvel düşünmeyi öğrenmiş bir sanatkârdır.

Bir yazarın üslûbu üzerinde yapılacak bir araştırma mutlaka birtakım alt bilgilere dayanmalıdır. Bunlar en genel çerçevesiyle, yazarın eserlerini kaleme aldığı dönem ve öncesinde dilin ifade imkânlarının ve üslûp özelliklerinin incelenmiş olmasıdır. Maalesef böyle çalışmalardan mahrum olduğumuz gibi, Türkçede edebî eserler ve şahsiyetler üzerinde yapılmış üslûp araştırmaları hemen hiç hükmündedir. Bu bakımdan bizim burada söyleyeceklerimiz çok genel tespit ve değerlendirmelerden öte gitmeyecektir.

Safiye Erol'un eserlerini kronolojik bir sırada düşünerek üslûbu konusunda bazı noktaları belirleyebiliriz.

İlk eseri olan **Kadıköyü'nün Romanı**'nda Safiye Erol, duyuları ön plâna çıkarır. Eserde derin ruh tahlilleri ve mekân tasvirleri yoktur. Bunun için kısa ve yalın cümlelerle olaylar verilir. Fakat duru, akıcı ve saf bir anlatım vardır. Daha sonraki eserlerinde göreceğimiz coşku yoktur. Belki de roman için bu daha sağlıklıdır. "... ılık bir rüzgâr geniş nefeslerle soluyordu" (2001 İstanbul, s. 12), "Nimet Teyze'nin bahçesinde bahar birden bire infilâk etmişti" (s.13) gibi sanatkârane söyleyişler fazla değildir. "Evden belki öfke ile, sıkıntı ile çıkmışımdır. Yürüdükçe fikirlerimin düğümü gevşer, çözülür ve nihayet düşüncem de yürüyüşüm gibi âhenkli, intizamlı bir akış bulur. Bir de bakarım, Küçük Çamlıca yoluna gelmişim. İki tarafın çitlerinde yaban gülleri açmıştır. Korulardan bülbül sesi gelir. Kuzular meler. Kendimi yoklarım, oh... Ne hafiflik, ne ferahlık! İki saat yürüyüşle ciğerlerim yıkanmış, zihnim yıkanmış, gönlüm yıkanmış bulunur" (s.10) şeklindeki romanın kahramanı Bedriye'nin sözlerinde görülen içle dışın, duygu ile tabiatın birleştirildiği bir üslûp esere hâkimdir. Bu, yazarın insanı, olayları ve tabiatı algılayışının dildeki ifadesidir. Yer yer iktibas edilen şiirlerin, güftelerin üslûba etkisinin olmaması eserin hayrına olmuştur.

Ülker Fırınası'nın üslûbu, **Kadıköyü'nün Romanı**'ndan farklı değil. Bu eserde de duygular ön planda. Nitekim, Sermet, Nuran'a bakar: "Tarif edilmez derecede aç, hırslı, dokunduğu şeyi alazlayan bir bakışla genç kızı sardı. Suyu yudum yudum içerken âdeta 'İşte seni içiyorum, işte seni bitirdim' der gibi bir hâli vardı" (2001, İstanbul, s.21) cümlelerinde bu açıkça görülür. Kadıköyü'nün Romanı'ndaki mûsıkî burada daha da belirginleşir. Fakat henüz klâsik mûsıkînin ruhlar üzerindeki etkisi, batı müziği eğitimi alan Nuran'da, belirgin ve derin değildir. Daha doğrusu Nuran, sanat tarafı olmasına rağmen, "Alaturka sazda sarîh bir aramak ve yalvarmak var" (s. 23) diyecek, onun derinliğine inemeyecektir. Bu, esâsen yaza-

rın üslûbunun da bir göstergesidir. Sâdece Süreyya Bey, “Aramak... güzel!.. Fakat neyi? Belki Allah'ı” (s. 23) diyecektir. Böylece yazar yavaş yavaş öteyi yoklamaya başlamıştır. Bununla beraber bu eserdeki:

“Kanadım kırıldı kaldım çöllerde

Nuran'ın gözleri kararıyordu. Bir insan ruhunda ızdırabın inebileceği en son derinlik ne varsa yıldırım oraya inmişti. Kendini Lâyemut zannederek cennet seferine çıkan ve nihayet kanatları kırılarak çöle düşüp sürünen kuş, Nuran'dı” (s. 108) cümleleri yukarda söylediğimizi doğrular. Safiye Erol, büyük bir aşk tutkunudur. Bu aşk, henüz iki cins arasındaki alışveriştir. Ruhların kaynaşmasından çok, cisimlerin iştihakı söz konusudur. Yani tabiat ve insan duyularla idrak edilir, üslûp da ona göre şekillenir. Hemen ifade edelim ki bu geçicidir. Nitekim Nuran'ın Bektaşî olan babası Fethi Bey, kızının önünde yeni bir dünya açmaya çalışacaktır. Bu dünya elbette kelimelerle ifade edilir. “Günden güne Nuran, babasının Bektaşî diline alıştı. Türkçe içinde daha mahrem bir Türkçeye benzeyen bu dili genç kız o kadar çabuk kavradı ki, kısa zaman sonra kendisi de aynı üslûpla konuşmaya başladı. Aşk, dem, lokma, hurç, haydariye, çırağı uyandırmak, ocağı dinlendirmek, mihman olmak, göçmek daha pek çok sözler.” (s. 133) Ne yazık ki yazar, üslûba iltifat etmez. Ama bu eserle ve Ali Fethi Bey'le duyuların yerini parça parça da olsa duygular almaya başlar. Ama eserin bütününe “İstanbul yeni bir bahara kavuşuyor, güneş her gün daha parlak. Fulya, menekşe, sümbül açtı. Fakat asıl taze bahar Nuran'ın yanında. O kadar hırslı, o kadar aşık ki. Sermet de öyle. Bu çiftin birbirine olan doymaz iştihakı görülmemiş bir şey”.(s.152) cümlelerinde görülen üslûp hâkimdir.

Safiye Erol'un üslûbu asıl **Ciğerdelen**'de kendini bulur. Esasen bir yazarın üslûbu değil, üslûpları vardır. **Kadıköyü'nün Romanı** ile **Ülker Fırtınası** aynı kategoride değerlendirilebilir. Fakat **Ciğerdelen** onlardan oldukça farklıdır.

Ciğerden'de kuvvetli bir tarih duygusu ve şuuru vardır. Üslûp da buna göre şekillenir. Romanın kahramanı Turhan, dedesi Hersekli Ahmet Paşa'ya alemdarlık yaptığı Fatih'i, başveziri olduğu II. Beyazıt'ı ve Yavuz'u sorar. Yavuz Sultan Selim için söylenen söz “zelzele” (2001, İstanbul, s.11) dir. Bu tek kelime, Yavuz'u anlatacak en güzel karşılıktır. Yazar, bu eserinde büyük bir coşku içindedir. Bu coşku üslûbu coşturur, hattâ zaman zaman üslûp mensur şiir, masal, destan şeklinde tezâhür eder. İşte birkaç cümle:

“Bu defterimi baştan okudum. “Canzi ve ben” diye tutturmuşum. Ardı arkası gelmiyor. Yerlere göklere sığdıramadığım, bir türlü baş edip koyup kaldıramadığım hep bu biricik aşkım değil mi?

Ey Yaradan! benim topraktan gelme cismime, üflenene bu kandil gibi her an sönmeye namzet zihnime bu sonsuz açılışı, ebediyete doğru çağlayışı, bu dinmek bilmeyen yanıp yakılışı niçin verdin Tanrım?” (s. 44)

“Bu gece taş başması destanıyla haşır neşir oldum. Aşkın dahi derin bir tasvirine hiçbir yerde rastlamadım diyebilirim. Bir defa: Kerem’le Aslı aynı sihirli elmanın tesiriyle dünyaya geliyorlar, yani işin başlangıcında bir sır, bir tabiat üstünlüğü var. Mâcerâ malûm: Hasret ayrılık, ayrılık, ayrılık...” (s.47)

“Çiğerdelen’im, sen benim en yüksek uçuşumun, en atılğan hamlemin, en yakıcı aşkımın timsalisin. Sana kavuşmak için ne uzak ülkelerden kopup, ne çetin yollardan, kan yutturan iklimlerden geçtim de geldim. Cemşid’in, Keyhüsrev’in, Iskender’in, Roma kayserlerinin mirasını zor pazu ile kılıcımâ râm ederek sınırimi açâ açâ vardım. Kâh kavuştum, kâh seni kaybettim”. (s. 225)

Safiye Erol, **Ciğerdelen**’le asıl şahsiyetini ortaya koyar dersek umarım yanlış olmaz. Tabiatıyla bunu fikrî plânda olduğu kadar ve daha çok konumuz olan üslûbu için söylüyorum. Bir roman için bu üslûbun zaaf olduğu ileri sürülebilir. Yalnız **Ciğerdelen** bir ağıttır. Aşka, geçmişe, kaybedilenlere, geçmişte yaşananlara bir ağıt. Öyle bir ağıt ki sadece yas tutmuyor; düşünüyor ve düşündürüyor. İnsan, maddesi ve mânâsıyla, cismi ve ruhuyla, geçmişi ve hâliyle, ferdi ve milletiyle bu eserde yaşıyor. Üstelik yeni ve hâlihazır da bunun içinden çıkıyor. Bu bakımdan bu üslûbu yadırgamıyoruz.

Cölde Biten Rahmet Ağacı’nda bu mensur şiir üslûbu devam eder. Bu da konudan kaynaklanmalı. Safiye Erol’daki tükenmez sevgi pınarı çağlayan olarak bu eserde Hz. Muhammed’e akar. Fakat yer yer polemiğe kaçması üslûba bir zaaf getirir. Zannederim bu da heyecan ve coşkusundan kaynaklanır.

Dineyri Papazı’ndan alacağımız bir örnekle Safiye Erol’un eserlerindeki gezinmeyi tamamlamak istiyoruz:

“Hakikatte her yüksek eser bir olgun ve güzel insan çehresidir. Kim olgunluk, güzellik mayası taşıyarak onların mânâ dışı sahasına girerse bağlanır kalır. Milletin iktidar merkezleri demek olan o seyrek çehrelerin çok çeşitli tecellileri var. Onları biz bir câmide gördüğümüz gibi bir kışlada, mektepte, sağlam ve temiz temelli her müessesede görebiliriz. Bâzen bir kitap kılığına girer nesilden nesile miras kalırlar, bâzen bir beste olur devirden devire dudaklarda gezer; yahut sadece bir cemiyet töresi altında pırl pırl gülümserler. Şaman deriz, hakan deriz. Padişah deriz, imam deriz. Kumandan, filozof, devlet adamı... Hâsılı ona taş devrinden atom devrine kadar zaman üslûbuna göre adlar takar, etrafına halka olur, kendi varlık kanunumuzu onun kumandasında okuruz. Bilsek de merkez cazibesinde gideriz,

bilmesek de. Merkez kendini her vakit âşikâre etmez. Ama her vakit mevcuttur. Çünkü o, milletimizin potansiyel ibresidir.” (2001, İstanbul, s.327-328)

Coşkun ve taşkın ruh sanki durulmuştur. İlk eserini yayımladığı zaman bu ter-kibe veya anlayışa ulaşmış mıydı bilemiyorum. Belki de kendisinin de ifade ettiği gibi zaman içerisinde gelişen ve oluşan ruhi yapısı üslûbuna da yansdı.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Safiye Erol, ruhundaki derin hassasiyeti yazılarında, eserlerinde kuvvetli bir şekilde aksettiren bir yazardır. Üslûb-ı beyân aynıyla insan sözü böylece bir daha tecelli etmiş oluyor. O, büyük bir heyecan ve coşku içindedir. Tabiata, insanlara, sevgiye, târihe, millî ve manevî değerlere hep bu coşku ile bakar. Tabiatıyla gördüklerini, duyup düşündüklerini aynı şekilde yazıya döker. Bu da onun üslûbuna ayrı bir renk ve çeşni katar.

Safiye Erol Üniversite Yıllarında

Safiye Erol'un Makaleleri

Prof. Dr. Sema UĞURCAN

Safiye Erol 1938-1955 yılları arasında dört roman yazar, iki roman tercüme eder. 1950 ve 1962 yıllarında din, felsefe ve edebiyat birleşmesi iki etüd yayınlar.¹ Bu neşriyatın dışında 1927 den itibaren *Milli Mecmua*, *Her Ay*, *Yeni İstanbul*, *Türk Yurdu*, *Son Havadis* gibi dergi ve gazetelerde çeşitli konuda makaleler kaleme alır. Özellikle 1957 den sonra Safiye Erol'un köşe yazılarında yoğunlaştığı görülür. Kubbealtı Neşriyatı onları bugünlerde *Makaleler* adıyla neşrediyor.² Yazımızda kısaca bu makaleleri değerlendireceğiz. Safiye Erol'un küçük hikâyeleri, ayrıca makale ve hikâye tercümeleri de periyodiklerde kalmıştır. Kısa zamanda onların da yayınlanmasını temenni ederiz.

Safiye Erol'un bu yazılarını tür olarak hangi alana sokabiliriz? Kendisi onlar hakkında yazı, makale, fıkra ve sohbet kelimelerini kullanmıştır. Kanaatimce onların çoğuna “deneme” adını vermek mümkündür. Yazılara geçmeden önce bu tür hakkında bilgi vermek istiyoruz. Denemenin temel özelliği; kısalık, belirli bir kültür-sanat seviyesine ulaşma, estetik açıdan okuyucuyu tatmin etme, bilgilerini, tecrübelerini yahut çağrışımlarla çalışan düşüncelerini aktarma gayreti, sübjektiflik, konuyu değişik yönlerden keyfi şekilde ele alma... olarak sayılabilir. Türün dünya edebiyatındaki ilk temsilcisi Montaigne, denemelerini “kaotik” ve “tesadüfi” olarak nitelendirir. Denemenin ciddi ilmi makalede görülen bütünlük ve birlik düşüncesinden ayrıldığı, onda parçanın parçalığın hâkim olduğu görülmektedir. Denemede çeşitli disiplinler birleşmiştir: Din, sanat, siyaset, ekonomi, tabiat... gibi konulara âit bilgiler sıkı şekilde, ancak çok sistematik olmadan kullanılır.

Safiye Erol'un bu kitaptaki yazılarının büyük bir kısmı deneme türüne girecek özellikler taşımaktadır. Bu metinlerin vokabülerine baktığımızda, denemenin biçimine has formül kelimelerle karşılaşırız: “Tedâi”, “tedâi zinciri” ifadesi bir çok yazısında yer alır.³ “Periyodik yazar”, “konu kılığı çekmek”, “karma motif”, “konu koalisyonu”, “onları yüz, yüzleri, bin yapmak”, “Kış Türlü-

1- Romanları: *Kadıköyü'nün Romanı* (tefrika 1935, kitap 1938), *Ülker Fırtınası* (tefrika 1938, kitap 1944), *Çiğerdelen* (1946), *Dineyri Papazı* (tefrika 1955). Tercüme romanları: *Portugaliye İmparatoriçesi* (1941, Sema Lagerlöf'den), *Su Kızı* (1945, La Mattee-Foque'den) Dinî-felsefî etütleri: *Kenan Rifâi ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*, 1951), *Çölde Biten Rahmet Ağacı* (tefrika 1962)

2- Hazırlayan: Halil Açıkgöz, 580s.

3- Bkz. “Sünbüllerin Dili”, “Yediveren”, “Aşk Arifesi”, “Goethe'nin Romanları”, “Yüce Tepeler”. yazıları.

sü" (başlık) denemelerinde biçimle ilgili diğer anahtar kelimelerdir. "Kedinâ-me"den aldığımız şu sözler yazma tarzını özetlemektedir: *Nükte tarafından serpiştireceğim, rûmuz aynasından dokunduracağım, ifhamla açıklayıp iphamla pençeleyeceğim.*⁴ Bu ifadedeki fiillerin, kedi davranışına uygunluğu, onun bir dil virtiözü olduğunu gösterir.

Bâzan Safiye Erol bizi yazısının mutfağına götürür. "Şunu yazacaktım, bunu yazdım" tarzında ifade ile yazma sürecini gösterir. Başından geçen bir olayı hikâyeleştirmede, onu çarpıcı bir şekilde okuyucuyla paylaşmakta son derece başarılıdır. Bâzan kendi kendine, bâzan okuyucusuyla kısa, kesik, akıcı bir dille konuşur. Bâzan konuşma tonu hitâbet tonuna yönelir ve heyecan üslûba hâkim olur. Taklidi üslûpla konuşmasına sık rastlarız. O zaman eşsiz fıkra-sohbet yazarımız Ahmet Rasim gibi yazarımızda da kulak duyusunun kuvvetle işlediğini farkederiz. Ancak bütün duyuları içinde en kuvvetlisi göz ve onun arkasından vargüçüyle çalışan bilinçtir: *Esaslı ve âhenkli bir portre çizmeye davranan sanatçı, sadece yapıyı değil, onu taşıyan ve hattâ çevreleyen tabiatı arka plana, arka plânın da arkasını gözle, fikirle, ruhla, görüleni ve hatta görülmeyeni vereceği terkibe koymalıdır. Böyle bir görüşle harekete geçilirse...*⁵

Denemenin özelliklerinden biri de çok iddialı olmaksızın gerçekte hesaplaşmanın imkânlarını arttırmaktır. Sanıyorum Safiye Erol bunu çeşitli perspektiflerden ele aldığı meseleye bakarak gerçekleştirir. Bakış tarzlarının çoğu duygu işaret eder: "Hasret pertavsızından bakmak", "ibret gözü ile bakmak", "çevreye mesleğin ardından bakmak."

Denemede iki alanı, muhteva ve biçim alanlarını beraber değerlendirmek gerekir. Burada Safiye Erol'un yazılarını önce konu, sonra biçim açısından ele alacağız.

1. YAZILARDAKİ KONULAR

Safiye Erol'un yazılarını tematik olarak 1. İnsan portreleri 2. Şehir yazıları 3. Tabiat yazıları olarak üçe ayırabiliriz.

1. İnsan portreleri Safiye Erol'da zengin bir görünüş arzeder:

1. a) Dîni büyükler

Safiye Erol'un, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Sezai Gülşenî, İsmail Hakkı Bursevî, Mevlânâ, Kaygusuz Abdal, İmam Haneî hakkında, derin tetkike ve

4- s. 335.

5- "Semt-i Dildar", s. 279.

ruhî sezgilere dayanarak yazılmış yazılar vardır. Onlara denemeden çok ciddi makale demek daha doğru olacaktır. Ancak bu ciddi makaleler okuyanda estetik heyecan da uyandırmaktadır. Yazar bu ulu kişilerin hayatlarından anekdotlar sunar. Eserlerini bugünün ışığında değerlendirir. Gündelik dünyamızı düzenleyen mesajlarına yer verir. Üzerinde en fazla durduğu şahıs Mevlâna'dır. Mevlevî tarikatının âdâbı, merasimleri, rüya-sembollerin işaret ettiği anlam, maddi iktidarla ilişkisi makalelerine konu olur. İsmail Hakkı Bursevî üzerinde dururken, hayatlarının bir kısmının Şam'da geçmesi ve iman üzerindeki düşünceleri bakımından İmam Gazalî ile benzerlik kurar.

1. b) Sanatkârlar ve Filozoflar:

Bunların başında edebiyatçılar zümresi gelir. Bâzan bütün yazıyı onlara hasrederek, bâzan "tedâiler"den hareket ederek, eserlerinden iktibas yaparak onlara yer verir. Batıdan Sokrates, Homeros, Goethe, Victor Hugo, Anatole France, Schopenhauer, Emile Zola, Pierre Loti, doğudan Tagore, İkbâl, Fuzulî üzerinde yahut *Şehnâme*, *Ilyada*, *Odisse* ve *Dede Korkut* kitapları üzerinde durur. Destan yahut romantizmin nitelikleri gibi tür veya ekollere dâir bilgiler verir. Zikrettiği bestecilerin başında Dede Efendi gelir. Onun "Ey Sanem" bestesini sanat bakımından Sultanahmet ve Ayasofya'ya eş değerde bulur, müziğin bu âbideleri çağrıştırdığı hükmüne varır. Sanatkârın dışında sanatın bizzat kendisinden bahseden yazılarda, en çok mimariden söz eder. Mimarlara bânilerden daha çok değer verir. Bu yazılarda ruh hallerini, insan vaziyetlerini, felsefî durumu açıklayan birçok beste sözü mevcuttur. Rüya'yı açıklamak için Freud, Joung gibi psikologların, din felsefesini açıklamak için William James gibi filozofların görüşlerinden pasajlar aktarır ve tahlil eder.

1. c) Devlet Adamları

Safiye Erol'un en sevdiği devlet adamı "sultanım" dediği Fatih'tir. Bir diğeri semtinde çocukken ve ileri yaşlarda oturduğu III. Selim'dir. III. Selim üzerinde birkaç makaleyle durması dikkat çekicidir. Bu çocukluk ve ileriki yaşlarda onun adının verildiği semtte oturması yüzünden midir? Yoksa bu padişahın, en sık bahsettiği büyük mütefekkirin "tarık"ından olduğu için midir? III. Selim'in yenileşme hareketini anlatıp başarısızlığının sebeplerini belirtirken, yazarın siyaset ilminden de nasibini aldığını anlarız. Erol'a göre, aktif insan ya devlet adamı, ya büyük soyut sistemleri icraâta koyan kişi olarak gerektiğinde sert ve katı olabilmelidir. III. Selim ise yumuşak huyludur. Hayatının en aktif olması gereken döneminde "fânîlik, geçicilik" hislerine kapılmıştır. Bu da sonunu getirmiştir. Gandî, Cinnah... Safiye Erol'un ilgisini çeken di-

yarın iki ayrı lideridir. Safiye Erol, hayalinde onları birbirleriyle konuşturur ve İngilizler çekildikten sonra Hint yarımadasında iki ayrı devlet kurmalarının sebepleri üzerinde tartışılır.

Sâmiha Ayverdi Safiye Erol hakkında *bu uyanık ve tahlilci kafa... ele aldığı bir meseleyi didikleyip teşrih masasına yatırdıktan sonra öyle bir terkibe götürürdü ki artık önünüzde parçalanmış meselelerin yerine toparlanmış bir bütün görürdünüz* hükmünü vermişti.⁶ Safiye Erol'un yukarıda özelliklerini anlattığımız yazıları bu tarife sıkı sıkıya uyar. Onlarda üç semavî dinin kitabı, Homeros'la Firdevsî, Erzurumlu İsmail Hakkı Efendi ile İngiliz ruh doktoru, Şirazlı Sadi ile Goethe, Sezâî-i Gülşenî ile Hint yogacıları ve Freud, Schopenhauer ile İsmail Hakkı Bursevî, İkbal ile Anatole France beraber konuşur. Aynı mantıkla aynı doğruları söyler. Yazılarına aldığı şiir metinlerinin halk-tekke kültürüne âit olması, yazarın harsî tarafını gösterir. Öte taraftan onları Doğu ve Batı'nın yüksek kültürüyle kaynaştırması, birini diğerini açıklamak üzere kullanması terkipçi tarafını ispat eder.

1. d) Yazar ve yakın çevresi

Deneme'nin ciddi makaleden farklı olarak sübjektif tarafı vardır. Hayatın binbir intibâna yer vermesi, yaşayan, yorumlayan ve yazan insanın kendi varlığını dâimâ hissettirmesi bu sübjektif tarafıdır. Edirne doğumlu, çocukluk ve gençlik yıllarını Almanya'da geçiren, bir devletin yıkılışı ve yenisinin doğuşunu gören, önce Maçka, sonra Üsküdar'da oturan Safiye Erol. Kanaat tacını takınmış Safiye Erol. Artist cephe, kültürlü, sportmen, modern, prensip sahibi, titiz, organizatör... kadın. Üsküdar'ı Kalkındırma Derneği ve Türkiye Kadınlar Dayanışma Birliği mensubu kadın. Bir yığın projesini hayata geçirmek isteyen, doğduğu şehirde bir üniversite kurulması çaresini araştıran insan.. Denemelerde bu "insan"la beraber onun ailesi, akrabaları, dostları, komşuları, hemşehrileri... birkaç karakteristik çizgisiyle görülür. Ramazan, bayram, nevruz, millî bayram hazırlıkları, eğlenceleri, külfetleri etrafında yine hem yazar, hem bu insanlar vardır. Onlar kâh kendilerine has nitelikleriyle, kâh ahlâkî-meslekî "mensubiyet"in temsilcisi olarak o geniş freskte yerlerini alır. Uzaya giden astronotlar, dünyayı meşgul eden aktristler de yazarın çizdiği portreleri ile görünürler. Ülkemizin politikacıları da doğrudan veya rûmuzlu olarak değerlendirilirler.

6- "Münevver Kime Derler?", *Bağ Bozumu*, İstanbul 1987, Hülbe Yayınları, s. 94-99.

2. ŞEHİR

Safiye Erol bir şehir insanıdır. İçinde yaşadığı mekâna karşı sonsuz bir dikkati vardır. İstanbul, Edirne, Bursa, Iznik... eserlerine yansıttığı şehirlerdir. Çok küçük bir yaşta eğitim için gurbete düşen bu “seyyah” gezmek ve gördüklerini anlatmak alışkanlığını ömür boyu sürdürür. Bu bakımdan Ahmet Rasim, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Tanpınar gibi yazarlarımıza benzer. Bulunduğu topografik noktadan hareketle çeşitli şehir yazıları yazar. Yazılarda âdetâ onun ayak seslerini duyarız. Seyirlerinde kendi ifadesiyle “contemplation”unun⁷ heyecanını farkederek.

Şehir denemelerinde en çok mimariye karşı dikkati hissedilir. Mimarının içine “âbide” girer: Câmî, külliye, sebîl, kışla. Bir nevi projeksiyonlar onlar ve kendi arasında hissi münasebet kurar. Edirne’deki Selimiye camiini “anne”si, Bayezid camiini “babası” kabul eder, bir sebîlin önünden su içerken kendisini 17. yüzyılın kadını tahayyül eder. Selimiye Kışlası’na bakarken *bir bina değil, bir dünya görür*.⁸ Ardından bütün çağdaşlaşma tarihimizi hatırlar. Küçük hacimli şaheserleri değerlendirmekte üstüne yoktur. Iznik’te “vurulduğu” Küçük Ayasofya için şunları söyler: *Bizans sanatını da aşan, artık din ve milliyet bilmeyen bir insanlık asaleti mayalanmıştı... Kuvvet, salâbet, teşkilât ve teşkilâtta isabet diye tarif edebileceğimiz Roma devlet prensibi bir ince öz haline geldi mi, şarkın aşkı ve mistisizmi ilik gibi buna katılmış, birbirine sarılıp dolanıp can cana kaynaşmışlar, Küçük Ayasofya meydana çıkmış*.⁹

Sadece iman, estetik ve tarih aksettiren âbideler değil ev ve sokaklar da yazarın rû’yetine dahil olur. Harî halk inancıyla, evlerin içinde gizli ruh olduğuna inanır. Eski evlerin eski sahiplerinin cinsiyetini, eşyaya varlıklarını geçirme gücünü hayal eder. Tahayyüle kalmaz, onların gerçek kimliklerini araştırarak, “olan”la “kurduğu” arasındaki benzerlik veya farklılığı dile getirir. Eski evlerin iftar-sahur âlemlerini kafasında canlandırır. Arnavut kaldırımı, asfalt, eskide kalmış, yeniden nasibini almış sokak, yol, onlara karışan satıcı sesleri... ilgi alanına girer. Klasik bir şehir ne kadar modern olur, eski çeşnisinden hangi sınıra kadar tâviz vermelidir? şeklindeki sorulara cevap arar.

7- “İş ve Hayal”, s. 293.

8- “Kışlaya Bakarken”, s. 279.

9- “Müze Şehir Iznik II.

3. TABİAT

Safiye Erol bu yazılarında tâbiat aşığı olarak görülür.

3. a) İklim ve mevsimler

“Havamız”, “Kış”, “Rüzgârla Beraber”, “Damla Damla Nisan”, “İstanbul’da Yağmur”... yazılarının başlık ve muhtevası bu konuyla ilgilidir. Eski takvimlerdeki iklim standartları ile zamanın gökyüzü olaylarını mukâyese eder. İklim ve mevsimler konusundaki vokabülerinin zenginliği şaşırtıcıdır. Uzaktan seyrettiği, içinde yüzdüğü deniz çeşitli durumlarıyla eserine girer. Denizi kâh fırtınasıyla, sisiyle kâh *lenger kaymaklı süte veya süzme bala benzeyen*¹⁰ yumuşak haliyle tasvir eder.

3. b) Çiçekler

Yine başlıklar, yazarın en sevdiği alanlardan birinin çiçekler olduğunu ispat eder: “Papatya”, “Lâlecân”, “Yediveren”, “Sümbüllerin Dili”, “Kalıkantüs”... Çiçeklerin yetiştiği sahalarda bulunmaktan zevk alır. Aralarındaki duygu alış-verişinden, milletin ve diğer toplumların bakışına, zevk hayatımızda sanat eserlerimizde yerlerine kadar çok çeşitli çiçek motifini yazılarda bulmak mümkündür.

c) Hayvanlar:

Kediname ve Kedi Bey isimli iki yazı; Safiye Erol’un hayvanları kişileştiren, insan dünyasındaki mâcerasında, onların tarafını tuttuğunu gösteren bir yığın fantezisiyle doludur. Kuşlar ve kuzular da bu fanteziden paylarını alırlar. Defalarca kuşla, insandaki uçuş arzusu arasındaki ilişkiyi kurcular. Safiye Erol yazma tarzını da *seke seke konan kuşlar* benzetmesiyle açıklar.¹¹

Bu yazılarda eski gazete-dergilerde “mütenevvia” sütununa konulan cinsten daha bir yığın motife rastlarız: Sağlık, temizlik, çocuk yetiştirme, genci hayata hazırlama, dosta tavsiye. Safiye Erol burada gerektiğinde psikolog, gerektiğinde sağlık, beslenme, temizlik uzmanı olur. Üslubu da ders verir, tavsiye eder tona bürünür.

II. YAZILARDAKİ BİÇİM ÖZELLİKLERİ

Denemenin bir tarafı temadaki çeşitliliğe dayanırsa, bir tarafı da biçim özelliklerine dayanır. “Lâlecân” ile Aşk Arifesi - Aşk Gecesi - Aşkın Adağı ve Ödülü” üçlemesinde; Safiye Erol’un yorumlama sürecinin meydana getirdiği

10- “Denizciler Arasında”, s. 144.

11- “Semt-i Dildâr, s. 275.

şartlar altında konusuna nasıl yön verdiğini şöyle sıralayabiliriz:

“Lâlecân”¹² lâle bayramı sırasında Emirgân korusuna gidişle başlar. Yazar konuyu nasıl çeşnilendireceğine dair bir ipucu koyar: *Ben güzelliği fânîlik haberi içinde, fânîliği ölmez sansasyonlar bulmak zarureti içinde, ölmez sansasyonları ölümsüz rehberlerin izlerinde yaşayabildim ancak. Ölümsüz rehberlerin ilki Zâtî-i Keşânî’dir. Mısralarında “canevini lâtif lâle bahçesine” benzetmiştir. Ardından yazar botanik dersine geçer, lâlenin kar suyundan doğduğunu belirtir. Şekline âit bilgi verir. Tek soğan, dosdoğru hem dik, hem esnek, tek sap, kıvrır kıvrır çizgilere tenezül etmeyen düz hatlı tek çiçek.* Sonra bu şekil derunî bir anlamı bü-rünür: *Kendi yüce soyluluğuna sadık kalmanın, kahramanca savaşın, temiz hılıç kazancı zaferin, övünmeyen saadetin... menkibesini okur. Milletlerin kendilerini çiçekle timsallendirirken Türklerin hissesine lâle düşmesinin sebebini araştırır: Yoksa kendi ırkımızın gizli kuvvetlerini, aşikâr üstünlüklerini, aşırı mihnetlere dayanıklı, kan ağlatan raddelere kadar sabırlı, zafere güvenli olmak vasıflarını mı sezdik lâlede?* sözleriyle şekilden değerler manzumesine geçer. Türk zevk tarihinde lâleye verilen önemi anlatır. *Lâlenâme* başlıklı eserlerden bahseder, 240 çeşit lâle tarhının tespit edildiğini belirtir. Filolojik bilgi lâle bahsinin bir başka tarafıdır: Dilimizde ona *gümüş kadeh, bir tanecik, âlembegendi, padişaha inci, şafak kuşanmış, seher yıldızı, Leylâ’nın aynası...* gibi isimlerin verildiğini söyler. Elbette sanat tarihinde lâlenin önemine temas edecektir. Selimiye Camii’ndeki ters lâlenin neyin rûmuzu olduğuna dair yorumları şaşırtıcı bir şekilde gelişir. Aşk-hayat, hayat-sanat, sanat-iman, iman-mücadele, mücadele-aşk şeklindeki işaretlerini yeterli bulmaz. Kendini tatmin edecek cevabı, uzun arayışlardan sonra Mimar Sinan’ın Süleymaniye’deki türbesindeki düz lâle motifinde bulur: *Selimiye’deki buna nazaran, bu Selimiye’dekine nazaran “ters lâle” oluyordu.* Böylece Safiye Erol, bir çiçekten bir hayat felsefesi çıkarmış olur. Yazıda denemenin temel özelliklerinden bilgi, sübjektiflik, estetik, şaşırtıcılık, yorum zenginliği, fragman halinde yani parça parça olma, yine bir bütüne dahil olma gibi bir çok özelliğe rastlamak mümkündür.

“Aşk Arifesi”, “Aşk Gecesi”, “Aşkın Adağı ve Ödülü” üçlemesinde,¹³ Safiye Erol’un bir yaz günü izlenimlerini denemeye nasıl geçirdiğine bakalım. Yazı, aşkın mâhiyetini, yaşanma şeklini soran bir okuyucu mektubuna cevaptan hareket etmekte fakat sonsuz bir gelişme göstermektedir. Serfinin ilki bir ev içi

12- s. 352-355.

13- s. 418-430.

tasviriyle başlar. Bu, insanın yaşadığı mekâna ufak bir dikkatidir. Okuyucusunun aşk hakkında sordukları denemecinin kafasını kurcalar. Yazar âdetâ romanlarında ifâde ettiği mâcerânın formülünü verircesine konuşur: *Vücut, aşka barınak olmaz. Ruh girer nübete; aşkı vecd ile tevazû ile ele alır, bir taç gibi başına oturur. Ama ruh da bedene ilişik olmakla fânidir. Onun gücünü nisyan hastalığı tüketir.. Ruh da aşka sığınak olamaz. Aşk o zaman (sırr)a geçer, lâıyk makamını bulur. Cismimle sevgilimin cimini severim, geçici bir visal. Ruhumla ruhunu severim, daha ince daha sürekli olmakla berâber yine geçici bir visal. Sırrımla onun sırrını severim, artık o bölgeye ne zaman ne mekân hiç, hiç bir aşınma ve engel ulaşamaz, son menzildir.* Bu düşünceye vardıktan sonra yazar denize gider. Yüzme İstanbul'da yaşamının imtiyazıdır. Yüzerken, dönerken, evde manzarayı seyrederken kafasını kurcalayan şey bir nağme olarak kendisine sormaktadır: *Ne imiş aşk-ı muhabbet ü sevda? Burada yalnızlık içinde yazarın çok kuvvetli bir estetik heyecan içinde olduğu görülür. İsmail Hakkı Bursevî'nin şehitler hakkında söylediklerini aşk kavramı ile birleştirir. Şehitlere nereden gittiği açıktır. Bu duyuş anını 30 Ağustos arefesinde hissetmektedir. İhsaniye'deki evden İstanbul, dünyanın belki en güzel manzarası parıldamaktadır. O şehitler kendi toprakları uğruna savaşa kalkmışlardı; kazandıkları dünyada şimdi ben oturuyorum...* Buradan vahdet anlayışına geçer. *Hepimiz bir tek can değil miyiz? Vaktiyle onların civan varlığında şehit düşen bendim, şimdi benim hüviyetimde huzur ve şükran şarabını içenler onlardır.* Ardından ertesi gün gelecek misafirleri için sonsuz bir dostluk hissi duyar. Yarım saatlik bir uyku sırasında Malazgirt muharebesini görür. Selçuk ve Osmanlı mücahitleri evini doldurmuştur. Sonraki uykusunda Kuva-yi Milliyecilerle beraberdir. Daldığı son uykuda ilk aşkını görür. Ancak başbaşa değillerdir. Bir tarafta bütün âile ve tanıdıklar, diğer tarafta önceki rüyalarda boy gösteren bütün şehit ve gaziler vardır. *Ben aşkın bayramını sevgilimle dizdize kutlarım demişsem de asıl istidadım nasibime düşen nimeti, cümle cihana üleşmekmiş meğer.* Bu sözler bir insanın benliğinde bütün insanlığı taşıdığını, beşerî vahdet duygusunu gösterir. Son yazıda dünya, din, mitoloji, sanat... alanında aşkın tarifinden, tezâhüründen örnekler sunar. Yazı şöyle biter: *Son sözü yine İbrahim Hakkı söylesin: Aşk eğer kıyamete kadar tarif edilse, yüz kıyamet geçer, bahis tamam olmaz. Üçlemede gündelik hayatın izlenimleri, rüya, gerçek, mâserî vicdan bir araya gelmiştir. Bu geliş tarzı; denemeci biçimin kaleydoskopik niteliğine yani değişik resimlerin ve onlara eşlik eden tatlı duyguların ardarda sıralanması vâkiasına uygundur.*

Denemenin bir özelliği de diğer edebî türlere yakın bir tarza sahip olması-

dır. Genellikle bu yakınlık, denemeci yazarın ilgi duyduğu ve başarı gösterdiği alana meyleder. Safiye Erol'da deneme-roman yakınlığı mevcuttur. Her ikisinde yer alan şahıslar, zihniyetler birbirine benzer. Erkekle kadın arasındaki seviye farkı ve bu yüzden kadının mutlu olamaması yazılarında da mevcuttur. Bu, Safiye Erol'un kahramanlarını hayattan aldığını, sanatın süzgecinden geçirerek kişileştirdiğini gösterir. Yine de romanlardaki insanla, denemelerdeki insan arasında belirgin bir fark vardır. Dört eserde de aşk yüzünden müthiş acı çeken kahramanlarla karşılaşılırdık. Bu yazılarda ise sonsuz bir iyimserlik, bir tasavvuf neşvesi göze çarpar. Goethe'yi tarif için kullandığı "güneş mizaç"ı, biz denemeci Safiye Erol için kullanabiliriz. Ancak "mutlu olma" hâletine ne kadar zor ulaştığını, yine Goethe'ye dâir yorumundan anlarız: *Güneş gibi can verici ışınların hangi karanlıklardan, âlemi kıskandıran mutluluğun hangi acılardan, dillere destan başarısının ne türlü savaşlardan filtre edilmiş olduğunu anlamak için şâirin eserlerine derince bakmak gerekir.*¹⁴

Safiye Erol romanlarına ilgi çekici başlıklar koymuştu. Hayatta iken bu metinleri bir kitapta toptasaydı, nasıl bir ad verirdi? Bu bizim için merak konusu oldu. Bir su içimi kadar zevkle okunan bu güzel metinleri bize kazandıran Halil Açıkğöz'e gerçek emeği¹⁵ için teşekkür ederiz.

14- "Yüce Tepeler", s. 560-563.

15- Safiye Erol, Nihad Sâmi Banarlı'nın Yahya Kemâl'in şiirlerini kitap olarak neşretme gayretini bu ifadeyle dile getirmiştir. ("Gerçek Emek, s. 458.)

Âsi idim yola geldim
Kapında kul olageldim
Huzur bağın bulageldim
Kabul eyle dergâhına

Ne insanım ne isyanım
Yara beredir her yanı
Tedâvi et ey Sultanım
Kabul eyle dergâhına

Gönlüm odlar ile yanar
Nefsim heveslere kanar
İblis gafletimi arar
Kabul eyle dergâhına

Dere idim ırmak oldum
Başım yerden yere vurdum
Nihayet ummanı buldum
Kabul eyle dergâhına

Yol diken çilesi pektir
Çile her sâlike zevktir
Gayem kulluğun bilmektir
Kabul eyle dergâhına

Hakikat Rüyalaştığında

Muhterem YÜCEYILMAZ

Edirne şehri benim baba memleketimdir. Ne zaman adı geçse aklıma sarı sıcak yazlarıyla dondurucu soğuğu gelir. Samimi insanların kenti diye bellemiştim. Bir de uçsuz bucaksız gündöndü tarlaları... Boy attıkça güneşe doğru uzayan, olgunlaştıkça başını eğen gündöndülerin şehri...

Safiye Erol'u Edirne'nin bağrından doğmuş bir yazar diye tanımlamak onu bir kentin adıyla sınırlandırmak olur. Herhangi bir değerlendirme yanlışlığına düşmemek için şunu baştan belirtmekte fayda var: O, Trakya ve geri planda bütün bir Balkan kültürünün hamuruyla kاردığı roman ve tefrikalarında vekarı ve olgun suskunluğu içinde beşeriyetin en önemli hususiyetini, insanî olanla rahmanî olanın mücadelesini, aynı zamanda muâşakasını geniş bir dünya kültürü yelpazesinde, seçici bir üslupla dile getiren yazardır.

Eserleri niye aşkı irdeler; en zor anlatımlı ruh kıvrımlarında vuzuha yaracak gündelik sözcükleri nasıl kolayca buluverir, meçhuldür. Eserlerine dâir sarfedilecek en beylik ifade, herhalde, dünya edebiyatı içinde kaleme alınmış ne kadar eser varsa büyük çoğunluğunun aşkı konu edinmiş olması ve onun da bu konu dâiresinden çıkmayışı olsa gerektir. Hani hep hatırlatılır ya, gök kubbe altında söylenmedik söz kalmamıştır diye... Safiye Erol, söylenilmeyenlerin üzerine giden yazardır. İnsanın yaradılış gerçeğine, özdeki cevhere korkusuzca kalemini değdiren kadın; Batı'da gözüpек bilinen emsallerinden daha kararlı, ülkemiz ölçeğindeyse anlatım sanatını Doğu'nun estetik terbiyesinden geçirmiş, bütün beşeriyetin ortak nabzını tutarken bunu kendi kültürüyle başarmış nâdir bir örnek.

Safiye Erol'u okuduktan sonra hakkı teslim için ilk ağızda bu tespitin yapılması kaçınılmazdır. Bunun ötesinde, eserleriyle Safiye Erol kimdir?

Dineyri Papazı'ndaki satırlar onun, kainat ölçeğinde bir rüya gördüğünü söylüyor. Romanın tek cümlelik özeti mâhiyetinde hayatı algılayışı, sorgulayışı ve romanın mahrecine kadar iz sürüşü bu cümlede gizlidir: "O, bütün kâinattan borç alarak muhteşem bir rüya gördü." (Dineyri Papazı, s.177, **Kubbealtı Neşriyat**, 2001) Romanının tek cümleyle özetlenişi gibidir bu ifade. Yalnızca romanın özü değil aynı zamanda hayata bir bakış tarzı ve yaradılış anlama yolunda önemli bir tespittir. Bir rüyayı bütün bir beşeriyet adına görme kudreti peygamberlere, evliyalara ve bir de sanatkârlara mahsustur. Romanlarında hayatı hakikat ve rüyanın iç içeliğiyle verebilen ender kalemlerden biridir Safiye Erol. Romanın Gülbün'ü rüya tâbiri konusunda çâresizdir; Âkif Kaptan'ın türküsüne sık sık takılır kalır: "Gördüğüm rüyayı sorsam kimse tâbir edemez." Yazarıysa rüyadan 328 sayfalık bir roman inşa etmiştir. Di-

neyri Papazı baştan sona izahtır. Romanını ‘ifşadan’ çıkarıp izaha bağlamak hususunda Erol tek kelimeyle mahirdir. O, sayfalar boyunca beşerdir, olay örgüsünde acziyle, zaafıyla boğuşan bir fânidir. Görgülüdür, tahsillidir, kültürlü bir kızdır. Gülbün’ün ruhunda sâfiyetin, adanmışlığın yanısıra beşerin zilletini de tattırır. İbreti okurun nefesine fısıldar, bütün acıyı kendi benliğinde çekmiş olarak sonunda aradan çekilir Erol. **Dineyri Papazı**’nın son yaprağı da kapatıldıktan sonra bütün anlatılanların tek bir fani ruhu için fazla ağır bir tecrübe olacağı şüphesi sarar okuru. Çünkü ortaya dökülen, peygamber sabrı türünden bir emektir ve ürperticidir.

Evrensel olanı anlatma serüveninde Safiye Erol kendi yerli kültüründen alabildiğine faydalanmış ve kendi kadim gelenegini ‘özenilesi’ bir parlaklıkla vermekte zorlanmamıştır. Bir Kervankıran türküsü, bir şarkı sözü veya bir tekerleme, romanın her hangi bir yerinde bir mücevher gibi yerli yerince oturmuştur. Bu, kendi değerlerine inanma, kendi hasletiyle var olma gayreti, romanın kahramanı Gülbün’ün tutumundan başkası değildir. Gülbün, İstanbul’un iki yakası arasından vapurla gidip gelmelerinde şehrin büyüsyyle ne kadar mestse, acıyla kıvrandığı demlerde de yine İstanbul’un en hareketli, en canlı köşelerinde şehirle söyler. Kendi soylu gelenegini en iyi yansıttığı bölümlerden birisi hiç kuşkusuz, her sabah vapurdan indiğinde onu bekleyen câmler temâşasıdır.

“Câmlerin heybetli dizisi ne söyledi acaba? Bir sözden ziyade bir aktarış, bir alışveriş, bir söz kesiş” diyor **Dineyri Papazı**’nda.

“Yoksa İstanbul’un bu görülmedik yosmalığı, tadına doyulmayan rengârenk cilvesi, zevâle yakın hayat safhalarında tutuşan son şehrayın miydi? Yoksa Gülbün, bu toprağı az sonra kaybedeceği için mi ona çıldırarak tapıyor?”

Her ne için kaygı duyarsa duysun Gülbün’ün iç âleminde Eminönü ve Köprü silueti dâimâ bir şehrayındır. En umutsuz ânında dahi Galata Köprüsü’ne ve başını kaldırdığında karşısına dikilen câmler silsilesine kendi ruhunun fotoğrafıymış gibi bakar, onlarla konuşur. Şehirleri ebedileştiren her abide için edebiyata düşülen kayıt, romanın sonunda Selimiye Camii için de düşülmüştür. Edebiyatımızda Selimiye mâbedi için yazılmışların en anlamlısı olacak kıymettedir:

“Fınl fınl dönüyorsun... Bu ilâhî cvelan nereden nereye? Ey güzel sultanım Selimiye... Edirne’nin bağrında kök salmış gibi görünüşün senin bu diyâra olan ihsânından bir remizdir... Ey Kâbe timsalim benim...”

Dineyri Papazı, yer yer sivri bir üslupla toplumsal tenkitlere de yer verir.

Mehmet Aydın Bey, Dineyri Papazı rumuzuyla bizatihi toplumsal çelişkinin müşahhas bir örneğidir ve kendi ağzından da eskiyle yeninin çatışmasını haykırır. Dün olduğu gibi bugün de farklı görüşleri sinesinde barındıran ‘aydın kimliği’ roman kahramanlarının şahsi serüveni yanında hayli silik kalmakla birlikte, kendinden sonraki edebiyatçıları da düşündürmeğe devam etmiştir. Ülker Fırtınası’nın Nuran’ı Tanpınar’ın roman kahramanı Nuran’ına prototip teşkil eder mahiyettedir:

“Mesela Nuran’ın yürüyüşü, oturup kalkışı, en küçük jestlerine varıncaya kadar bütün halleri artık ikinci tabiat olmuş derin bir kültürün vergisidir.” (Ülker Fırtınası, s. 65, Kubbealtı Neşriyatı, 2001) “...Çünkü Nuran Şark intibalarına açıktır.” (s. 82) Safiye Erol’un mütefekkir yanını ortaya çıkarıp gereğince işleyecek emektarların, düşünce hayatımızın çorak ufuklarına pek çok hayrı dokunacağı aşikâr. Kendine özgü bir anlatım sesi yakalayabilmiş bir temâşâ zengini Safiye Erol. Çölde Biten Rahmet Ağacı, hem kadim kültürümüzü bize yeniden hatırlatır, hem de yeni düşünce deyimleriyle kendi şuur sınırlarını durmadan genişletir. Yerli edebiyatımız açısından tamâmen bize has duyarlıkların nirengilerini gösterir. Hayatı pratikten teoriye taşınmasıyla elbette kolay okunacak bir yazar konumunda gözüküyor. Okurunu, kendi inşası olan sarayına kabul etmek için önce kendi ateşinin potasında eritiyor Safiye Erol. Hikâyesindeki turnak izlerini bir lütuf bilerek okumak, okurun payına düşen. O, kendine lütfedileni bize lütfeden yazardır. Ve bu henüz, kendisine yeni bir bakış.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Safiye Erol Külliyyatını onun 100. doğum yıldönümü münasebetiyle yayınlamış bulunuyor. İnsanımızın, tam da kendinden, kendi öz damarlarından geriye doğru akıl almaz bir kaçış sergilediği bir zaman dilimine rastlayan bu neşriyat, her halde ilime, irfana, insanlığa susamış idrakler için anlamlı bir kaynak olacaktır.

Safiye Erol ve Ciğerdelen

Sabahat EMİR

Yıllar önce bir arkadaşım bana Safiye Erol'un "Ciğerdelen" romanını okumamı tavsiye etmişti.

Bir gün, bu tavsiye aklıma geldi. Romanı aradım, bulamadım. Çevremde Safiye Erol'u bilen yoktu. Hayatın hengâmesi içinde zamanla ben de unuttum. Daha doğrusu ihmal ettim; peşine düşmedim.

Aradan yıllar geçti. Kubbealtı Vakfında göreve başlayan sevgili dostum Mehmet Nuri Yardım'ı tebrik için ziyarete gittiğimde elime kırmızı-siyah kaplı üç kitap tutuşturdu. "Bunları mutlaka okumalısınız" dedi.

Kitapların en hacimli olanına şöyle bir baktım: "Ciğerdelen"di.

Bir hazine bulmuşcasına sevindim.

Safiye Erol'la bir hayli geç de olsa, nihayet tanışma zamanı gelmişti.

Sırada okumam gereken başka kitaplar vardı. Mehmet Nuri kardeşimin her telefonunda "Ciğerdelen'i okudunuz mu?" sorusuna her seferinde biraz daha mahcup olarak, sırasını bekliyor cevabını verdim.

Bir ara, yine sırayı bozmayı düşünmeden en azından "Başladım" diyebilmek için göz gezdirmek amacıyla "Ciğerdelen'i elime aldım. Şöyle bir karıştırdım.

Ondan sonra ne oldu dersiniz?

Elbette bir daha elimden bırakamadım.

Safiye Erol'un zengin bir kültür birikimiyle örülü akıcı ve özgün uslubu beni sarıp sarmaladı. Bu değerli ve çarpıcı yazarı şimdiye kadar tanımadığım için kendi kendime esef ettim. Edebiyat Fakültesinde hocalarımın zaman zaman yaptıkları edebî sohbetlerde neden Safiye Erol'dan bahsetmediklerine şaşırdım.

Ciğerdelen, post-modern bir aşk romanı. Olayların akışı içinde yazarın yoğun bilgi birikimi, gözlem ve sentez gücüyle Doğu ve Batı Medeniyetlerini yorumlayışı, geçmişle bugünü özgün bir biçimde harmanlayışı, sağlam bir tahlil ve metod anlayışıyla analizler yapması Ciğerdelen'i klasik romandan ayırıyor.

Ciğerdelen bir aşk romanı dedik ama bu aşk, sırça gönül sarayının herşeyden azâde, yalnız kendisi için varalon bir aşk değil.

Geçmişten geleceğe doğru uzanan hayat akışında, ruhların ortak bir mânâda buluştukları, zengin bir kültürün kıvılcımıyla sürekli harlanan, yaşam denen nimetin her zerresine yayılan, mânânın tüm boyutlarını yüklenen, muhayyelenin el değmedik köşelerine kadar uzanan bir aşk...

Ve Fuzûlî'nin Mecnûn ağzından? "Yarab belâ-yı aşk ile kıl âşinâ beni, / Bir dem belâ-yı aşktan etme cûda beni" diye getirdiği aşk acısına gönül doluluğuyla

sarsıcı ve yakıcı talep...

Selim İleri, Hürriyet Gazetesinde kendisiyle yapılan bir mülakatta aşkı en güzel anlatan yazarın Safiye Erol olduğunu, bu yazarın gösterilen ilgisizlik sebebiyle hakkının yendiğini söylemişti.

Ben de İleri'ye katılıyorum.

Gerçekten, Safiye Erol'un ruh tahlilleri, aşkı görünen ve görünmeyen cepheleriyle anlatışı bir sarraf inceliğiyle işleyişi bir simyacı hüneriyle geçmişin anıları ve inancın nûruyla harmanlayışı, bu soyut kavramı zaman zaman maddeyle simgeleyişi, maddeyle mânâyı gönül potasında eritişi, yer yer yoğun bir biçimde hissettirdiği mistik hava inanılmaz bir anlatım güzelliği sergiliyor.

Aşk cevherinin tekliğini, geçmişten geleceğe uzanan bir çizgide gönülden gönüle akışını, sürekliliğini bakınız Erol, yine bir aşk ve tutku romanı olan "Ülker Fırtınası" nda nasıl yorumluyor.

"Bir gün gelecek bu tılsımlı denizin kenarından gene genç bir çift elele oturacak. Zavallı bir insan kalbinin alabileceğinden çok fazla bir heyecan duyacaklar. Allah'ın büyüklüğü gibi azametli, onun varlığı gibi esrarlı olan bu hissin kendilerine nereden ve nasıl geldiğine şaşacaklar. Bilseler ki, o büyüklük, etraflarında coşan sayısız ruhların ummânıdır. Bu ruhlar, Sermet'dir, Nuran'dır; onlardan evvel yaşamış ve bu yerlerde aynı elemi, aynı hazzı duymuş olan daha birçok Sermet'ler ve Nuran'lar'dır. Hepsisi de bu mavi dalgaların sallantısında süzülür, bu yeşil yaprak kümelerinde ışıklarla oynar, zambakların altın tohumlarından silkinir, hatta beyaz tozlu yollarda ayaklar altında çiğnenir; fakat yaşar yaşar. Aşk hazinesine mahfazalık etmiş ruhlar ebediyen yaşar. Onların ezeli ordusuna her tutuşan gönül karargâh olur. Gelecek asırların Sermet'leri, Nuran'ları kendi şahsi sevgilerini yaşatırken mazideki sevdaları da yaşatmış olurlar; "Aşkın saltanatı ebedidir." denmesi bu sebeptedir."

Safiye Erol'u anlamak, onun özgün üslubunun tadına varmak belli bir olgunluk ve kültür birikimi gerektiriyor. O, özel bir yazar. Okuyucusunun da özel olması gerekiyor. Televole kültürüyle yetişmiş şimdiki gençlere onu okutmak zor. Onu öğrencilik yıllarında okusaydım, belki ben de bu doyumsuz zevki almayacaktım. Ancak, mâzeretlerin arkasına sığınarak bundan böyle sanatın, sanatkarın hakkını teslim etmekte, Safiye Erol'u yeni nesillere tanıtmakta kayıtsız kalmamalıyız. Öz değerlerin, tarih bilincinin ve millî kültürün yitirilmesiyle oluşan bu kaos ortamında bir an gelip de kendi kimliğini, rengini, özünü tanıma ihtiyacıyla başbaşa kalıp da arayışlara giren gence, kendi olmanın doyumsuz tadını hissettirecek nice Safiye Erol'lar gerekiyor.

Bu güzel kitaptan çeşitli hallerde etkilendim. Erol'un pek hoş ifadelerle tasvir ettiği annesi İkbâl Hanım'da¹ yıllar önce kaybettiğim annemin mânevî portresini buldum. Yazar, geçmişin bu müstesna ve mütavazi kadınlarını genel mânâ çizgileriyle şöyle tasvir ediyor: *"Ne ki bir göktaş gibi ebediyetten ve âdetâ bir başka âlemden kopup düşen bu kadın, o bağı yanıklar kâfilesindendi ki, mânevî kuvvetlerinden emin olan İkbâl Hanımlar, dünyanın kendilerine bir eşya muamelesini hattâ hor görüp küçümsemesini isterler. Bu biraz da meşhur ve mâruf olmanın tehlikesinden saklanmak ve âleme gizli, kendine âşikâr olan bir gönül zevkiyle başbaşa kalmak iştîyâkının icaplarındandır."*

Batı'yı tanımış güçlü bir yazar, meseleler üzerinde ciddiyetle durup özgün fikirler üreten, ilginç sentezlere ulaşan bir fikir kadını olarak Safiye Erol'da herhalde aynı kaygıyla, yani *meşhur ve mâruf olmanın tehlikesinden saklanmak; kaleme gizli, kendine âşikâr olan bir gönül zevkiyle başbaşa kalmak iştîyâkı*'ndan olacak, onca yeteneğine rağmen ortaya çıkmamış, öne atılmamış. Günümüzde çok satmak ve meşhur olmak adına olmadık reklam kampanyaları yürüten, TV kanallarını dolaşan sanatkarları düşünerek aradaki zihniyet farkına şaşırıyor; büyük değerlerin asil ve mütevazi tavırlarına daha bir saygı duyuyorum.

Safiye Erol Bir Arkadaşıyla

- 1- Safiye Erol'un "Kadıköy'nün Romanı", "Ciğerdelen" ve "Ülker Fırtınası" adlı eserlerinin başına konan yazıların Sâmîha Ayverdi'ye âit olduğunu belirten ibâre unutulduğundan böyle bir yanlış anlaşılma olmuştur. Düzeltir özür dileriz.

Su

M. Ali EŞMELİ

Kendine âlem için elzem olan can dedi su,
Girerek gonca gülün kalbine cânan dedi su!..

Sordular; yaktı, nasıl söndürülür dert ateşi?
Ben değil, sevgilinin yazdığı ferman dedi su!..

Sazda bülbül ney'e meftun, ney ise su sesine,
Lutfeden güftemi hem bestemi Rahman dedi su!..

Yâri seyrâna çıkar; kâh akanım, kâh dururum,
Kâse kâse öperim, binbir ağızdan dedi su!..

Dolaşır dağlar ile taşları kıvrım kıvrım
Dökerim gözlere yaş, özlere al kan dedi su!..

Niye deryâ dediler bu kürenin dörtte üçü,
Durmadan hıçkırıyor bir sürü hicran dedi su!..

Ne kadar dense de ırmak, dere, çay, yâhut göl,
Sıfatım gökte bulut, yerde de umman dedi su!..

Her cihetten bütün âlem bana müştak, zîrâ
Olmuşum bir ebedî rahmete kurban dedi su!..

Sordu Cân'ım; şu semâdan dökülen damla nedir?
Lutfuna bin bereket, kahrına tûfan dedi su!..

13.12.2001

Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklarım

Kemâl Y. AREN

“FAKİR ÇOCUĞU - ZENGİN ÇOCUĞU”

“Türkiye’de fakir çocuğu olmak çok zor, ama,
galiba zengin çocuğu olmak daha da zor!..”

Engin ARDIÇ - Star Gazetesi. 19.01.02

Fakir çocuğunun işi zor.

Malûm!.. Tafsile ne hacet!..

Amma, zengin çocuğu olmak daha da zor!...

Neden?

Be çocuk, yediğin önünde, yemediğin arkada. Karnın tok, sırtın pek! Gak desen lebbeyk, guk desen başüstüne... Peki, daha ne istersin evlâdım?... Evet dostlar, bu çocuk daha ne ister?

Evet dostlar, bu çocuk daha ne ister?

Ne istediğini buyurun bir zengin çocuğunun kendi ağzından dinleyelim:

“Benim jenerasyonum -1994 Üsküdar Amerikan Lisesi mezunu- tüketilmiş bir nesil! Biz, içimizde sürekli tınlayan boşluğu bir kuş tüyü yastığı göğsümüze bastırarak boğmaya çalışır, içimizden gelerek gülemediğimiz için, suratlarımıza kara kalemle gülücükler çizeriz.

Biz, maalesef küçük şeylerden mutlu olamayacak, büyük şeylerden de çabucak sıkılacak kadar dikkatsizce yetiştirilmiş, tüketilmiş bir nesiliz.

Biz, oyuncaklar yerine a, b, c, d şıklarıyla süslenmiş pembe test kâğıtlarıyla geçirdik çocukluğumuzu. Yeşilliklerde koşmak yerine, kurslarda tebeşir soluyup, dışarıda olmayı hayal ettik. (ANNELER UYANIN yazarının kulakları çınlasın!..)

Bize masal yerine, kronolojik tarih kitapları okudu annelerimiz boş ucumuzda.

Biz, maddiyâtın mâneviyatı tuş ettiği düzen içinde, aşka inanmayan, romantizmden uzak bir nesil olduk. Pembe, sarı, yeşil, yasemin gül, ıtır kokulu mektupların yerini e-maillerin; yüzyüze konuşmaların, karşısındaki nin gözünün içine bakmanın ve eline dokunmanın yerini ‘CHAT’lerin aldığı, bu devirde bilgisayar ekranlarımızı sihirli bir maske gibi geçirdik suratlarımıza.”

Pınar GEDİK - Hürriyet Pazar. 10.02.02.

İz'an ve idrâk sahipleri şu belge ile ne demek istediğimi anlamış olmalı-lar...

Varlıklı aileler çocuklarının sırtlarına en güzel markalı elbiseleri giydirebilirler ama ne yazık ki ruhlarını çıplak bıraktıkları için o çocuk yazın en sıcak gün-lerde dahi üşür, kendi içine büzülür, "Bu âlemde bir yerim var mı, yok mu?" diye devamlı düşünür, olmadığına karar verirse Lara Falay gibi götürür ken-dini Boğaz Köprüsünden atıverir.

Ertuğrul ÖZKÖK, 18 Ocak 2002 tarihli Hürriyet'teki yazısına "Seri İn-tihar mı, Seri Cinayet mi?" başlığını koymuş.

Varın siz karar verin!..

KİTAP KİTAP İÇİNDE, KİTAP MAKALE İÇİNDE

Aziz okuyucularım!..

Sizlerden şikâyetçiyim.

Neden? dersenez, anlatayım:

Sizler için üşenmeden, yorulmadan cilt cilt kitaplar okuyorum, kimilerini beğeniyorum, kimilerini beğenmiyorum. Ama bunları hep sizinle paylaşıyo-rum.

Siz ise ne yapıyorsunuz? Muhteşem ve muhterem bir sessizlik içindesiniz. Olmaz ki. "Ben sesimi aksettirecek dağlara söylemek isterim." diyor bir büyük zât!.. Eh, ben de öyle olsun istiyorum, âcizâne, nâcizâne. Sohbetin adını mu-habbet koymuşuz. Bu demektir ki, sohbette muhabbet vardır. Muhabbetleşe-lim efendim, muhabbet edelim!..

Bu kadar uzun bir girizgâha neden lüzûm gördüm?

Anlatayım:

Beşir AYVAZOĞLU'nun "BOZGUN'da FETİH RÜYASI"nı okuyordum. Bel-ki gördünüz, Yahya Kemâl'in Biyografik Romanı. Yahya Kemâl'in eğitimini ve eğitim hakkındaki görüşlerini anlattığı bölüme geldiğimde beni zevkten mes-teden ifadelere rastladım. (Aynen yazıyorum s: 122)

(Yahya Kemâl'in, 'Çamlar Altında Musahabe II' adlı makalesine istinâden)

"Şairimiz, bir gün Büyükada'nın o ilâhî çamlarının altında tefekküre ve belki de hafif bir şekerlemeye dalmış. Rüyasında zaman içinde yolculuğa çı-kar, sonunda kendisini 2187 yılının İstanbul'unda bulur. Burası hayâlindeki gelişmiş İstanbul'dur. Bu terakkinin sırrını yanında oturan tarihçi Ahmet Re-fik'in torununun torunlarından Darülfünûn tarih muallimi Mehmet Refik an-latır: (Bu kısmı makalenin aslından alıyorum.) "Efendim, bu gördüğünüz te-

rakkiyât, umran, servet iki yüz altmış senelik gelişmenin sonucudur. Ondan evvel devlet zayıf bir haldeydi. O zamanın vatanperverleri, devletin çöküşünün önüne geçmek için inkılâb yaptılar. Her yeniliğe mâni olarak gördükleri padişahları II. Abdülhamid'i hâl' ettiler, iç ve dış güçlüklerle senelerce güleştiller.

Her yolu deniyor fakat devletin zaafına bir türlü deva bulamıyorlardı. Böylece seneler geçti. İnkılâbçılar sonunda yorgun ve ümitsiz kalakaldılar. Bir aralık içlerinden biri çıktı, devletin derdini haber verdi. Hemen hepsi kulak kesildiler. Derdi haber veren vatanperver kâhin, "Bu dert, Maarif Nezâretimiz, daha doğrusu **Maarifsizlik Nezâretimiz**'dir" dedi. İnkılâbçılar bu haber hakkında hemen tahkikat yaptılar. Kâhinin dediği doğru imiş, derdi dediği yerde buldular. O zaman Maarif Nezâretini hemen bütünüyle yok ettiler, yerine baştan başa yenilenmiş bir nezâret kurdular." (Söz yine Beşir Bey'in ifadesinde:) "On yıl sonra semeresini veren bu yeni sistem sâyesinde müthiş bir kalkınma gerçekleştirilmiş ve paytaht işte görüldüğü gibi, şehir içi ulaşımın bile uçaklarla yapıldığı, dev sarayları, modern bankaları, üniversitesi, ilimler akademisi, konservatuvarları, kütüphaneleri, konser salonları, Türk tarihini yansıtan âbideleri heykelleri, spor salonları, tâkları, parkları, bahçeleriyle dünyanın yegâne medeniyet merkezi haline gelmiş."

Bu bölümü okuduğumda aklıma, Prof. Oktay SİNANOĞLU'nun senelerden beri o televizyondan bu radyoya, bu panelden o açıkoturuma yorulmadan üşenmeden, bezginlik getirmeden koşuşturmasını, bu meyanda "By By Türkçe," "Türk Aynştaynı," "Hedef Türkiye" gibi hayli hacimli kitaplarla, kurşun akıtılmış kulakların dahi duyabileceği kadar yüksek tonda **maarifsizlik** dâvâmızı duyurmaya çalıştığını hatırladım. Zihnim daha da gerilere gitti. Sâmîha AYVERDİ'nin "Millî Kültür Mes'elemiz ve Maarif Dâvâmız" adlı eserini hatırladım. Daha daha gerilerde Prof. Mümtaz TURHAN'ın hacmi küçük ama ilmî muhtevası fevkalâde derin "Garplılaşmanın Neresindeyiz" ve "Maarif dâvamız" adlı eserleri aklıma geldi. Hatırlıyorum, bu eserler neşredildiği zaman sahiplerine akla hayâle gelmez, hasta beyinlerin mahsûlü, iftiralar atıldı. Eserler yasaklandı ya da depolarda çürümeye terkedildi. Çok acıdır, Yahya Kemâl'in hayâl ettiği o vatanperver kâhin zuhur etmedi. Öyle olunca da hastalık baki kaldı, affedersiniz kalmadı, büyüdü, büyüdü ve yukarıda mektubundan bir bölümünü aldığım Pınar GEDİK'in ifadesiyle '**nesiller tüketen**' bir illet halini aldı.

Bunları düşünürken, Türk Edebiyatı Dergisi'nin Aralık 2001 sayısında

Yağmur ATSIZ'ın "Yahya Kemâl'de Buluşmak" başlıklı makalesini gördüm. Harika bir makale. Yağmur Bey çareyi Yahya Kemâl'de Buluşmak'ta buluyor.

Ne dersiniz, Yahya Kemâl'in hayâl ettiği o vatanperver kâhin acaba Yağmur Atsız mı?

Neden olmasın? Pekalâ olur...

Bakarsınız onun neslinden gelenler Yahya Kemâl'in Maarifsizlik Bakanlığı teşhisinde birleşirler, onu yıkar yerine muasır medeniyetler zihniyetinde ama millî, ama Beyaz Türkçe anlayışını benimsemiş bir Maarif nezareti kurulur, onun açtığı okullardan yetişen nesiller devleti saplandığı bataklıktan çıkarırlar.

İTHAFLAR:

Efendim, cehlîni bilmek ve itiraf etmek insanı rahatlatıyor.

Bendeniz bunca yıl yaşadım, laf aramızda kalsın yaş altmış altı, sözüm ona kitaplar dünyasında dolu dolu yarım asır geçirdim, ne var ki bir büyük yazarın eserlerini yakınlarına, tanıdıklarına hediye ederken yazdığı ithafnâmelerden çok enteresan, çok meraklı, çok çok ibretli bir eserin ortaya çıkabileceğini düşünemedim.

Ama çıkmış!..

Kubbealtı Neşriyatı'nın Ayverdi Enstitüsü adına Zeynep ve Sinan Uluant'ın hazırlayıp yayınladıkları bu esere nev'inin yegânesi demek doğru olur. Benzerinin Türk edebiyâtında olduğunu sanmıyorum. Dünya edebiyâtında var mı bilemiyorum. Yazarları, önce böyle bir kompozisyonu düşündükleri için, sonra da son derece titiz çalışıp eseri yayına hazırladıklarından dolayı hassasen tebrik ederim.

Şimdi gelelim bu ithaflardaki enteresan, meraklı ve ibretli noktalara...

Enteresan, çünkü "Takdim" de de belirtildiği gibi:

"Çoğu bir kaç satırı geçmeyen fakat büyük kısmı önemli mânâlar ihtiva eden bu ithaflar, gerek yazarın eserlerinin, gerekse hayat görüşünün anlaşılmasında mühim ip uçları teşkil etmektedir."

Bu tesbit bence çok önemli.

Meselâ:

Samihâ Ayverdi "Hancı" adlı eserini kime hediye ettiyse "Bu kitapçık bir râz-ı deründür." ifadesini kullanmış. "râz-ı derûn!.." Hancı'yı bundan güzel hangi ifade anlatabilir ki?....

Yine aynı eseri hediye ettiği bazı kimselere de şu beyti yazmış:

*“Herkes anlar, hem görürdü ey Dost yüzün senin
Kibriyâ-yı lenterâniden nihabın olmasa.”*

Hakkın esmâsına mazhar olan Dost’un yüzünü göremememizin ve anlaya-
mamamızın sırrı “lenterâni!..” beni göremeyeceksin hitabı... O hitab O’na ör-
tü olmuş!..

Bir başka dikkat çeken ibretli ifade “Dost” için yazılan ithaflarda. Sâmihâ
Hanım, bu esere ithaf yazarken bir hayli sıkıldığı anlaşılıyor: Hemen bütün
“Dost” ithaflarında “Böyle bir kitaba ithaf yazmak ne hakkım, ne de haddim!”
demesinden anlıyoruz ki bu eserin yazılmasını “vecîbe” telâkki etmişler.

Dikkat ettiğim bir başka husus: İthafların hiç birinde “eser” kelimesini kul-
lanmamışlar. Ayrıca “Benim” anlamına gelecek şahıs eki kullanılmamış. Bu-
nun izâhını açık olarak şu ithafta buluyoruz:

“Bil ki Nâdide, bu sıra sıra çıkan kitapların kalemini tutan el, annenin eli,
fakat rûzgâr nasıl görülmez de eseri görülürse, onu da tahrik eden, Efendi-
si’dir.”

Bu ifadelerden anlıyoruz ki bu eserlerin ilhamı Efendisi’nden gelmektedir
vesselâm...

Kısaca söylemek gerekirse, bir büyük yazarın kaleminden çıkan ithafların
aslında bir otobiyografi değeri taşıdığı aşîkârdır. Bu kısa ifadelerde onun çev-
resini nasıl değerlendirdiği, onlar için neler temenni ettiği görülüyor.

Bu vechesiyle “Samihâ Ayverdi’den Dostlarına / Dostlarından Samihâ Ay-
verdi’ye İthaflar” adlı eser edebiyâta yeni bir türün doğmasına vesile teşkil
ederse hiç şaşmamak gerekir.

BİR HİKAYECİK...

Bir gün Sultan Mahmud’a bir kadın şikâyetinde bulunur:

“Sultânım, benim kimim kimsem yok, yalnız yaşıyorum, ama namuslu bir
insanım. Ne var ki son günlerde, akşamları el ayak çekildikten sonra birisi ka-
pıma geliyor, açmam için ısrar ediyor, rahatsız ediyor. Beni bu kötü adamdan
kurtar sultânım!..” der.

Sultan Mahmud: “Peki, hatun! Bu akşam senin evine geleceğim. O edep-
sizizin hesâbını görürüz.” der.

Kararlaştırdıkları üzere akşam olunca Sultan kadının evine gider. Kadın-
dan ışığı söndürmesini ve o adam gelince bekletmeden kapıyı açmasını söy-
ler. Gerçekten de gecenin ilerleyen saatinde o adam gelir. Kapıyı açmasını is-
ter. Kapı açılır açılmaz Sultan Mahmud belinden sıyrıldığı kılıncı ile adamın

kellesini alır. Kadına ışığı uyandırmasını söyler. Merakla mütecâvizin yüzüne bakar, sonra “Yarabbi sana şükürler olsun!” diyerek ellerini yüzüne sürer. Kadın Sultana “Niye şükrettiğini” sorar. Sultan: “Böyle bir edepsizliği yapanın kendi oğlum olmasından korktum.

Eğer ışık açık olursa babalık muhabbetim belki hakettiği cezayı vermeme mâni olur düşüncesiyle karanlıkta cezasını verdim. Işığı açtınp o olmadığını görünce de şükrettim.” cevabını verir.

Hikâye bu kadar. Bunu her hangi bir kimseyi veya hadiseyi telmihan anlatmadım. Sadece içimden geldiği için yazdım. Ötesi sizin bileceğiniz iş.

KİTAPLAR:

- * Dîni Hayatın Psiko-Sosyal Temelleri: Prof. Dr. Ali Murat Daryal.
Marmara Üniversitesi, İlahiyât Fakültesi Yayınları. - 1st.1999

Prof. Ali Murat Daryal bir sosyal Psikolog, bir filozof... Eserlerinin hiç biri bir alıntılar halitası değil. Hepsi şahsına münhasır görüş ve düşüncelerin mahsulü. Kabul etmek veya etmemek sizin elinizde, diyemiyorum zira meseleleri öyle bir ele alış tarzı var ki, sizi kolunuzdan tutup usul usul istediği noktaya getiriyor, onun düşünce alanına girdiğinizi farketmeden bir bakıyorsunuz onun gibi düşünmeye başlamışsınız. Müthiş bir beyin, müthiş bir ikna kabiliyeti. Hayran olmamak elde değil.

Bu eseri daha önce başka yayın organlarında çıkan makalelerden oluşuyor. Dîni hayatı sosyal psikoloji metodu ile inceliyor. Konuya ilgi duyanlara hararetle tavsiye ederim.

- * “Sorularla Tasavvuf ve Tarikatlar” - Prof. Dr. Mehmet Demirci.
Damla Yayınları - Kasım 2001

Yazarımız, kitabı takdîminde, “Tasavvuf ve tarikat, özü itibariyle dinin bir algılanış ve yaşanış biçimidir. Duygusal tarafı ağır bastığı için tarikatte kolayca yanlışlığa düşülebilir. Onun için bu alan mutlaka doğru bilgi ile beslenmeli ve desteklenmelidir. Her şeyin ilmi cehlinde yeğdir” diyor. Daha ne derişin?...Bu konunun da doğrusunu öğrenmeğe can atanlara tavsiye ederim.

- * “Sultânî Yeğah İstanbul” Prof. Dr. Beynun Akyavaş.
Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Ankara 2001

Prof. Beynun Akyavaş, Sultânîyeğah İstanbul'daki yazılarıyla okuyucusunu dil, tarih, kültür ve medeniyet sahalarında unutulmaz bir seyahate çıkarıyor. Satırlar arasında âdetâ sultânîyeğah nağmeler duyuyorsunuz. Dil o kadar ahenkli, ifade o kadar nağme dolu...

Okurken fevkalâde haz duydum.

kemalaren@yahoo.com

Altın Çini

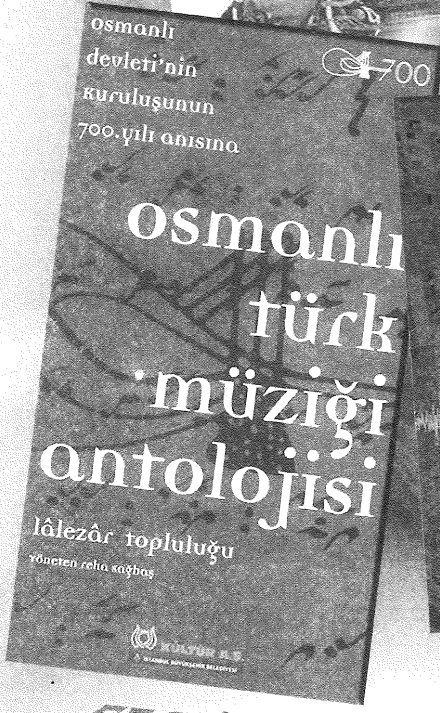
ALTIN ÇİNİ

KÜTAHYA-TÜRKİYE

Sebilerenler Cad. Karamalıgil Apt.

Zemin Kat No: 36 Kütahya

Tel: (274) 216 24 12 - 216 35 60

KÜLTÜR VE SANAT'IN HER ALANINDA

KÜLTÜR A.Ş.
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

İSTANBUL KÜLTÜR VE SANAT ÜRÜNLERİ TİCARET A.Ş.

Fulya Mah. Mevlüt Pehlivan Sk. No:23 Gayrettepe - İstanbul Tel: 0212. 317 77 00 Faks: 0212. 274 58 40

<http://www.kultursanat.org> e-mail:kultursanat@kultursanat.org

B

en temizim, tertemizim,

Yarınıym ülkesinin...

Yaşanması günler için

Bana temiz bir dünya verin!

Bir Duru, bir Duru, bir Duru daha...

Haydi daha saf,

Daha temiz bir dünyaya!..

*Duru! Daha saf, daha temiz,
daha doğal bir dünya.*

SARAY ECZAHÂNESİ

Ec. Saliha USTA

Her türlü medikal, ortopedik ilaç mevcuttur.

Bayındır Sigorta

Bağkur

Emekli Sandığı

Başak Sigorta

Ak Hayat Sigorta

İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Fatih Belediyesi

Anadolu Hayat

Yapı Kredi Sigorta

İsviçre Hayat

Mednet

Medex

e-posta: eczsaray6@ixir.com

Fatih Sultan Hospital karşısı Horhor-Fatih

Tel: 0 212 532 20 52

Faks: 0 212 531 78 84

Sizinle aynı takımdayız!

*Hayatın bir takım oyunu
olduğunu, her deneyim bize
yeniden hatırlatıyor.*

*Güneş Sigorta dostlarının, her
parçası uyum içinde çalışan
sistemimize olan güveni ve inancı
işte bu yüzden.*

*Ve işte bu yüzden, uzman bir
kadronun ötesinde, uyum içinde
çalışan güçlü bir ekibe ve tam
bir takım ruhuna sahibiz.*

*Çünkü bizim gücümüz, sizin
gücünüz...*

*Çünkü bu takım daima birlikte
olacak...*

İçiniz rahat olsun...

GÜNEŞ SİGORTA

sarkuysan

ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

MERKEZ : Sarkuysan İş Merkezi, Şişhane,
Okçumusa cad. No.1 80020
Beyoğlu - İstanbul / Türkiye
Tel. : (0.212) 252 60 00
Fax : (0.212) .251 23 04

FABRİKA : Osmangazi, 41401 Gebze-Kocaeli
Tel. : (0.262) 653 45 07 - 653 26 04
Fax: (0.262) 653 55 12 - 653 27 69

osmanlı koleksiyonu bursa serisi

Canakkale Serisi
Kalebodur

Dağıtıcı Firma: Kale Pazarlama Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kaleseramik Binası 4. Tavan İstanbul Telefon: 0 212 270 70 00
İhracatçı Firma: Kale Export Dış Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kaleseramik Binası 4. Tavan İstanbul Telefon: 0 212 270 70 00

www.kale.com.tr

MARMARA TEKSTİL

TEKSTİL ÜRÜNLERİ MÜMESSİLLİK
VE DIŞ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

KÖSE İLYAS KÖYÜ GİRİŞİ
P.K.71 TEKİRDAĞ

TEL: (0 282) 293 14 76 Pbx

FAX: (0 282) 293 15 81

9. KISIM B-2 BLOK D.1
ATAKÖY-İSTANBUL TÜRKİYE

TEL: (0 212) 559 00 00

FAX: (0 212) 559 36 92